

—Людзьмі звацца!

Янка Купала

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ПЯТНІЦА

23

КАСТРЫЧНІКА
1992 г.
№ 43 (3661)

ВЫХОДЗІЦЬ
з 1932 г.

КОШТ — 50 кап.
(Па падпісцы —
10 кап.)

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЦЯРПЛІВЫ І ТРЫВУШЧЫ МОЙ НАРОД...

Новыя вершы Сяргея ГРАХОУСКАГА.

СТАРОНКА 5

АДЫСЕЯ Язэпа ПУШЧЫ

Сведчаць архівы КДБ.

СТАРОНКІ 6—7

БЛЯХА

Апавяданне Андрэя ФЕДАРЭНКІ.

СТАРОНКІ 8—9

ТЭАТР—ДЗЯРЖАВА І СВЕТ...

Гутарка з доктарам мастацтвазнаўства
Гур'ем БАРЫШАВЫМ.

СТАРОНКІ 10—11

БЕЛАРУСКАЕ ЗАМЕЖЖА: ЖЫВЫЯ ГАЛАСЫ

На пытанні Леаніда ПРАНЧАКА адказва-
юць беларускія пісьменнікі-эмігранты.

СТАРОНКІ 14—15

З КІМ ВАЯВАЛІ АКАЎЦЫ?

Ала СНІТКО: «Вайна павінна быць пака-
зана не аднабакова, а ва ўсёй яе супя-
рэчлівасці і складанасці ўзаемаадносін
паміж рознымі сацыяльнымі і канфесій-
нымі групамі насельніцтва Беларусі».

СТАРОНКА 16.

Нездарма дзесяцігоддзямі людзей так званай «но-
вай гістарычнай супольнасці» на адной шостаі Зям-
лі, як зашораных коней, прывучалі і прымушалі гля-
дзець толькі наперад — у «светлую будучыню». Бо
калі асэнсоўваць тое, што вакол, а тым болей за
плячыма — дык няцяжка расчаравацца ў вернасці
шляху і збочыць. Што, зрэшты, і атрымалася. Савец-
кая імперыя не вытрымала выпрабавання праўды.
Што засталася ў нашай савецкай мінуўшчыне? Чар-
нобыльскі попел на курапацкіх магілах.

Пра гэта апавядае новае палатно Гаўрылы Вашчан-
кі.

Творчасць мастака атрымала прызнанне і за межа-
мі Беларусі. Сёлета Міжнародны біяграфічны цэнтр
у Кембрыджы (Англія), які выдае біяграфічныя да-
ведкі для ўсяго свету і па ўсіх галінах чалавечай
дзейнасці, назваў прафесара Беларускай акадэміі ма-
стацтваў Чалавекам года.

В. БОГУШ.

Фота У. ПАНАДЫ.

Кола Дзён

Створаны нядаўна ў Мінску Незалежны Інстытут сацыяльна-эканамічных і палітычных даследаванняў правёў дзямі прэзентацыю двух сваіх навуковых праектаў — «Сродкі масавай інфармацыі ў пераходным грамадстве» і «Новыя суб'екты палітыкі і эканомікі Беларусі». Пра вынікі гэтых сацыялагічных даследаванняў, праведзеных сёлета ў рэспубліцы, варта было б расказаць больш падрабязна. Але некаторыя звесткі хочацца нагадаць зараз у сувязі з цяперашняй сесіяй Вярхоўнага Савета Беларусі. Сацыялагічныя апытанні паказалі, у прыватнасці, што надзею на выхад Беларусі з крызісу з Вярхоўным Саветам звязваюць толькі 14,2 працэнта апытаных. З палітычнымі партыямі й таго менш — 5,5. Пры гэтым ніводная з іх не карыстаецца падтрымкай абсалютнай большасці насельніцтва і ў выпадку датэрміновых выбараў не атрымала б поўнай перамогі. Так што прызначэнне рэферэндуму і новых выбараў самі па сабе зусім не азначаюць выхаду з крызісу. Але ж і бяздзейнае цяперашняга Вярхоўнага Савета гэты крызіс толькі паглыбляе.

15 КАСТРЫЧНІКА

На Ігналінскай АЭС у Літве здарылася ўцечка радыяактыўных рэчываў. Быў аб'яўлены аварыйны стан і спынены другі блок станцыі. Для кантролю за сітуацыяй сюды выехала група спецыялістаў штаба Грамадзянскай абароны з Віцебска. Варта нагадаць, што ў трыццацікіламетровую зону Ігналінскай атамнай станцыі трапляе Браслаўскі раён. На шчасце, узровень радыяцыйнай бяспекі быў ацэнены як «нулявы».

16 КАСТРЫЧНІКА

У Мінску завяршылася міжнародная канферэнцыя па пытаннях нацыянальнай і ядзернай бяспекі ў краінах СНД. Разам з беларускімі вучонымі і вайсковымі экспертамі ў канферэнцыі прымалі ўдзел амерыканскія даследчыкі і палітолагі.

17 КАСТРЫЧНІКА

Святам каля Палаца спорту ў беларускай сталіцы завяршыўся «Мінскі кірмаш-92». Падчас яго работы былі заключаны кантракты на суму 11 мільярдаў рублёў.

18 КАСТРЫЧНІКА

У Мінску, на пляцы Незалежнасці, прайшоў мітынг у патрымку рэферэндуму, пытанне аб яким паводле патрабавання БНФ уключана ў павестку дня чарговай сесіі Вярхоўнага Савета. У мітынг прынялі ўдзел прадстаўнікі Грамады, Аб'яднанай дэмакратычнай, Сялянскай партыі Беларусі, іншых грамадскіх арганізацый.

Тым часам у парку Горкага праводзіла сваё мерапрыемства Партыя народнай згоды. На фоне воснянскага пейзажу для яе прыхільнікаў спяваў... «Ласкавы май».

19 КАСТРЫЧНІКА

У сталіцы Беларусі сабраўся Савет па чыгуначным транспарце краін СНД. Перад удзеламі нарады стаяла нялёгкае заданне — падзяліць вагонны парк былога Саюза. Разглядалася таксама пытанне аб адзіных тарифах.

20 КАСТРЫЧНІКА

Сесія Вярхоўнага Савета Беларусі, якой так доўга чакалі, нарэшце пачалася. Сярод галоўных пытанняў, вынесены на яе разгляд, — праект новай Канстытуцыі, рэферэндум, бюджэт, прыняцце вайскавай дактрыны, меры па сацыяльнай ахове насельніцтва. Першым было прынята рашэнне аб павышэнні мінімальнай зарплаты да 2000 рублёў. Тым, хто атрымлівае найменшую зарплату ці пенсію, будзе даплачвацца яшчэ 500 рублёў.

Міністр замежных спраў Беларусі П. Краўчанка прыняў удзел ва ўрачыстым адкрыцці мемарыяльнай дошкі ў гонар выдатнага асветніка Ф. Скарыны на будынку Падуанскага ўніверсітэта ў Італіі.

21 КАСТРЫЧНІКА

Вярхоўны Савет на закрытым пасяджэнні ратыфікаваў міжнародныя дагаворы, якія тычацца скарачэння звычайных узброеных сіл у Еўропе. На сесіі ВС з інфармацыяй СМ Беларусі аб становішчы ў эканоміцы і мерах па яе стабілізацыі выступіў прэм'ер-міністр В. Кебіч.

ПАРЛАМЕНЦКІ ДЗЕННІК

Вярхоўны Савет вяртаецца назад?

Сесія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь праходзіць і зараз у Доме ўрада — там, дзе парламент працаваў заўсёды, пакуль не пераехаў у будынак ЦК КПБ. Вядома, змяніць месца прапіскі яшчэ не значыць пазбавіцца ад грузу невырашаных праблем і ўзятых абавязальстваў.

Амаль паўгадовы перапынак паміж сесіямі ніколі не прыцішыў вострыя гэтае праблемы. Наадварот. Пытанне аб рэферэндуме, напрыклад (і гэта паказуе пачатак сесіі), можа адсунуць на другі план прыняцце неадкладных законаў — аб прыватызацыі, дэманалізацыі і канкурэнцыі, аб праве ўласнасці на зямлю і г. д. Дэпутаты, праўда, згадзіліся разглядаць пытанне аб рэферэндуме ў ліку першачарговых, але толькі пасля разгляду праекта Канстытуцыі. Як ні трактаваць такое рашэнне, яно, хутчэй за ўсё, толькі ўзмоцніць канфрантацыю паміж парламенцкай большасцю і апазіцыяй БНФ.

Дэпутаты лёгка пагадзіліся, з тым, каб першым пытаннем разглядаць павышэнне мінімальнай зарплаты. Па прапанове

ўрада яна будзе складаць з 1 лістапада 2000 рублёў. Выраснуць і аклады ў адпаведнасці з тарифнай сеткай. Аднак, як прызналі прадстаўнікі Саўміна, у снежні, калі гэтае павышэнне мы толькі паспеем адчуць, зусім верагодна, што прыйдзеца зноў пераглядаць мінімум зарплаты.

Другім пытаннем стала ратыфікацыя міжнародных дагавораў Рэспублікі Беларусь, якія тычацца скарачэння звычайных узброеных сіл у Еўропе. Марудзіць з гэтым было таксама немагчыма.

Усяго на парадак дня сесіі вынесена каля 100 пытанняў. Большасць з іх прымаліся хутка. Аднак былі і замінкі. У прыватнасці, спрэчкі разгарэліся вакол прапановы дэпутата І. Авіна і групы яго калегаў разглядаць пытанне аб «Народнай газеце» і яе галоўным рэдактарам. Паколькі высветлілася, што пакрыўдзены дэпутат падаў ужо на газету ў суд, зусім слушна прагучала заўвага З. Пазняк, што навіязваць гэтую праблему парламенту недапушчальна. Многія дэпутаты, аднак, успомнілі ўласныя крыўды на прэсу і выказалі свае

прэтэнзіі і да «Народнай газеты» і да шмат якіх іншых выданняў. У выніку пытанне аб «НГ» у парадак дня ўсё ж не ўключылі. Ды й дэбаты аб друку на сесіі вырашылі не праводзіць.

Затое зусім спакойна, нават будзённа было прынята да разгляду пытанне, здавалася, вырашанае раз і назаўсёды. Размова ідзе аб скасаванні пастановы, якой Вярхоўны Савет адразу пасля жніўняскага путчу прыпыніў дзейнасць КПБ-КПСС у рэспубліцы. За разгляд прагаласавалі 187 дэпутатаў. Абсурднасць такога рашэння, калі ўявіць сабе яго прыняцце, відавочная. Калегі-журналісты жартавалі: тады парламенту прыйдзеца вызваляць «незаконна» заняты будынак ЦК для ранейшых гаспадароў. Але камуністы, відаць, жартавалі не збіраюцца. Увечары на плошчы Незалежнасці яны праводзілі мітынг, дзе адкрыта заклікалі да аднаўлення СССР. Ці не аб вяртанні ў мінулае марыць і значная частка дэпутатаў?

Віталь ТАРАС,
парламенцкі
карэспандэнт «Ліма».

Да дэмакратыі — праз рэферэндум

18 кастрычніка на пляцы Незалежнасці адбыўся мітынг-сустрэча з дэпутатамі ад апазіцыі Вярхоўнага Савета Беларусі. Гаворка, зразумела, ішла пра сесію ВС, што нарэшце распачала работу. Прадстаўнікі БНФ і іншых дэмакратычных арганізацый гаварылі аб надзменных праблемах нашай дзяржавы і шляхах выйсця з крызіснага стану. Дэпутаты апазіцыі выка-

залі свае меркаванні адносна таго, якія палітычныя акцыі можа супрацьпаставіць грамадства намерам наменклатурнай большасці ў ВС праігнараваць народную волю, пацверджваючы сотнямі тысяч галасоў за рэферэндум. Людзьмі, дасведчанымі ў найноўшай гісторыі Беларусі, гэты мітынг пад воснянскім дажджом успрымаўся як свята. Бо

наступным днём, 19 кастрычніка, Беларускі народны фронт адзначыў свае чацвёртыя ўгодкі. БНФ вядзе пачатак ад таго, ужо гістарычнага сходу мяскай інтэлігенцыі ў Доме кіно (Чырвоны касцёл), дзе былі ўтвораны «Мартыралог Беларусі» і Аргкамітэт БНФ.

П. В.
Фота У. ПАНАДЫ.

Беларусь — Расія: новае вымярэнне?

Нядаўна ў Мінску, у зале пасяджэнняў Каардынацыйных арганізацый СНД прайшоў «круглы стол» на тэму «Беларусь і Расія: мадэль партнёрства». Арганізаваны ён быў Нацыянальным цэнтрам стратэгічных ініцыятыў «Усход—Заход». Сярод гасцей з Расіі былі дырэктар Парламенцкага Цэнтра пры Вярхоўным Савете РФ К. Лубенчанна, старшыня Камісіі па міжрэспубліканскіх адносінах ВС Расійскай Федэрацыі У. Падапрыгара, іншыя парламентарыі. З беларускага боку ў рабоце «круглага стала» бралі ўдзел народныя дэпутаты У. Грыбанав, В. Малашка, прадстаўнікі міністэрстваў замежных спраў, абароны, іншых ведамстваў, у прыватнасці, актыўна выступаў старшыня Дзяржкамітэта па геадэзіі і картаграфіі Г. Таразевіч. З абодвух баноў у дыскусіі

ўдзельнічалі таксама навуковыя эксперты. Гасцей вітаў намеснік Каардынатора рабочай групы СНД А. Цішкевіч. З уступным дакладам выступіў прэзідэнт НЦІ «Усход—Заход» А. Майсеня. Трэба зазначыць, што адзін з галоўных тэзісаў даклада, прысвечанага аналізу геапалітычнага становішча Беларусі і Расіі, звёўся да даволі-такі спрошчанага формулы, згодна з якой Беларусь прапануецца разглядаць як свайго роду мост паміж Расіяй і Захадам, нейкі «плацдарм» на шляху усходняга суседа ў еўрапейскае супольніцтва. Гэты тэзіс быў адразу ж аспрэчаны прадстаўнікамі Расіі, якія прапанавалі разглядаць сувязі паміж дзяржавамі, расійскім і беларускім народамі не ў вузкіх рамках штучна абстракта-палітычных схем геапалітыкі, а ва ўсім багаці эканамічных, культурных і чалавечых сувязей. Пры гэтым расійскі дэпутат У. Падапрыгара выказаў, на першы погляд, парадоксальную думку аб тым, што Расія сёння вельмі зацікаўлена, каб Беларусь праводзіла ў сваёй знешняй палітыцы больш актыўную і больш выразна акрэсленую лінію, якой, па ягоных словах, пакуль яшчэ няма. Выступленне ж прадстаўніка нашага МЗС, на жаль, толькі ўмацавала прысутных у справядлівасці такога меркавання.

Безумоўна, не з усімі выказваннямі і меркаваннямі ўдзельнікаў размовы можна было пагадзіцца. Але на тое ж і «круглы стол», каб можна было свабодна абмяняцца поглядамі на складаныя праблемы — такіх, як эканамічнае супрацоўніцтва, вайскова-палітычныя аспекты ўзаемадасягнення дзвюх дзяржаў, статус нацменшасцяў, якія пражываюць за межамі сваёй гістарычнай радзімы — і г. д. Галоўнае, відаць, у тым, што такая сустрэча дала магчымасць абодвум бакам як бы пазнаёміцца занава, убачыць свае ўласныя і агульныя інтарэсы больш цэласна і аб'ёмна.

НАШ КАР.

ПАСТАНОВЫ ПРЫМАЕМ. А ЦІ ВЫКОНВАЕМ?

Камісія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны, абмеркаваўшы пытанне аб ходзе выканання пастановаў Вярхоўнага Савета «Аб унясенні змен у пастанову Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь «Аб парадку ўвядзення ў дзеянне Закона Рэспублікі Беларусь «Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь», адзначае, што Савет Міністраў, Міністэрства фінансаў, Дзяржкамстат і Дзяржкампрацы Рэспуб-

лікі Беларусь несвоечасова і ў няпоўнай ступені выканалі азначаную вышэй пастанову Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, што на фоне няўхільнага павышэння цэн прыводзіць да рэзкага пагаршэння матэрыяльнага становішча педагогічных работнікаў рэспублікі, адкідае многіх з іх за рысу беднасці і гранічна абвастрае сацыяльную напружанасць сярод работнікаў галіны. І без таго нізкі сацыяльна-прававы статус выхаватэля, настаўніка, выкладчыка

сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай школы ў грамадстве яшчэ больш панізіўся, што служыць непасрэднай прычынай пагаршэння якасці навучальна-выхаваўчага працэсу і непазбежна прывядзе рэспубліку ў бліжэйшай будучыні да вялікіх маральных і матэрыяльных страт.

Камісія выказвае падтрымку дзеянню прафсаюзных і іншых грамадскіх арганізацый рэспублікі, усёй педагогічнай грамадскасці Беларусі, накіраваным на няўхільнае і поўнае выкананне Закона аб адукацыі

ў Рэспубліцы Беларусь, і патрабуе ад урада Рэспублікі Беларусь, ад кампетэнтных органаў дзяржаўнага кіравання рэспублікі прыняць вычарпальныя захады дзеля неадкладнага яго ажыццяўлення, у т. л. і што датычыць тэрміну ўвядзення ў дзеянне артыкула 34.

Камісія звяртаецца да народных дэпутатаў Рэспублікі Беларусь з прапановай даць належную ацэнку на сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі таму, што Савет Міністраў, шэраг міністэрстваў і ведамстваў рэспублікі адкрыта праігнаравалі рашэнне Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь аб увядзенні ў дзеянне з 1 верасня 1992 г. арт. 34 Закона «Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь».

УШАНУЕМ ПАМЯЦЬ

Зварот да беларусаў свету

Шаноўныя суродзічы!

Наперадзе важная падзея — упершыню на Бацькаўшчыне мы маем намер адзначыць слаўную дату нашай гісторыі: угодкі ў гонар слускага збройнага чыну 1920 года. 28 лістапада ўшанаваць памяць паўстанцаў з'едуцца ў Слуцк прадстаўнікі грамадскіх і палітычных арганізацый патрыятычнага накірунку, людзі, якім дарога Ідэя незалежнай дэмакратычнай Беларусі. Менавіта за гэтую ідэю падняліся на змаганне слускія паўстанцы, кінуўшы выклік таталітарнай сістэме на самым пачатку яе ўсталявання. Так, яны часткова палеглі ў няроўнай барацьбе, часткова былі асуджаны бальшавіцкімі судамі на пакаранне тут, на Беларусі, ці адпраўлены па этапах на пакутніцкае скананне ў далёкіх сібірскіх лагерах. Але памяць пра мужных змаганцаў жыла ў народзе і свята шанавалася на эміграцыі. Восць чаму, дарагія суродзічы, мы хочам быць з вамі ў гэты дзень разам. Калі ў каго будзе нагода быць на Бацькаўшчыне, — рады вас вітаць тут. Але ў любым выпадку будзем адчуваць з вамі духоўную лучнасць, з удзячнасцю атрымаем да гэтага дня прывітанні, а таксама матэрыялы пра паўстанне і ягоных удзельнікаў.

Жыве Беларусь!

Чакаем вашых пажаданняў на адрас: 220053, Рэспубліка Беларусь, Менск, Даўгінаўскі тракт 52/9, тэл. 1 факс (0172) 37-91-87.

Яўген ЛЕЦКА, старшыня рады згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына»;

Мікола СТАТКЕВІЧ, падпалкоўнік, старшыня выканаўчай рады згуртавання беларускіх вайскоўцаў.

Яшчэ адзін крок...

Яшчэ адзін крок на шляху беларусізацыі зроблены ў Магілёве. 4 кастрычніка ў памяшканні педагогічнага інстытута адбылося адкрыццё беларускага нядзельнага ліцэя.

Адкрыццём гэтай навучальнай установы распачала сваю працу Магілёўская філія Беларускага гуманітарнага адукацыйна-культурнага цэнтру (БГАКЦ). Асноўнай мэтай дзейнасці філіі з'яўляецца выхаванне новага пакалення беларускай нацыянальнай інтэлігенцыі. Заняткі ў ліцэі пачалі 50 слухачоў, сярод якіх вучні 8—11 класаў школ, навучэнцы вучылішчаў горада.

З добрым наказам перад слухачамі ліцэя выступілі сябры гарадской рады ТБМ.

Юрась ПІВУНОУ, дырэктар Магілёўскай філіі БГАКЦ.

Ініцыятыва БЗВ

Беларускае згуртаванне вайскоўцаў выступіла з ініцыятывай склікання Кансультацыйнай нарады патрыятычных сіл, да ўдзелу ў якой запрашаюцца палітычныя і грамадскія арганізацыі, якія падтрымліваюць прынцыпы незалежнасці, нацыянальна-культурнага адраджэння і дэмакратыі. Мэтай кансультацыі з'яўляецца каардынацыя намаганняў па абароне гэтых прынцыпаў.

А. КУЛЕШ, падпалкоўнік, старшыня прэс-цэнтру БЗВ.

ДРУК І АДРАДЖЭННЕ

На гэтым тыдні міністр інфармацыі Беларусі Анатоль Бутэвіч сустрэўся з журналістамі, прадстаўнікамі шэрагу рэспубліканскіх выданняў. Адбыўся абмен думкамі пра ролю сродкаў масавай інфармацыі ў нацыянальна-культурным Адра-

джэнні і станаўленні беларускай дзяржаўнасці (дарэчы, гэтай тэме будзе прысвечана рэспубліканская нарада рэдактараў газет і часопісаў, прызначаная на 29 кастрычніка).

Міністр нагадаў журналістам, што яны валодаюць магутнай

зброяй і заклікаў газетчыкаў найперш дбаць пра тое, каб не парушыць стабільнасці і згоды, якія цяпер існуюць у рэспубліцы. Асабліва настойліва А. Бутэвіч праводзіў думку аб тым, што пры ўсім плюралізме думак не трэба дыскутаваць пытанні раз і назаўсёды вырашаныя, — меліся на ўвазе, у прыватнасці, спробы праз друк рэвізаваць заканадаўствы аб дзяржаўных мове і сімваліцы.

ОРДЭНЫ ЗАСЛУГІ — ПА ЗАСЛУГАХ

15 кастрычніка ў пасольстве Рэспублікі Польшча адбылася цырымонія ўручэння Ордэнаў Заслугі Рэспублікі Польшча двум грамадзянам Беларусі — кіраўніку Скарынаўскага цэнтру Адаму Мальдзісу і мовазнаўцу Вячаславу Вярэнічу.

Пасол Польшчы сп. Эльжбета Смулак, якая і ўручыла ўзнагароды, у сваёй прамове падкрэсліла вялікія заслугі абодвух навукоўцаў у справе вывучэння і даследавання польскай культуры і яе дачыненняў з культурай беларускай. З прамовамі выступілі таксама сп. Мальдзіс і сп. Вярэніч, выказаўшы сваю падзяку польскаму ўраду і звярнуўшы ўвагу на неабходнасць пашырэння навуковага і культурнага супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Польшчай, што паспрыяе развіццю кантактаў паміж нашымі краінамі.

На ўрачыстасці прысутнічалі работнікі пасольства, прадстаўнікі беларускіх навуковых устаноў, Саюза палякаў Беларусі.

У. ПАНАДА.

АДРОДЗІМСЯ РАЗАМ І НАРОЎНІ

Прэс-канферэнцыі, што ўсё часцей ладзяцца ў Вярхоўным Саеве рознымі камісіямі, па назіраннях карэспандэнтаў «ЛіМа» ўсё больш пачынаюць набываць «даверчы» характар, спрыяюць свабоднаму сумоўю журналістаў з заканаборцамі. Адбываецца не проста справаздача па тым ці іншым пытанні, але карысны ўзаемаабмен думкамі і сумненнямі.

Так было і на прэс-канферэнцыі, наладжанай Камісіяй па нацыянальнай палітыцы і міжнацыянальных зносінах на мінулым тыдні. Акрамя старшыні камісіі М. Сляжнёў і яго намесніка М. Жэбрака, у «белай зале» будынка Вярхоўнага Савета сабраліся кіраўнікі васьмі нацыянальна-культурных суполак рэспублікі: старшыня Мінскага гарадскога армянскага культурна-асветніцкага таварыства «Айастан» Л. Дарбінян, старшыня аб'яднання «Малдова» В. Ігнат, кіраўнік цэнтру нямецкай культуры Рэспублікі

Беларусь А. Майснер, старшыня праўлення фонду захавання і развіцця яўрэйскай культуры г. Мінска А. Гальперын, старшыня Мінскага культурна-асветніцкага таварыства «Палонія» — філіі Саюза палякаў Беларусі Т. Тарасевіч, старшыня Мінскага культурна-асветніцкага таварыства «Русь» Г. Уласаў, старшыня Мінскага гарадскога аб'яднання татар-мусульман «Аль-Кітаб» Б. Шабановіч і прэзідэнт асацыяцыі ўкраінцаў Беларусі «Ватра» Б. Міхайлюк. Напачатку выступіў М. Сляжнёў, які праінфармаваў журналістаў аб рабоце, што вядзецца ў камісіі, з гэтым выступілі прадстаўнікі ўсіх нацыянальных суполак, якія расказалі пра свае праблемы, характар дзейнасці.

Было адзначана, што сёння нацыянальныя меншасці ў Беларусі не маюць якіхсьці абмежаванняў у галіне правоў чалавека, палітычнай дзейнасці, сродкаў масавай інфармацыі.

Кожнай суполцы адкрыты дзверы на радыё і тэлебачанне (асабліва актыўна выступаюць па радыё прадстаўнікі яўрэйскіх арганізацый, якіх на Беларусі зараз каля сямідзесяці; з дапамогаю Ізраіля функцыянуе радыёканал «Мост»). Няма абмежаванняў і ў правах выбарчыкаў, сацыяльным забеспячэнні.

Прыемна было чуць, што большасць суполак лаяльна ставяцца да нацыянальнай палітыкі ў Беларусі, падтрымліваюць палітыку нацыянальнага адраджэння. За адзіную дзяржаўную мову — беларускую — на прэс-канферэнцыі выказаліся прадстаўнікі малдоўскай, украінскай і татарскай суполак. Але праручалі і крытычныя ацэнкі культурнай палітыкі. Напрыклад, старшыня суполкі «Русь» Г. Уласаў (пра стварэнне якой «ЛіМ» паведаміў у мінулым нумары) выказаўся супраць «беларусізацыі», а за адраджэнне — усіх нацыяналь-

насцяў на тэрыторыі рэспублікі, якія таго прагнуць. Кіраўнік расійскай абшчыны трывожыць і «рост нацыяналізму» з боку БНФ, уцёк рускай мовы, арыентацыя БНФ на Запад, але не на ўсход... Праўда, на пытанне карэспандэнткі агенцтва «РІА», у чым канкрэтна выяўляецца той беларускі нацыяналізм, спадар Уласаў адказаў невыразна, урэшце пагадзіўшыся, што на бытвым узроўні беларускага нацыяналізму няма, а прапагандуюць яго некаторыя народныя дэпутаты...

Да Г. Уласава было чамусь найбольш пытаньняў журналістаў. Відаць, таму, што дагэтуль руская меншасць (абшчына) як такая не мела свайго культурнага аб'яднання, а суполкі тыпу «Славянскі сабор» ды «Отечество» пазбягалі прамога і адкрытага кантакту з прэсай. Г. Уласаў катэгарычна адмежаваўся ад гэтых палітычных арганізацый, падкрэсліўшы асветніцкі характар «Русі». «Русь» будзе выступаць за дзяржаўнасць беларускай мовы і статус рускай мовы як мовы міжнацыянальнага сумоўя, за захаванне адукацыі на рускай мове

— пакуль у ёй ёсць грамадская патрэба. У складзе праўлення суполкі — прафесар В. Акулаў, артыст К. Лосеў, іншыя прадстаўнікі рускай інтэлігенцыі. Засмучае, аднак, калі не скажаць насцярожвае тая акалічнасць, што намеснікам старшыні «Русі» і сябрам праўлення з'яўляецца аўтар скандальных публікацый у газеце «Мы і время» праваслаўны святар П. Баянкоў, жыхар г. Менска, служба прыходу ў г. п. Пleshчаныцы Лагойскага раёна. Тыя публікацыі былі накіраваны супраць беларускага адраджэння, закралі асабістую годнасць старшыні Камісіі па адукацыі і культуры Н. Гілевіча... Але ніхто, відаць, не застрахаваны ад граху і ў кожнага з нас урэшце ёсць шанец пакаяцца. Ва ўсякім разе «Русь» пачынае сваю дзейнасць спакойна і ўзвжана, як і належыць таварыству, якое прадстаўляе вялікую культуру.

Лейтматывам канферэнцыі стала думка, якую можна сфармуляваць так: культура ўратае нас. Але будаваць культуру патрэбна разам і нароўні.

Ю. З.

КОЛЬКІ РАДКОЎ У АБАРОНУ «КАЎБАСНАЙ ПСІХАЛОГІ»

За апошнія дзесяцігоддзе наш нацыянальна-вызваленчы рух прайшоў шлях ад падполля да легалізаваане апазіцыі. Асноўныя здабыткі на гэтым шляху — абвешчаны суверэнітэт, палітычная структура Народнага фронту, высокая ўзроўню беларускія друкаваныя выданні і, бадай, галоўнае — каля дзесяці працэнтаў жыхароў рэспублікі, што паводле сацыялагічных апытанняў выступаюць за беларусізацыю краіны. Быццам зроблена й нямаля, але... Народны фронт так і не стаў масавым. Дэнлараваны суверэнітэт хутчэй ёсць вынік уздзеяння знешніх сіл, чым мэтанакіраванай дзейнасці адрэджанцаў. Наклады самых папулярных і ўплывых выданняў («ЛіМа», «Свабоды», «Нашай Нівы» і інш.) не перавышаюць п'ятдзесяці тысяч, што на дзесяцімільённую краіну — мізер. Выдае, што ўсяго «зробленага» недастаткова, каб беларусізацыя перастанала быць прадметам змагання і сталася проста НОРМАЮ ў жыцці нацыі.

Пераведзеныя на беларускую мову школьні засталіся па духу савецкімі, і калі насуперак школьнаму выхаванню, а не дзякуючы яму, з трох выпускных класаў выходзіць два «беларусы», дык астатнія паўсотні чалавек застаюцца з русіфікаванымі, ці, у лепшым выпадку, дэнацыяналізаванымі «саўкамі». Нудная тэлевізійная цалкам заслужана не мае папулярнасці сярод тутэйшага глядача, а два расійскія каналы шчодрардорваюць нас бясчымі тэлесерыяламі, карчма-«задушэвнымі» песнямі ў не надта прасфійным выкананні розных маш і наташ, ды лжыч «Вестями» й «Новостями», у якіх аплаваецца лёс гарапашных «русскоговорящих» у Пры-

балтыцы і распавядаюцца казкі пра славян. Зусім не даўна, што на гэтым фоне беларусізацыя выглядае досыць экзатычным захаваннем адзіночак, з'яваю аднае прыроды з крышніцтвам... Самы час прызначыць падпольны і апазіцыйны нацыяналізм вычарпалі сябе. Усё, чаго магчыма было дасягнуць, змагаючыся ў падполлі і выступаючы апазіцыяй, — мы ўжо дасягнулі.

Цяпер пара выводзіць Адрэджэнне на якасна новы ўзровень: нацыяналізм павінен стаць дзяржаўнай ідэалогіяй. Так будзе толькі тады, калі носьбіты нацыянальнай ідэі сфарміруюць дзяржаўную ўладу ў рэспубліцы. Для гэтага ім неабходна перамагчы на выбарах. Але вось тут і паўстаюць пытанні... У адносінах да дзесяці працэнтаў выбаршчыкаў, што выступаюць за «беларусізацыю», пытанню не ўзімае, як, дарэчы, і адносна тых, хто выступае за далейшую «русіфікацыю» краіны. Відавочна, што для перамогі на выбарах нацыянальнымі сіламі неабходна сабраць галасы той дэнацыяналізаванай большасці насельніцтва, якую наогул мала хвалююць нацыянальныя ідэі — ці то расійская, ці то беларуская. Як таго дасягнуць? Асноўную ўвагу ў перадавыбарнай праграме трэба адводзіць таму, за што гэтая большасць схільная галасаваць. Людзі хочучы, каб улады навялі парадак? Трэба паабяцаць і навесці гэты парадак. Хіба парадак не можа быць беларускім? Яны чанаюць палітычны дабрабыт нацыі супрацьчыць нацыянальнай ідэі? Абясціць ваіну злучынасці? Даўно пара... І гэтак далей. Рэч не ў тым, наколькі гэта адпавядае ідэалам адрэджанцаў. Ідэалы тут ні прычым.

Памылкова думаць, што працэс адрэджэння ўжо стаў незваротным. Сёння ў саўмінаўскім і прасаўмінаўскім друку адкрыта публікуюць патрабаванні ўзаконіць расійшчыну, надаць ЯЗЫКУ дзяржаўны статус. Паўна, што і ў грамадстве існуюць прарасійскія настроі, значыць, раней ці пазней яны неабходна аформіцца на палітычным узроўні ў выглядзе партый і рухаў (што, дарэчы, ўжо адбываецца — узіць для прыкладу той жа славянскі сабор «Белая Русь» альбо «Отчество»). І наўрад ці гэта будзе партыя пракамуністычнай арыентацыі. Гэтыя партыі будуць выступаць за прыватную ўласнасць, за рынковае эканоміку, за свабоднае прадпрыемства, друк і г. д. Ці не памыляюцца адрэджэнцы, даглядаючы адно тав. Чыкіна і К? Ці добра ўсведамляюць, што чанае беларусізацыю, калі памятаць «абшчэдемакратычныя» сілы збору галасы тых грамадзян, якіх не хвалюе лёс мовы, а больш турбуе дабрабыт сям'і? З'явіся гэтыя сілы заўтра, што здалее супрацьпаставіць ім фронт? — Князёў, статут ВКЛ, заклікі бараніць родную мову, якую большасць выбаршчыкаў чуе ад па тэлевізіі, ды й то час ад часу?..

Сённяшні шараговы жыхар, што становіцца «палітыкам» выключна напружэдаці выбараў, уважае фронт за рух, які не мае ані выразнае эканамічнае праграмы, ані праграмы фінансавае палітыкі, ані праграмы вырашэння жыллёвай ды іншых сацыяльных праблем, а дамагаецца адно ўвадзэння мовы, перайменавання сталіцы, вялікіх ды малых гарадоў, вуліц, зносу помнікаў і да т. п. (Чаму сілавы такое меркаванне, хто ў гэтым вінаваты і наколькі яно

адпавядае рэчаіснасці — тэма для асобнай гаворкі). Пануль Народны фронт будзе ўспрымацца як выключна ці амаль выключна нацыянальны рух, ён, на маю думку, будзе няхільна прайграваць усім — і партыям, і абшчэдемакратам, усім, апрача, бадай што, чыкінскай ПКБ. Гэта, аднак, не значыць, што нацыянальную ідэю трэба зараз жа адкінуць у тактычных мэтах: проста сённяшняя сітуацыя вымагае абпірацца не толькі і не столькі на яе. Ідэалізм (у беларускай — нацыяналізм — рамантызм) у палітыцы недапушчальны. Палітыкі мусяць быць прагматыкамі і зыходзіць з рэальнасці.

Беларусізацыя будзе прымаца наўрадам толькі тады, калі яна будзе адбывацца на фоне павышэння ўзроўню жыцця, вырашэння сацыяльных праблем. Палітыкі, якія пойдучы на выбары пад лозунгамі «Лепей быць галоднымі, але свабоднымі», «Мова важная, чым каўбаса», выклікаюць хіба што жал. Загада, але немаведама адкуль змагарам за нацыянальныя ідэалы ўбілася ў галаву, што імненне жыць заможна і нацыянальна годнасць ёсць штосьці несумяшчальнае, узаемавыключнае. Нарананні на «каўбасную псіхалогію» тутэйшага лю-

АД РЭДАКЦЫІ. Чарговая сесія Вярхоўнага Савета толькі тры дні як вядзе работу, і невядома, які лёс спасцігне пытанне пра рэфэрэндум... Танальнасць многіх лістоў апошняга часу ў рэдакцыю, аднак, своеасабліва: аўтары зыходзіць як бы з рэальнасці рэфэрэндуму і разважаюць над праблемай новых выбараў. Можна, канешне, лічыць гэта трохі паспешлівым, аднак — глас народа ёсць глас Божы... Ва ўсім разе мы спадзяёмся, што думкі чытачоў «ЛіМа», выбаршчыкаў (як вось А. Шастакова), стануць цікавымі і карыснымі як для іншых выбаршчыкаў, гэтак і для палітыкаў, што турбуюцца праблемай улады. Паслухаем «глас народа»?

ду сталі агульным месцам у правах адрэджанцаў. Часам нам ставяць у прыклад нашых суседзяў, скажам, эстонцаў, якія быццам бы паміж моваю і каўбасою заўсёды выбіраюць мову... Мову эстонцы НЕ ВЫБІРАЮЦЬ. Яны ад нараджэння і да смерці жывуць у эстонскай інфармацыйнай прасторы (як мы жывём у расійска-моўнай). Нацыянальная годнасць эстонцаў, іх імкненне да дзяржаўнай незалежнасці грунтуецца не на славаці гісторыі (яны гэтага не маюць) і не на плачы з нагоды спрадвечнай гаротнасці ды забітасці. Галоўнай тут з'яўляецца памяць пра першую Эстонскую Рэспубліку, узровень жыцця ў якой быў вышэйшы, чым у тагачаснай Фінляндыі, успаміны і распавяды пра спакойнае, заможнае ды ўпарадкаванае жыццё да акупацыі, калі, адыходзячы на працу, можна было не зачыняць дзверы, а кравы былі напоўнены... Чым, вы думаеце? Нацыянальнай сімволікай? Ды не: вельмі смачнай і зусім не дарагой... так-так, той самай «праклятай» каўбасой! Так што быць галоднымі, «але свабоднымі» ў незалежнай Эстоніі эстонцы зусім не збіраюцца, а наадварот, упэўнены разам са сваімі палітыкамі, што да канца дзесяцігоддзя будзе жыць не бядняк з сваіх паўночных суседзяў...

Сваё паражэнне на выбарах у 1989 годзе адрэджэнцы спісалі на «несвядомасць» і «забітасць» выбаршчыкаў, вінавацілі камуністаў і асімілятараў — ад Екацярыны II і да нашых дзён. Цікава, хто будзе вінаваты ў выпадку няўдачы цяпер?

Аляксей ШАСТАКОУ,
шараговы выбаршчык.
г. Мінск.

ДАЗВОЛЬЦЕ, ДЗЯДЗЕЧКА...

Міністру ўсё роўна?

9 кастрычніка ў «ЛіМа» на першай старонцы была змешчана копія ліста маскоўскіх беларусаў, адрасаванага кіраўніцтву рэспублікі. У лісце ішла гаворка аб тым, што сёлета яны ў Маскве пазбаўлены магчымасці выпісаць на будучы год беларускія выданні: у каталоге цэнтральнага рознічна-падпісновага агенцтва «Роспечать» сярод пяці дзесяткаў газет і часопісаў, што выходзіць на Беларусі, толькі чатыры беларускамоўныя («Звязда», «Вошчы», «Работніца і сялянка» і «Беларусь»). Актывісты Маскоўскага Таварыства Беларускай культуры імя Францішка Скарыны абураліся такой сітуацыяй і прасілі кіраўніцтва Рэспублікі Беларусь неадкладна, дастойна, на дзяржаўным узроўні як мага хутчэй выправіць гэтае недарэчнае становішча і зрабіць усё магчымае для таго, каб беларусы ў краінах СНД змаглі падпісацца на родныя выданні, тым самым не абарваўшы апошніх нітак сувязі з Бацькаўшчынай.

Колькі дзён назад у рэдакцыю прыйшло пісьмо з Савета Міністраў рэспублікі. У канверце — адказ міністра сувязі і інфарматыкі Рэспублікі Беларусь І. М. Грыцукі, а лепш скажаць — яго, так бы мовіць, тлумачальная запіска на імя намесніка Старшыні Савета Міністраў М. І. Дзямчука — адносна ліста маскоўскіх беларусаў. Вось што «тлумачыць» (па-руску, як і раней) міністр І. Грыцук:

«Міністэрства сувязі і інфарматыкі рассматрело письмо Московского общества белорусской культуры по вопросу подписки на белорусские издания и сообщает, что за включение в каталог газет и журналов на первое полугодие 1993 года Центральным рознично-подписным агентством «Роспечать» Министерством связи Российской Федерации (выпускающим каталог стран СНГ) была установлена плата в размере 15,0 тыс.

рублей за одно издание. В марте этого года всем издателям (редакциям) Республики Беларусь (в том числе «ЛИМ», «Наша слова», «Спадчына» і др.) письменно было сообщено о необходимости произвести оплату за включение в каталог Центрального рознично-подписного агентства «Роспечать». Те издатели (редакции), которые дали согласие и перечислили необходимую сумму, их издания были включены в центральный каталог «Роспечать» и на них проводится подписка в странах СНГ без каких-либо ограничений. Таким образом в каталог вошли 22 газеты и 32 журнала Республики Беларусь. Соответственно редакции, которые не подтвердили свое согласие на включение в центральный каталог и не произвели оплату, в каталог не включены и подписка на эти издания за пределами Республики Беларусь не проводится. Учитывая, что срок подписки на 1-е полугодие 1993 года заканчивается к 01 ноября этого года, Центральное рознично-подписное агентство «Роспечать» никаких дополнений (изменений) в каталог в настоящее время не принимает».

Чыталі мы гэта раз, чыталі другі і аніж не маглі даўмецца, хто гэта, каму і пра што пі-

ша. Няхай нават усё, што тут напісана, праўда (хоць гэта не зусім так). Але ж нават і тады міністру беларускай дзяржавы ўсё роўна, што добры дзесятак беларускіх выданняў не трапіў у каталог «Роспечать»? І ён ні на хвілінку не задумаўся, што гэта з імі раптам здарылася, чаго гэта яны так нечакана не ўзлюбілі сваіх чытачоў за межамі Беларусі? Так ці інакш, а — «не произвели оплату, в каталог не включены и подписка... не проводится». І няма пытання! І хай тыя самыя маскоўскія беларусы не лямантуюць — «Роспечать» ніякіх дополнений (изменений) в каталог в настоящее время не принимает».

М. І. Дзямчук, перасылаючы гэтае Грыцукі тлумачэнне ў «ЛіМа» (пэўна ж, таксама «Спадчыне» і «Нашаму слову»), зрабіў такую прыпіску: «І. Г. Чыгрынаву, М. С. Гілю, Э. В. Ялугіну. Прашу Вас разам з Мінсвазязі вырашыць пытанне ўключэння рэдагуемых Вамі

выданняў у каталог цэнтральнага рознічна-падпісновага агенцтва «Роспечать» на 2-ое паўгоддзе 1993 года. Аб выніках інфармуе Савет Міністраў».

Шаноўны Міхаіл Іванавіч! Дзякуем за ласку, але — мала ў нас веры на вырашэнне гэтага пытання «разам з Мінсвазязі». Зірніце ў ліст спадара (не, выбачайце, «господина Грицук»: там жа — ані слова пра тое, што можна і ці можна наогул што-небудзь зрабіць дзеля таго, каб выправіць прыкры, мякка кажучы, пралік і даць магчымасць замежным беларусам хоць бы на 2-ое паўгоддзе наступнага года выпісаць свае любімыя выданні. А гэта ж было галоўнае ў пісьме маскоўскіх беларусаў! Менавіта гэтае пытанне прасілі яны ў найкарацейшы тэрмін вырашыць кіраўніцтва рэспублікі «дастойна, на дзяржаўным узроўні». Па-другое, справа тычыцца не толькі «ЛіМа», «Спадчыны» і «Нашага слова». Нашы лімаўскія чытачы з-за меж Беларусі пісалі і тэлефанавалі ў рэдакцыю аб тым, што не знайшлі ў каталоге «Роспечать» ні «Чырвонай змены», ні «Настаўніцкай газеты», ні «Культуры», «Мастацтва», «Тэатральнай Беларусі», «Маладосці», «Вясёлкі», «Бярозкі», «Пралескі» і іншых беларускіх (не па месцы выдання, а па мове і духу) газет і часопісаў.

Рэдакцыя «ЛіМа» (як, пэўна, і рэдакцыі іншых беларускіх выданняў) не здымае цалкам і з сябе віны за тое, што нашы чытачы за межамі Беларусі засталіся без газеты. Але ж без газеты засталіся (гэта ўжо відавочна) і многія нашы сённяшнія чытачы ў Беларусі: «ЛіМа», па сутнасці, не было да апошняга часу і ў рэспубліканскім каталоге.

Вось і атрымліваецца, што нехта з некім спрабуе гаварыць на мове глухіх.

ЛІМАЎЦЫ.

КУЛЬТУРА ФОНД ДАПАМОГ...

Як ужо паведамлялася, урад Рэспублікі Беларусь выдаткаваў Беларускаму фонду культуры на 1992 год 1 мільён 100 тысяч рублёў. Частка аб'яванага пералічана на рахунак БФК нумар 702301. Як вырашылі яе выкарыстаць?

Члены прэзідыума на апошнім сваім пасяджэнні аднагалосна згадзіліся з прапонавай старшыні праўлення фонду, пісьменніка Івана Чыгрынава пералічыць 100 000 рублёў на развіццё Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь. Гэта самая вялікая грашовая дапамога, якая магла быць аказана толькі дзякуючы дзяржаве.

Мы шмат гаворым пра беларусізацыю, а вось як на справе паспрыць яе ажыццяўленню? Вельмі цікавае суверэннае выданне інігі таленавітага народнага майстра, загадчыцы лабараторыі Беларускага Цэнтра гульні і цацкі Таццяны Церашковіч «Беларуская ллялка», што выходзіць у выдавецтве «Полымя», гандаль адмовіўся прымаць толькі таму, што кніга выдаецца на беларускай мове. Частку тыража — на 10 000 рублёў — выкупіць фонд культуры. А ці не варта дапамагчы аўтару іншым фондам і таварыствам?

9000 рублёў пералічыў БФК на выраб фотаздымкаў і слайдаў помнікаў гісторыі і культуры, якія знаходзіцца ў Чарнобыльскай зоне.

Невялікія грошы пойдучы на выраб дзяржаўных сцягоў РБ, якія пакадалі набыць беларускія суполкі, што знаходзіцца за межамі нашай рэспублікі. Знак будзе выконваць Бабруйскай галантарэйнай фабрыка — прадпрыемства БФК.

Аб усіх жа пералічэннях далёка не самая багатая грамадская арганізацыя даведаюцца госці і дэлегаты рэспубліканскай справаздачна-выбарчай канферэнцыі, якая мае адбыцца ў канцы лістапада. Да яе адрыцца будзе падрыхтавана брашура аб дзейнасці БФК і грашовых укладаннях фонду.

В. КУДРАЦАВА.

Да нашых чытачоў у бліжнім замежжы!

Не усё, аднак, так кепска, і ў вас ёсць шанс застацца падпісчыкам «ЛіМа». Паміж Міністэрствам інфарматыкі рэспублікі і аб'яднаннем «Мінская пошта» дасягнута дамоўленасць аб адпраўцы газеты ў Маскву, Санкт-Пецярбург, Кіев і іншыя гарады на адрас беларускіх суполак. «Мінская пошта» згадзілася перасылаць «ЛіМа» бясплатна пры ўмове, што афармленне падпіскі возьме на сябе рэдакцыя.

ТАКІМ ЧЫНАМ, КАБ АТРЫМЛІВАЦЬ «ЛІМ» У ПЕРШЫМ ПАЎГОДДЗІ 1993 ГОДА, ТРЭБА НЕАДКЛАДНА ПАВЕДАМІЦЬ НАМ КОЛЬКАСЦЬ ЭКЗЭМПЛЯРАў, ЯКУЮ ТАЯ ЦІ ІНШАЯ БЕЛАРУСКАЯ СУПОЛКА ЗАМАУЛЯЕ ДЛЯ СВАІХ СЯБРОў, А ТАКСАМА ТЭРМІНОВА ПЕРАСЛАЦЬ НА АДРАС РЭДАКЦЫІ АДПАВЕДНУЮ СУМУ ГРОШАў [З РАЗЛІКУ 60 РУБЛЁў ЗА КОЖНЫ ПАПІСНЫ КАМПЛЕКТ].

Спяшайцеся! Часу да канца падпіскі засталася мала. Нагадваем гэта і нашым чытачам на Беларусі.

МУЗА

Яна прыходзіла таемна, то дзяўчынкай,
То німанскай русалкаю ў пакой,
Звінела жаўруком, то чарацінкай,
Да скроняў дакраналася рукой,

Нябачанаю, тонкай і гарачай,
І струны крatala збалелае душы,
Прарочыла натхненне і удачы,
Пяшчотна паўтараючы: «Пішы».

Пасля прыйшла ў халодны мур, за краты,
І там свайго абранніка знайшла,
У змрок прынесла нечакана свята
З іскрынкамі чароўнага свята

І пахам рошчыны у роднай хаце,
І з развітальным крыкам журавоў,

А ты зацяўся і маўчыш,
Не пратастуеш, толькі плачаш,
Справедку злыдням плаціш чынш,
А сам гаруеш і жабрачыш,

Бо памяць з мовай аднялі,
Каб не стагнаў, каб не азваўся,
Ні пад зямлёй, ні на зямлі
Народам і не называўся.

Уласнае гадоўлі зброд,
Што нас упарта гнаў да «раю»,
Цярплівы, змучаны народ
Як абдзіраў, так абдзірае.

Над намі смог навис густы.
Калі ж, трывушчы мой народзе,
Народам гордым станеш ты
І скажаш: «Здзекавацца годзе!»

Прачнешся ноччу у халодным поце,
Бо ведаеш, што злодзей на «рабоце»,
Складае долары і залацішка зліткі
І абдзірае беднага да ніткі,

Пасля пра рынак нешта будзе плесці
Таму, ў каго няма ні піць, ні есці,
Затое ёсць бяспраўе і бязладдзе
І толькі ў тых — сумленне, хто не крадзе.

МОЙ ИНСТИТУТ

Былі і радасці і хваляванні тут,
Узлёт, і правалы, і трывогі,
Мой родны, вечна юны інстытут, —
Пачатак вашай і маёй дарогі.

Сяргей ГРАХОЎСКИ

ЦЯРПЛІВЫ І ТРЫВУШЧЫ МОЙ НАРОД...

З журботнай песняй і слязінкай маці
У пералівах незабыўных слоў.

Схілілася, пакутны сон прагнала
І прашаптала у начной цішы:
«Жыццё ўсяго адно, і часу мала,
Таму хутчэй пішы, пішы, пішы».

На досвітку сініцай пазваніла
У вузкае астражнае акно.
«Мой родны кут, як ты мне мілы»
Ужо было напісана даўно.

Радок нізаўся да радка трывала,
Усё роднае прыходзіла здаля,
Рука прыроўнена трымала
І напісала «Но-вая зям-ля».

НЕСПАКОЙ

Ніяк не адчапіцца, не адбіцца
Ад дум і выпадковага радка,
Вярзуцца былі, часам небыліцы,
А запісаць лянуецца рука.

Іх вусны, незалежна ад жадання,
Усё паўтараюць, быццам «Ойча наш»,
Так і няма ратунку да святання,
А здань мінулага стаіць, як грозны страж

І мне напамінае ўсе пралікі,
Памылкі, недаробкі і грахі,
Нездадзеныя некалі залікі,
Заблытаныя здрадаю шляхі,

Што сам сябе бязлітасна скалечыў,
Што ўсё рабіў заўжды наадварот
І ўзваліў на стомленыя плечы
Пякельны груз заблытаных турбот.

Так з ночы ў ноч караю і караю
Сваю недасканалую душу,
Усё, што не забыўся, паўтараю,
А раніцай, як споведзь, запішу.

ГОЛАС У ЗМРОКУ

Мінае ноч маіх трывог,
А дні яшчэ страшней за ночы,
Здаецца мне, што нават Бог
Глядзіць спагядліва у вочы.

І заповедуе: «Цярпі
Самім сабою ўкрыжаваны,
І горкі келіх свой дапі,
Каб загаіць былыя раны.

Пакуты вызначыў не я,
І не мая пазбавіць сіла
Таго, што лютае змяя,
Зачараваўшы, спакусіла.

А ты паддаўся на падман,
У лёгкае паверыў шчасце,
Бо вочы засляпіў туман
Не белай, а чырвонай масці.

Нясеш свой крыж не ты адзін,
А ўсе твае адзінаверцы
Аж ад пакутлівых радзін
Да скону ад разрыву сэрца».

У змроку мудры голас згас.
Я зноў і зноў сябе караю,
Бо ні нашчадкамі, ні для нас
Зямнога не прадбачу раю.

НЕ ЗМОЎЧАЎ

Цярплівы і трывушчы мой народ,
Такога здзеку і такога болю,
Такіх пакутаў і такіх нягод
Ніхто б не вытрымаў ніколі,

КАМУ МЫ ТРЭБА

«В республике один военный при-
ходится на 43 человека населения.
Это самый высокий показатель
для всех европейских стран». (Ми-
нистр абароны Рэспублікі Беларусь
генерал-палкоўнік П. П. Казлоўскі.
— «Известия» № 207. 17/IX-92г.)

Скажыце мне, таварыш генерал,
Хто нам вайною пагражае,
Які урад, які кагал,
Каму патрэбны нашы ўраджаі,

І наша нафта, золата і медзь,
І нават вашы дачы і пагоны!
Не толькі «вораг», нават і мядзведзь
Даўно уцёк з чарнобыльскае зоны,

І толькі ледзь партрэт яго ліпіць
З вавёркаю на хліпкай асігнацы,
А за яе прасцей за ўсё купіць
У слупкіх бэрах бэры радыяцыі.

Іх больш за танкаў і ракет
Баяцца і на Захадзе, і ў Усходзе,
А вы дасюль марочыце ўвесь свет,
Што генералы дбаюць аб народзе,

Што днём і ноччу сцерагуць яго
І з-пад зямлі, і з неба,
Ды толькі невядома ад каго,
Каму мы з радыяцыяю трэба!

Хіба аматарам збівання груш
І пераконваць навабранцаў «матам»!
Таму на утрыманні сарака трох душ
Сядзіць здаровы хлопец з аўтаматам.

І трэба кожнага адзец і накарміць,
Салдата — кашаю, начальства —
сервілатам.

Найлепш бы розумам народ абараніць,
Чым сорок трох няшчасных—аўтаматам.

ЗМЕНА — ЗМЕНЕ

«...узмаціць барацьбу з арганіза-
ванай злачыннасцю і карупцыяй».

З пастановы Савета Мі-
ністраў Рэспублікі Бела-
русь 24/IX-92 г.

Адны накарміліся. Змяняюць іх другія
І набіваюць кашалі тугія,

Рабуюць фермы, склады і вагоны,
Каб нажываць, гуляючы, мільёны,

Не тоячыся, а сярод дарогі
За кошт «гуманітарнай дапамогі»,

За нашае жабрацтва, енкі, плачы
Будуюць і сабе, і дзецям дачы,

Для блізкай і далёкае радні
Скуль толькі могуць, цягнуць дзень
пры дні.

Нібыта нашыя заступнікі і слугі,
А як прыгледзішся, — увішныя хапугі,

Адзін нахабна, іншы асцярожна
Хапае ўсё, за што ўхапіцца можна.

На складах хоць не так ужо і многа,
Трымаюць махляры адзін другога,

Каб не заўважыў аніхто віны,
Даюць і служкам паспытаць яны.

Тут мы кахалі і кахалі нас,
Палалі ў спрэчках, як запалкі,
Хоць быў галодны і шчаслівы час,
Былі «хвасты», і двойкі, і шпаргалкі.

Дзе б я ні быў, у памяці жылі
Духоўныя настаўнікі заўсёды,
Як зоркі пуцяводныя, вялі
Яны мяне цераз усе нягоды.

Запомніўся іх кожны жэст і гук
Натхнёнага, ўсхваляванага слова.
Замоцін, Барычэўскі і Бузук
Нам адкрывалі ўсіх асноў аснову, —

Свет Пушкіна, і Блока, і Сафо,
І дзясловы у загадным ладзе,
І Байранаўскай звонкаю страфой
Здзіўлялі ў беззаганым перакладзе.

Сваіх сцэброў не забываю я
І нашы ўсе няздзейсненыя мэты.
Жылі мы, як адзіная сям'я,
Плебеі, летуценнікі, паэты,

І скептыкі, і крытыкі сістэм,
Спрачаліся да хрыпаты і стомы,
Бо ў пекле не прадбачыўся Эдэм,
І гэта стала не-ка-му вядома.

Натхнёна лірыку пісалі Маракоў,
Лявонні, і Сяднёў, і Розна,
Ды зрэнкамі бязлітасных ваўкоў
На іх глядзелі ўчэпіста і грозна.

Усе злачыныцы вершаць свой кашмар
Начамі, учарнелымі ад страху,
І гналі, як загадваў «гаспадар»,
І вучняў, і настаўнікаў на плаху.

«Тот ураган прошел, нас мало
уцелело», —
Засведчыў колісь Пушкін малады...
Апошні сведка я. І сведчу смела,
Каб вы такой не зведалі бяды,

Каб спасцігалі ўсё, што захацелі,
Каб не сустрэлі года і пажут...
Мае равеснікі у вырай адляцелі,
Але заўсёды юны інстытут.

У РАІ І Ў ПЕКЛЕ

З дарог, няведаных табой,
Вяртаўся я то ўдзень, то ўночы,
То бор шумей, то біў прыбой,
І нехта зноў мяне сурочыў,

То пахла спелаю тайгой,
Чаромхай, багуном, жывіцай
І неадольнаю тугой,
Як ачмурэлай чамярэцай.

Дапываешся ты: «Адкуль?»
Якім мяне прыбіла ветрам!
Няўжо сазнацца, што ад куль
Засцераглі два сантыметры!

Ты не хвалюся і не плач,
Не папракай мяне ніколі,
Што я ўсё ж такі ўцякач
З няволі вырваўся ў няволю.

Ты не гані. Прытулак дай
Мне з поўначы і да святання,
І на хвіліну прыгадай
Вясну і першае спатканне.

Тады я быў амаль святы, —
Рукі баяўся дакрануцца,
А мне даверылася ты
І доўга не магла прагнуцца.

Цяпер за мной пагоні шум,
Хоць я ні ў чым не вінаваты,
І не мяне, маю душу
Ты з сэрца не гані і з хаты.

Я перабуду да відна.
Ты нават і не азірнешся,
Як знікну. Ты ж са мной адна
У раі і ў пекле застанешся.

ПАРАДА

Маладым паэтам раю
Не пакутваць за сталом,
Бо радкі свае збіраю
На сцяжынках за сялом.
Іх шукайце ў рослым жыце,
У някошанай траве,
Думку рыфмаю звяжыце, —
І пачуцце ажыве.
А пасля і днём, і ноччу
Слова кожнае і сказ
Трэба кроіць і варочаць,
Каб парадавалі нас.
Калі ж думкі не ўваскрэслі,
І душу данаў адчай,
Першую страфу закрэслі,
А другую скарачай.
А калі запал астыне
У радках, а не ў душы,
І пачуцце не пакіне,
Верш ізноў перапішы.
Душы ён тады абудзіць
Не на дзень, а на гады,
І яго запомняць людзі
І падзякуюць тады.

ЛЕТУЦЕННІ

Паветраныя будаваў масты,
Каб хоць прабіцца за твае вароты.
Наўкол туман, і у тумане ты
То прамільгнеш, то знікнеш без звароту.

Ты — мара і няздзейснены падман,
Няўлоўны прывід, выдуманы мною,
Як даўні, не напісаны раман,
З сюжэтам паміж праўдай і маюю.

Твой прывід з лёгкім німбаем над чалом
Да ножаў у сцюдзёных росах,
І сцежка між дабром і злом
Былі маім апірышчам, як посах.

Няўлоўная трывожыла мой сон,
Прыдуманая, светлая, зямная,
Жывеш ад першых да апошніх дзён,
І мне ужо ніхто не замінае

Шукаць цябе і неразлучным быць
З адвечнай мараю пра шчасце,
Якога не сустрэць, і не забыць,
І да якога ў смагаў не прыпасці.

Ты і была са мной, і не была
Каханнем недасяжным і жаданым,
Ты радасць і натхненне мне дала,
Была маёй надзеяй і падманам.

Што дагараць збуцвелыя масты,
Я не лічу сваёй віною.
Бо некалі прыдуманая ты
Здаешся і цяпер мне навіною.

Вось-вось апошні дожджык заімжыць,
А мне без летуценняў не пражыць.

ЗАВЯЛЯЯ РАМОНКІ

Чаго ў нас толькі не было!
Былі і слёзы, і усмешкі,
Былі і снегам замяла
Твае сляды і нашы сцежкі.

Куды ні кідаў горкі лёс,
Як ні караў па поўнай мерцы,
Ад патаемных нашых слёз
Рубцы не гоцяцца на сэрцы.

Ты іх таіла ад мяне,
Я плакаў у таежных нетрах
І спадзяваўся, што міне
Боль на апошніх кіламетрах.

Не, не мінула, не прайшла:
Гады бязладна праляцелі,
І не відаць яшчэ святла
У канцы халоднае тунелі.

Свайго гнязда мы не звілі,
Рамонкі нашыя завялі,
І мы з табою не жылі,
А толькі доўга існавалі.

Адысея Язэпа Пушчы

Язэп Пушча. Турэмнае фота 1930 г.

Лета 1930 года для пісьменнікаў, дзеячаў беларускай культуры выдалася гара-чым. І ў прамым сэнсе, і ў пераносным. Запрацаваў механізм сталінскіх рэпрэсій. Былі арыштаваныя Максім Гарэцкі, Уладзімір Жылына, Язэп Дыла. 20 ліпеня за рабсчым сталом у Крамлі ўзялі Уладзіміра Дубоўку, якога затым у Вацлавам Ластоўскім, Сцяпанам Ненрашэвічам, Язэпам Лёсінам, Іванам Красноўскім, Паўлі-Мядзёлкай і іншымі этапіравалі пад канвоем з Бутырак ва ўнутраную турму АДПУ Беларусі.

Чакаў арышту і Язэп Пушча. Хоць не-дзе ўнутрана і спадзяваўся, што яго пра-лясе, тым не менш з'ехаў з Мінска да бацькі, які жыў у Каралішчавічах і дзе ў адпачынку знаходзіліся яго жонка з дзвюма малымі дзеткамі. Трыгоньца былі немалыя падставы. Вульгарызатар-ская крытыка сустрапа ў шыткі асобныя творы Я. Пушчы, а цыкл вершаў «Лісты да сабакі», які быў напісаны падчас вучобы ў Ленінградскім універсітэце, на-звала песнімістычным, убачыла ў ім вы-пады супраць савецкай улады.

Праўда, адзін з тагачасных абвінаваў-цаў Я. Пушчы ў 1982 годзе напісаў, што крытыка «была прадэманстраваная чыстымі і намерамі і чыстым сумленнем і, перш за ўсё, клопатам за чысціню нашай ідэ-алогіі, за захаванне прынцыпаў партый-насці нашай маладой літаратуры». Ска-жа гэта ва ўступным артыкуле да паэмы «Сады вятроў»... Дарэчы, у гэтым творы ёсць і такія радкі:

Суд адышоў мой у нябыт,
Віну маю ён мне прабачыў,
Віну за песню сумных слоў.

Пісаў гэта Я. Пушча перад самым ары-штам. Пісаў не ведаючы, што іншы суд — палітычны — яшчэ наперадзе. Да яго рыхтаваліся доўга, з 1923 года, калі АДПУ завёў агентурную справу «Беларускі ша-віністычны рух». З таго часу была ўзя-та на ўлік прантычна ўся творчая і палі-тычна актыўная інтэлігенцыя. Сачылі за кожным. Дырэктывы, якія з цэнтра ішлі на месцы, патрабавалі, каб у кожнай установе былі адзін-два асведаміцелі. Ішоў татальны нагляд, папкі з самай роз-

най інфармацыяй аб беларускім нацыя-налізме разбухалі.

Сярод гэтай інфармацыі, якая прахо-дзіла пад грыфамі «Абсалютна сакрэт-на», «Перадаваць з рук у рукі», «Пасля прачытання спаліць» і іншымі суровы-мі папярэджаннямі, былі самыя даклад-ныя маральна-псіхалагічныя характары-стыкі, уключаючы факты і дэталі інтым-нага парадку. Увогуле, пра кожнага, хто трапіў пад падазрэнне, у АДПУ меліся рознабаковыя, нават аб'ектыўныя звест-кі, указваліся моцныя і слабыя бакі чалавека. У такой сітуацыі лягчэй пра-цаваць — следчыя ведалі, хто на што здольны і здатны і як, магчыма, павядзе сябе на допытах, чаго можна ад яго дабіцца і чакаць.

Між іншымі, у камерах пасля арышту аказаліся і некаторыя з тых, хто добра-ахвотна па ідэяна-палітычных ці мараль-на-нар'ерысцкіх прычынах, ці пад пры-мусам і страхам супрацоўнічаў з АДПУ. Яны і ў час следства, а затым у сшыльцы працягвалі сваю брудную справу Іуды. Але лёс жорстна абышоўся і з імі. Ма-быць, нямногія перажылі 1938 г., калі малох смерці пачаў жэрці катаў і іх па-мочнікаў.

Не за творчыя недахопы абвінавачвалі паэта Я. Пушчу, а за тое, што «грех яго был иного рода». Нацыянальны паэт — гэта ўжо само па сабе небяспечна, а таленавіты, тым больш падлягае пака-ранню.

Арыштавалі яго там, у родных Каралі-шчавічах. Допыты ж, хутчэй за ўсё, па-чаліся ў першыя часы ці дні пасля арышту. Але яны не зафіксаваны ні пра-токоламі, ні ўласнааручнымі паказаннямі. У справе «Саюза вызвалення Беларусі», па якой праходзіў паэт, ёсць толькі два яго паказанні, напісаныя асабіста. Пер-шае амаль праз тры месяцы пасля ары-шту — 16 кастрычніка, другое — 8 лі-стапада 1930 г. Але ў іх так і не з'явілі-ся чаканыя для следчых прызнанні ў тым, што Я. Пушча, а таксама яго сябры А. Гурло, У. Дубоўка, А. Бабарэна і ін-шыя, з'яўляліся членамі СББ. Катам так і не давялося пацуць ад Я. Пушчы, хто «завербаваў» яго ў «Саюз» і каго ён, хто ўваходзіў у кіруючае ядро гэтай «аргані-зацы».

Паэта, як і яго сяброў і таварышаў па-нядолі, абвінавачвалі ў тым, што ён з'яўляўся членам контррэвалюцыйнай нацыяналістычнай арганізацыі «Саюз вы-звалення Беларусі», ажыццяўляў аргані-заванае шкідніцтва на культурным і ідэалагічным участках сацыялістычнага будаўніцтва, праводзіў антысавецкую на-цыяналістычную агітацыю... Пастановай калегіі АДПУ ад 10 красавіка Я. Пушчу саслалі ў г. Шадрынск, што на паўднё-вым Урале.

З высокай чалавечай годнасцю вытры-маў ён выключна цяжкае маральнае і фізічнае выпрабаванне. І са шчырасцю мог паглядзець у вочы кожнаму, з кім разам вучыўся і працаваў. У абвінаваў-чым заключэнні адзначана, што пры-знаўся часткова. Гэта азначала, што ён крытыкаваў і асуджаў некаторыя свае творчыя памылкі, але нікога не «зала-жыў» і не абгаварыў.

Аднак усім вязням унутранай турмы АДПУ быў нанаваны цяжкі, а затым і трагічны лёс. Са 108 арыштаваных па справе СББ і 90 чалавек высланых і ад-праўленых у канцлагеры па пастановах калегіі АДПУ ад 18 красавіка і 10 краса-віка 1931 г., мабыць, толькі з У. Дубоў-кам ён мог сустрацца. З астатнімі, з кім ствараў літаратурныя аб'яднанні «Малад-няк», затым «Узвышша», лёс разлучыў назаўсёды. Большасць з іх загінула на-бальшавіцкай гільяцыне. А пісьменнікі-аднадумцы — Аляксей Дудар, Міхась За-рэцкі і Міхась Чарот, якія сумесна з

Я. Пушчам стварылі першую беларускую літаратурную арганізацыю «Маладняк», разам з Анатолем Вольным, Платонам Галавачом і Ізём Харыкам былі нават у адзін дзень — 28 кастрычніка 1937 г. — асуджаны выязной сесіяй Ваеннай кале-гіі Вярхоўнага суда ССРСР, якая ў той час лютавала ў Мінску, да вышэйшай меры пакарання. Прыговор быў выкананы тэр-мінова — назаўтра ж.

Пазней Я. Пушча напісаў у аўтабіягра-фіі: «Працаваў у 1930 г. над паэмай «Са-ды вятроў», але не паспеў закончыць яе. У 1930 г. напісаў свой праграмны твор «Мой маніфест», які быў прыняты да друку асобным выданнем. Тады ж здаў у друку вялікі зборнік лірыкі «Грэшная кніга», але гэтыя творы не выйшлі з друку. А рукапісаў у аўтара не захавала-ся. З 24 ліпеня на доўгі час перастаю друкавацца і па волі гісторыі панідаю Беларусь на доўгія гады...»

Жыў на Урале, працаваў бухгалтарам у Ясгасе, затым у Анапе бухгалтарам у вінаградарскім саўгасе. Каля 20 гадоў з'яўляўся дырэктарам сярэдняй школы ва Уладзімірскай вобласці. З 62 гадоў жыцця амаль 30 вымушаны быў пра-весці за межамі роднай старонкі, па якой увесь час сумаваў. Пасля доўгай разлуцы першы раз убачыў радзіму ў 1947 г., а ў 1958 г. вярнуўся, пераехаў у Мінск.

Па сутнасці, на такі ж час быў ада-рваны ад творчай працы. Чарговы збор-нік вершаў «Бор шуміць» выйшаў у свет у 1957 г., праз 28 гадоў пасля па-пярэдняга. За што быў пакараны талена-віты паэт, за якое злачынства? Аб гэтым нідзе доўгі час нават не згадвалася. Толькі ў другім нумары часопіса «Бела-руская мова і літаратура ў школе» за мінулы год М. Мішчанчук упершыню на-пісаў аб тым, што Я. Пушча быў арышта-ваны і высланы за межы Беларусі.

Я. Пушча памёр 14 верасня 1964 г. Па-хаваны на радзіме, на Каралішчавіцкіх могілках. Рэабілітаваны Вярхоўным су-дом БССР 30 студзеня 1956 г.

Прапануючы чытачам паказанні Я. Пу-шчы на следстве, а таксама рапарт оперупаўнаважанага АДПУ Беларусі аб арышце паэта, Прапануючы з адной мэтай — каб даступнымі гісторыку сродкамі яшчэ раз напамініць нам, грамадству аб перажытай беларускім народам трагедыі, каб яна ніколі і ні ў якой-небудзь мадэр-нізаваанай форме не паўтарылася. У 30-я гады наша нацыя была генетычна пака-лечана. Яна і сёння шчэ не паправілася ад таго страшэннага калектыва. І нам усё трэба быць пільнымі і уважлівымі, каб грамадства зноў не апынулася ва ўладзе смяротнай віхуры.

Уладзімір МІХНЮК.

Нач. СО ПП ОГПУ БВО
Уполномоченного ЗАРИЦКОГО

РАПОРТ

Согласно ордера № 213 от 24.VII.30 года арестовал, произведя обыск гр-на ПЛАЩИНСКОГО Иосифа Павловича.

Плещинский Иосиф Павлович находился в дер. Каролищевичи (20 км от Минска) у своего отца, живущего на хуторе около этой деревни.

Судя по внешней обстановке и хозяйству отца Плещинского Иосифа, видно, что он является зажиточным крестьянином-шляхтичем, вероисповедания католического, о чем свидетельствуют иконы находящиеся в доме.

Плещинский Иосиф у своего отца живет со своей семьей (жена и двое детей).

Спал он не в доме, а в гумне (склад для ржи не обмолоченной и сена). Разбудив отца под видом вручения телеграммы его сыну Иосифу, он открыл калитку и увидел нескольких незнакомых, обращающихся к жене сказал: «Приехали забирать нашего Язэпа». Спросив тут же у отца Плещинского Иосифа, где его сын Язэп, он не хотел сказать и лишь после того, как находившийся с нами секретарь Каролищевичского с/совета начал его уверять, что он должен вручить телеграмму, согласился сказать, что сын Плещинский Иосиф спит в гумне. Придя в гумно, последнее оказалось запертым и на просьбы дать ключ, последний представил не хотели, для чего пришлось снять одну часть ворот с крюков и

зайти в гумно, где спал Плещинский Иосиф и его старший брат.

После произведенного обыска в гумне, где спал Плещинский Иосиф и в доме отца, с последним поехали в Минск, где произвели обыск на квартире и изъяли переписку для просмотра (дзве папкі з рукапісамі. — У. М.).

Из всего видно было, что Плещинский Иосиф ждал ареста, заметно волновался, но старался это не выдавать.

26.VII.30 г.

Уполномоченный (подпись)
ЗАРИЦКИЙ.

Показания Плещинского И. П. от 16 октября 1930 г.

Впервые я познакомился не с белорусским национальным движением, а с национальной политикой Советской власти с 1921 г., как школьный работник, находясь на курсах белорусоведения в Минске в этом же году. К этому времени нужно отнести и знакомство мое с белорусской литературой, правда, нашенской, хотя в 1920 г. случайно в своей деревне познакомился с М. Чаротом, как с белорусским поэтом. С 1922 г. меня начинает больше интересоваться педагогическая деятельность, а литературная — начинаю писать и уже в 1923 г. в «Полымя» за март месяц было напечатано первое мое стихотворение. Уже в начале своей литературной деятельности, я стал в оппозицию к нашенству в литературе как в смысле идеологическом, так и художественном — такую же позицию занимала молодая послеоктябрьская белорусская литература, которая

объединилась в литературную группу «Маладняк» во главе с М. Чаротом. Выражение моей оппозиции к нашенству воплотилось в сборнике «Раніца рыкае». Но после этого сборника в моем творчестве начало появляться, если можно так выразиться, пессимистическое художество, появился психологический уход в себя и субъективным завершением этого пессимизма в 1927 г. появились мои листы «Лісты да сабакі», которые объективно не имели ничего общего с современностью. Эту свою грубую и неповторимую в дальнейшем ошибку я признал в 1929 г. Дважды — первый раз в прессе, а второй — на диспуте в Доме работников просвещения и направил свое творчество по пути к пролетарской поэзии; завершением этого пути и явилось мое последнее произведение, посвященное десятилетью освобождения Белоруссии от белополяков, «Крывавы плакат», которое оканчивается строками:

«Мужай, красуй над светам
Рэспубліка Саветаў».

Это последние мои строки перед арестом. Эти строки являются лозунгом моего и дальнейшего творчества.

16.X.—30 И. Плещинский

Дополнение к показаниям
Плещинского И. П. от 16.X.30 г.

1. Курсы Белорусоведения. 1921 г.

Курсы белорусоведения 1921 г., слушателем которых состоял и на которых читал лекции по истории Белоруссии тогдашний Нарком просвещения т. Игнатовский и на кото-

рые с читкой своих произведений приходили такие посетители, как Якуб Колос и Змитрок Бядуля, в то время я рассматривал, как реальное воплощение и проведение в жизнь национальной политики Советской власти на данном историческом этапе.

Прошлое — биография, идеологические и политические взгляды лекторов этих курсов, как Я. Лёсина, М. Пиотуховича и др. не было известно; впервые я с ними столкнулся на курсах и думал, что они поставлены на работу Советской властью, как люди вполне советские. Так я думал десять лет тому назад в 1921 г., когда мне было всего 19 лет, находясь на курсах рядовым слушателем. Однако удаляясь от этих курсов в глубь часов, знакомясь ближе и глубже с национальной ленинской политической коммунистической политикой, делаю сегодня оценку этой точки зрения названным курсам, нахожу, что я ошибался, ибо на этих курсах иногда протаскивались отдельные лекторы под флагом национальной политики Советской власти и националистические идеи.

2. Съезд «Маладняка» 1925 г.

На съезде выступал только два раза: с отчетом Минской Филии «Маладняка» и мандатной комиссии съезда. Вопрос о вступлении в ВОАПП на съезде не ставился и я ни в кулуарах и ни в зале съезда и не думал создавать мнения против этой идеи, а также с моей стороны не было никакой насмешки над т. Валатисом, приписывать все это мне есть чистейшая провокация с чьей-то стороны.

Когда бы вопрос о вхождении в ВОАПП стал передо мною, я только приветствовал бы его. Это видно хотя бы с того, что мною сделан перевод на белорусский язык пролетарского произведения члена ВОАППа Серафимовича «Железный поток» и тем самым протянул дружественную руку белорусскому поэту русской пролетарской литературе. Кроме перевода «Железного потока» мною с русской литературы сделаны переводы и других произведений, как писателя крестьянской бедноты Подъячева «Мытарства», «Поэта», «Православные», роман Достоевского «Бедные люди» и др.; вообще много поработал для сближения двух братских литератур — русской и белорусской.

3. О своем творчестве

Я пришел в поэзию, как поэт крестьянский, только не со старыми нашенскими идеалами, а с новыми — социалистическими. Еще в первом своем сборнике «Раніца рыкае» я писал:

«Аўсы намуне б'юць паклоны».

Я не стал в оппозицию, а искренне приветствовал то новое, что принесла Советская власть в курную крестьянскую избу, я приветствовал, что на смену газнице, лучине идет электрика:

«Зазванеце, зоры, па-над
кручай, —
Хай не журыцца газыніца
бляскам,
Хай сігнал элентрыкі бліскачай
Мільгане ў лучнік сляянскі».

Уладзіміру АНІСКОВІЧУ — 60

25 кастрычніка спаўняецца 60 гадоў перакладчыку і крытыку Уладзіміру Анісковічу. Вішваем Уладзіміра Ігнатавіча, колішняга лімаўца, з днём нараджэння, зычым яму доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў!

У НЯСПЕШНАЙ ХАДЗЕ ЧАСУ

Чым прывабліваюць вераснёўскія нумары літаратурна-мастацкіх часопісаў? Найперш, бадай што, творамі М. Танка. Наш знакаміты паэт па традыцыі выступае менавіта ў гэтым месяцы. Сёлета ж для гэтага — нагода асабліва: 80 гадоў за плячыма народнага паэта. Ды талент яго з узростам не блякне, а высвечваецца новымі, раней нябачнымі, незаўважнымі гранямі.

Прынамсі, пра гэта гаворыць падборка М. Танка ў «Полымі». Паэт у ёй у многім і ўжо знаёмы нам (глыбока філасафічны, роздумна-афарыстычны), але адначасова з тым і якісці новы, быццам упершыню прыходзіць да чытача. Прыходзіць з самым запаветным, найбольш дарагім. Паэт па-ранейшаму ўлюбёны ў родны край, бацькоўскі кут, дзе нарачанскія сосны і само возера Нарач. Пачуцці прывязанасці да гэтых мясцін не растраты, яны падказваюць тэмы ўсё новых і новых твораў. Гэтымі пачуццямі народжана «Балада пра гліну», якой адкрываецца нізка:

Якая здзіўная
На нашай Мядзельшчыне
Гліна!

Паэт спакваля знаёміць чытача з гэтым дзівам: «Ганчары з яе калісці такія цуды выраблялі, што нават ад купцоў замежных не было адбою. Калі з яе зрабіў ты міску або збан, любата з іх вершачку сёрбаць, прыгубіць бяззавіц ці сырадоём смагу ўталіць. А зрабіў свіцёлку — сама грае, змудрагеліў пёўніка — ён кукарканнем сваім і мёртвага разбудзіць». Асноўная ж думка, як і заўсёды ў М. Танка, — у заключных строках твора. Паварот нечаканы, і гэтая нечаканасць і здзіўляе, і прываблівае, прымушае схінуцца перад талентам, які так умее сказаць аб самым галоўным і спаконвечным:

Таму не верце,
Што там з нейкай
Месапатамскай гліны
Усемагутны
Вылепіў Адама.
Ён вылепіў яго,
Калі разводдзем веснім,
Гразунчы
Аж па калені,
Ішоў з слянёй
Па Мядзельшчыне нашай.

Тут і сягоння
Сляды ягоныя відаць.
Іх толькі ўсе
Азёрамі завуць.

Вершы М. Танка апублікаваны і ў «Беларусі». Асобныя з іх, перакладзены на рускую мову Я. Хелемскім, можна прачытаць у «Нёмане». У «Полымі» яшчэ — і ўсхваляванае слова В. Зуёнка пра Максіма Танка «Пад нарачанскім знакам» і артыкул А. Каўруса «Самыя звонкія — родныя гукі», у якім зварнута ўвага на моўную адметнасць твораў паэта. У пэўнай ступені, як і трэба чакаць, публікацыі юбілейныя, асабліва слова В. Зуёнка. Ды не толькі. У абодвух з іх бачыцца жаданне аўтараў патрабавальна

паставіцца да паэзіі аднаго з самых прызнаных нашых майстроў.

...Сённяшняя беларуская паэзія, у чым перакрываюць і вераснёўскія публікацыі, найчасцей зварнута да асэнсавання хуткаплыннасці і супярэчліваасці часу і месца чалавека ў гэтым часе. Па-ранейшаму тут найбольш прыныповае слова гавораць прадстаўнікі старэйшага пакалення. І той жа М. Танк, і С. Грахоўскі, і А. Звонак, вершы якога ў аўтарызаваным перакладзе Б. Спрыначана апублікаваў «Нёман». Нізка ж С. Грахоўскага — у «Полымі». Дванаццаць новых вершаў. Прызнацца, здзіўляюся (відаць, не адзін я) творчай энергіі Сяргея Іванавіча, які па сутнасці перажывае другую (а мо ўсё ж трэцюю, другая была ў сярэдзіне пяцідзсятых, калі вярнуўся з лагераў) маладосць. Гаворачы пра ўласны лёс і лёс пакалення, паэт скіроўвае ўвагу на важнасць агульначалавечых каштоўнасцей, скразной ніткай праз яго новыя творы праходзяць матывы добра, справядлівасці, узаемараўмення. Аднак не абмянае ён і вострых, драматычных момантаў. І ў нядаўнім мінулым, і ў сённяшнім часе, як, напрыклад, у вершы «Твая бяда — мая бяда, Тбілісі». А пачатак гэтай гаворкі — у першым вершы «Расплата»: «За кругам круг — бягуць кругі, усё жыццё ідзе кругамі. Не разлічыцца мне з даўгамі — куды не кінуся — даўгі». Плаціў, колькі яшчэ плаціў: «Плаціў я потым і крывёй з маленства і казне, і людзям, заступнікам і змрочным суддзям — нядоляй горкаю сваёй», ды —

Плаціў і ўсё ж не разлічыўся.
Сабе нічога не прашу,
За растаптаную душу,
З якой яшчэ не разлучыўся.

«Растаптаная душа» і ў тых, каго прадстаўляе ў падборцы «Вершы з фашыскай няволі» Б. Сачанка («Полымі»). Гэта вершы людзей, якія апынуліся ў фашыскай няволі. Не былі яны паэтамі, але сталі імі, каб вершаваным радком выказаць самае запаветнае, набалелае, каб знайсці духоўную аддушину. Уззяў Б. Сачанка іх творы з газет «Раніца» і «Беларускі работнік», якія выходзілі ў Берліне. Імёны аўтараў наўрад ці нешта гавораць чытачу. За выключэннем хіба С. Пэрловіча і Ю. Сергіевіча, пра якіх «Полымі» згадвала і раней. Магчыма, пасля гэтай публікацыі нехта адгукнецца. Калі не самі аўтары (на што разлічваць наўрад ці даводзіцца, бо мінула нямаля гадоў), дык іх родныя ці блізкія. Хацелася б, каб так і сталася...

«Так пачыналася нацыянальная трагедыя» — падобным загалоўкам аб'яднаны матэрыялы, прадстаўлены ў раздзеле «Запіскі, Успаміны. Документы» часопіса «Нёман». Гаворка ідзе аб тым, як набіраў абароты механізм рэпрэсій у рэспубліцы. А-

В далейшым у моем творчестве наступила интеллигентская реакция, появились ноты пессимизма, я начал уходить в себя, начал чувствовать себя одиноким, — следствием этих моих настроений появились такие строфы:

Дружбакоў, таварышаў ня маю, —
Я сёння ўсім чужы,
А здавалася б у светлым маі
З імі весяліцца, жыць.

Ну, што ж — няхай, няхай
І гэтак, —
Каму даноры слаць,
Збяру з летам многа кветак
І ўсе пакідаю на шлях.

И завершением этого моего чувства одиночества, пессимизма и явились «Лісты да сабакі» и «Асеннія песні». В «Лістах да сабакі» такие строки:

«Пільнуй, мой дружа, родны ганак, —
Пішу пра гэта я табе з Расіі».

объективно можно расценивать, как националистические. Эти стихи самая грубая ошибка в моем творчестве, которую я дважды и признал в 1929 г. и больше в практике своего творчества не повторил. Толкование же моих строк с «Асенних песен»:

«Параходы ў ходзе падаюць сігналы, —
Хвалі размываюць цёс гранітных граняў».

как строк символических с национал-демократическим содержанием, глубоко неверно, — ибо эти строки можно и необходимо понимать только в плане реалистическом; никакой символики, никакой аллегории в них нет. Если уже и понимать в плане символическом, аллегорическом, то нужно видеть смысл совсем иной от смысла национал-демократического, нужно видеть смысл социалистический. Ведь для всех белорусских писателей национал-демократов была и есть излюбленной символической рекой Нёман, а не Нева, как это в данном моем стихотворении. Ведь мы с Невы, а не с Нёмана услышали сигналы победы Октября, с Невы, а не с Нёмана услышим сигналы и полного торжества социализма; но повторю, что упомянутые строки написаны в плане реалистическом и нужно их только в этом плане и понимать. Символическое толкование стихотворения, посвященного осени, желтым листьям и ветру, тоже неверно, ибо оно насквозь реалистическое, близкое к стихотворению Верхарна «Декабрь», а Верхарн же не чужд нашей эпохе, когда и видные наши политики берут эпиграфы к своим политическим статьям со стихотворений Верхарна.

После этих своих стихотворений я начинаю переоценивать свой творческий путь и прихожу к единственному для себя выводу, что я должен слиться в один хор со строителями социализма, с ритмом индустриализации нашей страны, и этой великой идее мною и были посвящены такие строки:

«Мае сучаснікі, мае браты,
Зару індустрыі вітаем:
Плывуць разводдзем дзён
У камбінаты электрычнага
Святання».

Я пришел к одному убеждению, что должен стать не пассивным созерцателем в данный ответственный исторический момент, а активным участником, орудием своего художественного слова, страны Советов, что и сделал своим последним произведением, посвященным десятилетию освобождения Белоруссии от белополяков «Кривавым плакатом», которым окончательно и

навсегда отмежевал себя от национал-демократизма и стал в ряды активных борцов против польского фашизма. Я этим произведением приветствовал единственную для себя родину — республику Советов. В этом произведении белопольский дикий и кровавый разгул обрисован мною со всей правдивостью и ненавистью к нему:

«Нікога літаваць не будзем, —
Прысуд адзін:

Rozstrzelac!
Усіх зайцоў папудзім
У дуброве пад зялёны шэлест
Нагонім пуду на малых,
Старых, —
І ўсе пачэзнуць марна.
Патушыць водблескі зары
Над краем експедыцыя нагна!
Заглушыць адзічэлы лямант
На сотні прадзедавых міляў.
Здратуюць капіты ўланаў
Шляхі спустошанай зямлі».

(«Кривавы плакат»)

Антитезой этому дикому панскому разгулу в «Кривавым плакате» противопоставлены боевые лозунги партизан:

Ідзі ў паўстанцы, партызаны —
На фронт рассыпаных атак.
Пачуюць нас аж да Пазнані,
Пачуюць нас аж да Карпат!

Паноў вяльможных страсянем,
Бы навалыніца з громам дрэвы;
Пабачаць нас яны і ў сне,
Пабачаць нас і ў Бэльведэры.

Па сходах мармуровых пліт
Мы пад канвоем іх звяздем.
Плыве наш пераможны плыт,
Плыве шпарчэй што дзень».

(«Кривавы плакат»)

Эти строки не только для нас, для Советской Белоруссии, исторический документ, но и боевые лозунги для сегодняшнего дня, когда польский кровавый фашизм учиняет зверства над трудящимися в Западной Украине и Белоруссии и подготавливает нападение на Советский Союз.

Синтез этой партизанской эпопеи мною вложен в последнюю строфу произведения:

Мы знішчым панскія законы
У слаўны пераможны год;
Мы пойдзем з Арміяй Чырвонай
У векапомны свой паход.
Мужай, красуй над светам
Рэспубліка Саветаў».

(«Кривавы плакат»)

В этих строках мое идеологическое и политическое кредо. После этого меня удивляет, в чьих интересах мой арест. Ведь установка партии такова, что: «Необходимо пристальное, осторожное внимание к тому новому, что происходит в литературе. Столь же нужна чуткость в отношении тех писателей, которые исправляют свои ошибки, которые искренне хотят быть писателями революции. Здесь никакие наскоки недопустимы».

Несмотря на исправление своих ошибок не в декларации, а на деле, фактом своих художественных произведений, я все же еще раз свои прошлые ошибки, как ответное слово на выпуск лекторских курсов в 1921 г., «Лісты да сабакі» и «Асеннія песні» 1927 г. вскрываю и глубоко, и искренне в них раскаиваюсь. Подобного рода ошибки мною в жизни никогда больше не будут повторены. Я чувствую, что дам еще такие произведения, которые станут по идеологической и художественной ценности в ряд лучших произведений пролетарской поэзии. Каждый звук, каждое слово свое отдаю искренне и задушевно нашей великой эпохе строительства социализма и защите страны Советов.

8.XI.—30 г.

ВЕРАСЕНЬ

ноунае месца ў публікацыі займае раздзел з даклада старшыні Камісіі ЦКК ВКП(б) В. Затонскага «Аб абследаванні практыкі нацработы ў БССР» — «Назіранні і заўвагі з галіны нацыянальнай ідэалогіі». Не буду ўнікаць у змест гэтага унікальнага дакумента, як і гаварыць пра тое, што пасля гэтых вывадаў было. Абмяжуюся невялічкай вытрымкай з прадмовы: «Урокі нашага складанага гістарычнага мінулага пераканаўча паказваюць, наколькі небяспечны ў грамадстве партыйнага манаўлада, ідэалагічна-палітычны дыктат, нецярпенне да інакшдумачых, падазронасць». Каб жа ўрокі памятаць, іх, прынамсі, неабходна вывучаць.

Увогуле, як на маю думку, гэты нумар «Нёмана» прыцягне ўвагу не тых, хто гоніцца за сенсацыямі, каб выжыць, а хто хоча больш ведаць пра саму Беларусь, яе літаратуру, культуру. Не будзем жа забываць, што разлічаны часопіс найперш на рускамоўнага чытача, які жыў за межамі нашай дзяржавы. У перакладах прапануюцца апавяданні Б. Сачанкі і А. Асташонка, аповесць Х. Лялюк «Лес», публіцыстычны роздум У. Ліпскага «Чаго вярта цяпер душа?», інтэрв'ю з У. Калеснікам «За-лог адзінства — праўда». У «Гасцінай «Нёмана» выступае А. Мальдзіс. Актуальныя развагі А. Каўкі «Беларускі дом — беларускі храм».

У чым А. Адамовічу не адмовіш, дык гэта ва ўменні падаць матэрыял, заінтрыгаваць чытача. Вось і ў «Беларусі» ён заяўляе — «Дзякуй, хунта!» Жанр матэрыяла не пазначаны, змешчаны пачатак. Гэта — ўласныя назіранні аўтара над падзеямі жніўня 1991 года. Назіранні праз удзел у іх. На бакі абаронцаў «Белага дома».

У той жа «Беларусі» нельга прамінуць згадкі Р. Барадуліна пра Л. Геніюш. Апошнім часам пра гэтую беларускую пакутніцу, выдатную паэтэсу шмат пісалася, але Р. Барадулін ёсць Р. Барадулін, тым, як кажуць, ён і цікавы.

А ў «Полымі», акрамя ўсяго іншага, — пачатак другой кнігі П. Місько «Хлопцы, чые вы будзеце...» мініяцюры Ф. Янкускага, артыкул В. Каваленкі «Літаратуразнаўчыя аспекты школьнай адукацыі», «Цана пазнання, альбо Рэпартаж з закрытага горада» В. Гірэвіча і А. Чарнова.

Вераснёўскі нумар «Маладосці», калі пішуцца гэтыя радкі, яшчэ на падыходзе...

А. АН-ЕВІЧ.

БЯДА УСІХ раўняе. Толькі пасля Чарнобыля Бляха пазнаў, што і ён чалавек. Хто б мог калі падумаць—сам дзед, лепшы колісь на вёсцы гаспадар, прыкульгікае да яго і будзе прасіць памагчы заўтра зарэзаць кабана. І як прасіць! «Ужо ж мне, Віце, капцы—сам бачыш... Усё, аджыў!» Успомніў, як і завуць. Віна пляшку прынёс. Мог бы і Бляха яму сёе-тое напаміць—хоць бы як некалі яго, яшчэ малага, гэты дзед не пусціў да сябе калядаваць, хоць другіх пускаў і даваў больш чым хто—па рублю. А на яго сказаў: «Яшчэ й ты тут поўзаеш!» Мог бы напаміць, як таксама даўно дзедава баба выдумала неяк на яго, быццам ён пакраў у яе нейкія вёдры, ці то што, а Бляхі ў той дзень зусім дома не было—ездзіў у Нароўлю да зубнога... Мог бы, але нічога, вядома, не напаміць, паляпаў дзеда па плячы і сказаў: «Прыйдзі, Бляха, дзе я дзенуся...» Бляха гэты быў рахманы, бяскрыўдлівы чалавек, які яшчэ да Чарнобыля, калі вёска жыла, ішоў да

Андрэй ФЕДАРЭНКА

БЛЯХА

Апавяданне

любога рабіць любую работу, але ў вёсцы яго асцерагаліся і не любілі, як і ўвогуле асцерагаюцца і не любяць на беларускіх вёсках людзей няўдалых. Ды і як любіць такога: здохля, п'яніца, да таго ж злодзей, турэмшчык. Жыў без бацькі, маткі не слухаўся, вучыўся абы-як, у восьмым класе ўкраў мапед і адсядзеў за гэта паўтара гады. Пакуль сядзеў, матка памерла. У турме, відаць, гора цягнуў, папалілі добра, бо вярнуўся адтуль з «групаю». На мізэрную—шаснаццаць рублёў—пенсію ён неяк перабіваўся. Жыў адзін — ні адна дзеўка не пайшла б за яго, ды ён і сам да іх падыходзіць баяўся.

Калі пасля Чарнобыля панаехала ў вёску ваенных, якія пачалі перш паліваць з брандспойтаў хаты, потым — укопваць за вёскаю бетонныя слупы і нацягваць на іх калючы дрот, калі з суседніх вёсак, з-за дроту, як перад вайною, пачалі ехаць аўтобусы і грузаныя людзьмі і жывёлаю машыны, калі пакрысе, самахоць, пачалі выбірацца і з іхняе вёскі, Бляха ажыў. Ён памагаў людзям грузіцца, праводзіў, хадзіў разам на могількі, калі хадзілі развітвацца з нябожчыкамі, слухаў плачы, галашэнні, лаянку, сам устаўляў нахштат: «От зрабілі...» Яму многа і ахвотна налівалі. Калі глядзелі на яго і размаўлялі, дык так, быццам ён быў гэтым чужым людзям блізкай раднёю. Упершыню чытаў ён у людскіх вачах не пагарду да сябе, а нейкую якасць бы вівататасць і тую самую любоў, якой яму так не хапала ўсё жыццё.

К зіме ў іхняй і да таго невялікай вёсачцы, акрамя Бляхі, асталіся толькі дзед з бабаю ды адзінокая старая фельчарка, якой Бляха асабліва ахвотна хадзіў памагаць—яна стаўляла чысты спірт. Апошнім з'яжджаў Бляхаў сусед. Правёўшы яго, Бляха тым жа вечарам пералез цераз плот, адарваў ад вярна дошкі, выцягнуў шчырку і, сам не ведаючы чаго, залез у суседаву хату. Пасядзеў за сталом, за якім зусім нядаўна плакала гаспадыня і ён, Бляха, выпіваў з гаспадаром, прайшоў у большую хату, дзе стаяла пустая шафа з расчыненымі палавінкамі, два голыя ложка з палатанымі матрацамі, два крэслы паўз сцяну, перакуленыя дагары ножкамі — знак на добрыя і хуткае вяртанне... Бляха нічога не шукаў, нічога не збіраўся красці, проста цікава было: жылі-жылі людзі, раптам—нікога... Пасля таго ён яшчэ залезіў у хату аднавяскоўцаў, але нічога не браў. Разоў колькі вечарамі схадзіў у «зону», у суседнія кінутыя вёскі. Там было яшчэ цікавей: былі хаты з дыванамі на сценах, з тэлевізарамі, халадзільнікамі, поўнымі шафамі адзення... Каб не патыхала так нежылым духам, можна было падумаць, што людзі яшчэ жылі тут: проста выйшлі некуды на агарод. З паходаў гэтых Бляха прынёс радыё, хоць у яго і сваё было такое ж, пляшку алею, куртку балоневую на кнопках... Потым перастаў хадзіць — стала нецікава, ды і страшнавата. Адзін раз ледзь уратаваўся ад здзічэлых сабак, якія апошнім часам бегалі па вёсках цэлымі гайнямі і шматалі, дзе што бачылі (у дзеда нядаўна пад самым акном, у будцы, загрызлі сабаку Туза); другі раз яго злавалі каля дроту салдаты і надавалі кухталёў; трэці раз, вяртаючыся з «зоны» ў прыцемках, ён убачыў каля адной хаты дзве легкавушкі з патушанымі фарамі і пачуў прыглушаныя галасы. Бляха сядзеў у кустах, бяючыся рыпнуцца, і глядзеў, як выносяць нешта з хаты і піхаюць у машыны. Пасля гэтага і расхацелася яму хадзіць у «зону».

Вось так пасля Чарнобыля п'яніца, якога дражнілі Бляха, стаў чалавекам. І яго, як сапраўднага мужчыну, сталага, гаспадарлівага, сямейнага, звалі біць кабана.

Прачнуўся ён пазнавата, глянуў у акно і зразумеў, чаго так добра спалася—снег ішоў. Бляха адзеўся, нацёг куфайку, шапку зімовую, дапіў нашча астаткі віна, якое прынёс учора дзед, і пасунуўся на двор. Дзверы ледзь адчыніліся, столкі за ноч наваліла снегу. Падае ён і цяпер—пахучы, белы, густымі пухнатымі камякамі. Вуліца — нават нежывая, без адзінага следу на дарозе, без дымкаў над белымі стрэхамі—была па-зімоваму ўрачыстая, з белымі дрэвамі паўз платы і з правільнымі ад снегу правадамі на слупах.

На крыжаванні вуліцы з нараўлянскай шашою Бляха ўбачыў светлую легкавушку з расчыненымі пярэднімі дзверцамі. Каля машыны стаяў малады хлопец у карычневай скураной куртцы і ў спартыўных штанах і не саромеючыся, паліваў снег. Машыны—і ваенныя, і міліцыйна-аградарскія, і любія—цяпер шнурвалі па гэтай шашы днямі, таму для Бляхі не

было тут вялікай навіны; ён знарок глядзячы сабе пад ногі, паказваючы, што ён аніяк не цікавіцца, хто тут што робіць, прамінуў легкавушку.

— Мужычок, одну минутку...—пачуў ён ззаду і павярнуўся.

Хлопец, зашпільваючы куртку, падыходзіў да яго. Ён быў зусім малады, відаць, яшчэ да войска, коротка падстрыжаны, ён падыходзіў і глядзеў на Бляху бліскуча-круглымі бяздумнымі вачыма, і Бляха сцяўся ад гэтага погляду. Людзей з такімі вачыма за сваё жыццё ён наглядзеўся. Такім людзям заўсёды чамусьці трэба была размінка, ім чамусьці заўсёды хацелася біць—без прычыны, без зацэпкі, проста, каб біць, а пасля глядзець, што будзе. Такія вочы Бляха помніў са следства, з турмы, з вакзалаў, з нараўлянскай забягалаўкі...

Хлопец моўчкі ўдарыў яму нагою ў грудзі. Бляха разварнула, ён адляцеў да плота і закапаўся носам у снег, але хуценька ўсхапіўся і пабег у бліжэйшы двор—добра, веснічкі не былі зашчэпленыя... Заскочыў і стаў за шулам, задыхаючыся. Потым ён пачуў, як завуркатала машына.

Бляха аж прысеў проста ў снег, так у яго калаціліся калені. Добра, што не пагнаўся—затоўк бы тут, і ніхто б не шукаў. А так яшчэ лёгка абышлося — толькі грудзі пабольвалі ды шыя кепска паварочвалася. Вялікай крыўды на хлопца ў Бляхі не было, было толькі крыўдна трохі, што ўсё гэта дома, у сваёй вёсцы, на сваёй вуліцы...

II.

Галодны падсвінак бохаў у свінюшніку карытам, снег усё валиў, а Бляхі не было і не было. Баба падхапілася яшчэ гадзін у пяць, выпаліла ў печы, вымыла чыгуны, выпарыла кубел, спаласнула начоўкі для кішак, злавала на гарышча і скінула куль саломы, а цяпер расчышчала каля свінюшніка снег, штораз кідаючы шуфлю і выбягаючы на вуліцу, кленучы ў думках і такога байца, як Бляха, і гэты снег, які валиць калі не трэба... Клыпаў і дзед, якому сёння было трохі лягчэй: пабіў малатком соль у скрыначцы, паклаў пад паветкаю навостраныя нажы, вярхоўку, паставіў вядро з кружкаю—пад кроў, падліваў бензінам паяльныя лямпы... Ён бачыў, што баба нервуецца, не хоча нават гаварыць, і сам вівата маўчаў. А ў чым, падумаўшы, ён быў вінаваты? Што захварэў? Што снег такі валиць, і трэба яшчэ думаць, як гэтага кабана смаліць, калі яго хто зарэжа сёння?.. Хіба ж ён, дзед, заўсёды быў такі, як цяпер? Ды ён усё жыццё за кіламетр абыходзіў не тое што такіх, як Бляха, а любых памочнікаў! Хіба ён біў у такі снег кабана? Ён выбіраў дзянёк ціхі, каб і снег невялікі ляжаў, і марозік; ён гаварыў з кабаном, чухаў яму жывот, за вушамі, надзяваў на заднюю нагу шворачку, прывязаў асцярожна да шула, раз!—куляў, і цяляў заўсёды ў самае яблычка, — кабан і не вішчаў у яго, як ва ўсіх, а толькі хрыпеў і душыўся, ад чаго больш набірталася крыві. І смаліў ён сам, перш—акалоткам, для паху, тады—лямпаю ці газам, жоўта, роўненька... Дарма, што рабіў усё адзін, а да такога, як цяпер, часу кабан быў пасмалены ўжо і вышараваны—толькі разбірай. А яшчэ, на добры лад, хіба б ён рэзаў такога малага, з лета, кабана, каб не закруціла так усё з гэтым Чарнобылем, пра які раней ніхто нават не чуў, што ён такі ёсць недзе? Добра, што хоць хапіла розуму нікуды не ехаць... Раней і да іх з бабаю прыходзілі, прасілі, каб яны з'яжджалі ў горад да сына, абяцаючы, што іх пачаюць там на любую плошчу, і пагражаючы, што ра-

на ці позна ўсё роўна вывезуць сілаю. Добра, што не паслухалі—цяпер і прыходзіць перасталі, ніхто нікому не трэба.

Ні ў які Чарнобыль, ні ў якую радыяцыю дзед з бабаю, вядома, не верылі, як не верылі ў гэта 90 працэнтаў ад усіх, каго высялялі ці хто з'яжджаў самахоць. Нельга было верыць у такое абы-што. Ніколі раней не чутая, не бачаная радыяцыя была ж не сама па сабе, а нешта зробленае людзьмі і прама з людзьмі звязанае; не яна ж, радыяцыя, гнала людзей з хат, прыдумляла, гарадзіла «зону», не яна ж забараняла касіць сена, не прымала на базу малако, кароў, свіней... Усё гэта рабілі людзі—такія ж, як дзед з бабаю. А ад людзей яны заўсёды прывыклі бараніцца: да вайны, у вайну, пасля вайны... Трэба было толькі жыць сабе ціха, нікога не чапаць, зносіць усё маўчком, тады і цябе ніхто не зацэпіць—ні чалавек, ні, тым больш, нейкая радыяцыя.

Адна была бяда—перастаў прыязджаць з горада сын з унучкаю. І да сябе не запрашаў, як раней. Старыя не крыўдалі, наадварот, хвалілі сына. Не таму, што верылі, быццам нейкая радыяцыя можа неяк пашкодзіць унучку, а таму, што ўсё так рабілі, ніхто не прыязджаў. Дзед з бабаю нават абгаварылі фельчарку, калі да яе на «акцябрскія» прыязджала пляменніца з маладой дзяўчынкаю. Але як было не пачаць унучку, калі дзед так расклеіўся, што ўжо напрамую кажа, што дажывае апошні год, калі і баба ж не вечная... Таму і знайшлася прычына ехаць—не з пустымі рукамі, са сваякынкаю. А другая прычына—начорта гэты кабан, якога адкармі і не знай, дзе дзець? Усё, прайшло жыццё, і гаспадарства не трэба—хопіць трох курэй, калі яшчэ і тыя ацалеюць—парвалі ж вунь здзічэлыя сабакі Туза, толькі будка засталася ды прыкручаны да слупа ржавы ланцуг...

Ужо змірыліся, што не прыйдзе ніхто, што біць позна, ужо баба несла кабану есці, як зайшоў у двор Бляха—нейкія памяты і мітуслівы:

— Ну, давайце, дзе той кабан... Я, Бляха, думаў, рана іду.

III.

Добры гаспадар сказаў бы пра такое біццё: «От задушылі неяк...»

Кабан быў невялікі, але нацяты, пругкі, у ім не было той санліваці, непаваротнасці сальных адкормленых вепрукоў, пад якімі падломваюцца ногі і якіх сама лёгка рэзаць. Калі яго выпусцілі ў катух, ён даў кругалю, не знайшоў карыта, сярдзіта пырнуў лычам у снег і памкнуўся быў назад, у свінюшнік, але баба ўжо зачыніла дзверы. Яна стала пачухваць яго па жываце. Дзед, які ў загарадку не заходзіў, тыкаў Бляху праз дошкі вярвачку:

— Трэба шворачкаю, як я рабіў...

Бляха адмахнуўся, шырака адставіў правую руку з нажом, пататаўся вакол кабана, примерваючыся, і з нечаканай, нейкай адчайнай прыткасцю кіннуўся раптам на яго, схпіў за пярэдняю нагу і кульню на спіну. Перш, чым нож добра далез да горла, ашарэлы кабан са страшэнным віскатам, ад якога закладала вушы і стыла кроў, ускочыў на ногі.

— А Божа!—роспачна крыкнула баба, не знаючы, дзе дзецца.

З віскам, які ішоў з разяўленага рота разам з крывавай пенаю, кабан з усяго разгону ўдарыўся галавою аб дзверы свінюшніка і ўстаў у рост, палез на дзверы, абдзіраючы пярэднія капты аб жалезную засаўку... Падскочыўшы збоку, Бляха прыставіў да дзіркі нож і разы тры, на ўсю даўжыню, загнаў і выцягнуў яго. Тады толькі з дзіркі лінулася кроў, віск захлынуўся і кабан споўз па дзвярах долу. Ён хрыпеў, сціскаўся ў сутаргах, паліваючы крывёю снег і пэцкаючыся ў гэтую кроў, так часта і з такой сілай уздрыгваючы пярэднімі і заднімі нагамі, што ніхто не адважваўся да яго падступіцца. Крыві не набралі ані грама.

— Падзякуйце, што на дзверы палезі!—засмяяўся дзед і чамусьці зняў шапку, калі кабан урэшце заціх. — А ў рост яны часта становяцца! Я колісь...

— Не пацэліў... — апраўдваючыся, перабіў Бляха. Правая рука ў яго і цяпер трымцела, і ад нажа лачелі на снег драбноткія чырвоныя пырскачкі.

Пакуль смалілі і разбіралі, таксама добра ўпарыліся. Снег ішоў ужо не камякамі, а больш сухі, з ветрам, — забівала агонь на акалотцы. Кабана трэба было ўвесь час абмятаць венікам, бо засыпала снегам. І лямпамі смалілася кепска — дзе недапалі, дзе папалілі; калі пераварочвалі, парвалі на жываце скуру. Баба ледзь цярпела. Памылі, адрэзалі галаву, паставілі ў снег, каб выцягвалася кроў, пачалі разбіраць і парвалі кішку. Баба аж заплакала, крыкнула на дзеда:

— Ну?!

Бляху яна як і не заўважала, быццам і не было яго тут.

З горам палалам разабралі, панасілі ў калідор, расклалі на сталах паўз сцяну. Баба стала смажыць на газе мжжае, дзед, выцершы ручніком рукамі, наразаў у хаце хлеб, праціраў чарачкі. Бляха, які ўвесь

дзень пачуваўся вінаватым, бачыў, што ніяк не можа дагадзіць бабе, папрасіў:

— Дзе ў вас вада цёплая, рукі памыць?

— От ідзі снегом абцяры, дэй вада! Хто мне той вады наносіць...

Калі сядзілі за стол, не было яшчэ чатырох гадзін, а ў акне ўжо нічога не было відаць. Толькі вецер шумеў і шамацеў снегам аб шыбу, як крупамі. Бляха пралез на локут, да акна, а дзед сеў насупраць, спінаю на хату. Баба прынесла ў хату начоўкі з кішкі і стала плэхацца, нават не пазіраючы на стол.

— Дык хадзіце, цётка... — як мог ласкава пазаў Бляха, наліваючы чарачкі.

— От я яшчэ табе трэба! Піце хутчэй, да... Мне шчэ работы да паўночы!

— І што вы, бляха, усе злыя такія? Што, жыць паганая? Дык у мяне яе саўсім ні было, а я ні плачу! Правільна, дзед?

— Праўда...

— Мы такая нацыя — нам похер, бляха, радзіця, — правільна?

— Праўда, усё, аджылі сваё...

— О піце—хваціць бляхаў тут...

Баба кінула кішкі і выйшла ў калідор. Было ўжо зусім цёмна, як уночы. Яна запаліла свечку, выкаціла з каморкі дзежку і стала наразаць саліць і ўкладваць у яе сала, якое застыла ўміг.

Баба была злая не на Бляху і не на «жыцьне» — прахыла яна за дзедом дай Бог так кожнай прахыць, — а на тое, што коціцца ўсё неяк бязладна, па-дурному, і не ведаеш, што рабіць, а яно горш і горш з кожным днём... Чаму б і не выпіць за сталом, і не закусіць добра, і не паспяваць, —але каб над душою нічога не вісела, каб было ўсё неяк спаважна, спакойна, каб ведаць, што здаровы дзед і што сын прыедзе на выхадныя, каб ні пра што, як колісь, калі яна, баба, была здаровая і спрытная, не балела галава... А так хоць ты разарвіся: ужо ноч, а яшчэ ніякуткі не зроблена! Пра курэй, якіх цяпер баяліся выпускаяць на двор, яна зусім забыла — так і сядзела з раніцы галодныя. Яна кінула саліць сала, насыпала ў рукавіцу пшана і пайшла карміць курэй.

У яе ветрам вырвала з рук дзверы. Вецер быў сухі, сіверны, ён матляўся па ўсім двары, збіваючы снег у віхуры, і, здавалася, снег ляцеў з двара на неба. Пасярэдзіне двара было чыста, як падмецена, а каля плота, хлява і пад дрывоўняй панамятала сапраўдныя суметы. Захінаючыся ад ветру, баба дэйшла да канца жоўтага прамавугольніка, які рабіла на двары святло з хаты, і тут, на мяккі светлага і цёмнага, з-пад самых яе ног мігнуўся чорны вялікі цень. Уперадзе каля дрывоўні, дзе смалілі кабана, яна ўбачыла яшчэ некалькі ценяў, і нават праз вецер пачула, як лапы грабучь снег; ёй імгненна ўспомніўся дзікі віск, які стаяў пад акном, калі сабакі грызлі Туза, і яны з дзедом нават пабаяліся выйсці з хаты... Ад страху яна крывкнула, і цені, нездаволенна паскульваючы, адступіліся за дрывоўню, яшчэ глыбей у цемру, — але насцярожылі іх не яе крык, а бляхае чужое святло, якое з вуліцы прабіла завіруху і адбілася на сцяне хлява, і глухое, за ветрам ледзь чутнае, вуркатанне.

Пакуль баба — задам, задам — дайшла назад да ганка, забыўшыся і на курэй, ужо рыпелі, адсоўваючы снег, веснічкі — у двор нехта ішоў.

Бляха, які сядзеў каля акна, адхінуў фіранку і паспрабаваў нешта разгледзець. Але за акном толькі гуляла завіруха.

— Сабакі... Падлы... Панадзіліся... — казаў, перакотваючы голымі дзяснамі смажаніну, дзед. Ён быў добра пажавелы. — Чуоць!

— Да, бляха, дзед, дахрэна ахвотнікаў на ету нішчасную вашу свежыну! — засмяяўся п'яны і зусім лагодны Бляха. — Слухай, дзядок... — Ён шчоўкнуў пазногцем па парожняй пляшцы, — як бы, га?..

— Як баба, хіба ж я... — заміўся дзед.

Але паслухаўся, пайшоў адчыняць дзверы ў калідор. Дзверы не паддаліся. Ён тузануў мацней, стукнуў, прываліўся нават плячом, потым уздыхнуў і развёў рукі.

Абодва, і дзед і Бляха, падумалі, што баба знарком зачынілася, каб яе больш не чапалі.

Пасядзелі яшчэ трохі, пагаварылі, Бляха пакурыў, ужо адзяваў куфайку і шапку, як адкінулася зашчэпка, і ў хату ўвалілася, ціха галосычы, ламаючы рукі, ні жывая ні мёртва баба.

— А людці!.. А за што ж мне такая до-о-ля!.. Дзед, бляха ў якую мілі-і-цыю... А ён жа і сцягно забраў, і рэбра, і са-а-ла!.. Да з румзако-ом!..

IV.

Пакуль яны пілі, нейкі злодзей зайшоў у калідор, прыпужнуў і без таго някую ад страху бабу, накінуў асцярожна зашчэпку, каб не зайшлі з хаты, і набраў чаго хацеў.

Усе ўтрох стаялі на калідоры і не ведалі, што рабіць.

— Чаго вы маўчалі? — крывкнуў Бляха на бабу, якая стаяла побач з дзедом — такіх аднолькава старыя і згорбленыя.

— А як бы ён даў чым па га-а-лаве?..

З двара, недзе бліжэй да вуліцы, данеслася раптам сабачае віскатанне, гырканне, чалавечыя крыкі, мат, і гукі гэтыя, збіваючыся ў клубок, рабіліся ўсё больш чутныя і выразныя — клубок гэты каціўся ў самы двор, да хаты, пад дзверы...

Баба зноў загаласіла і пабегла ў хату. Бляха схопіў са стала нож і стаў каля дзвярэй. Дзед выцягваў з-за мяшкоў у кутку нейкага секача.

Клубок з віскатам і гырканнем нібы стукнуўся аб сцяну, трохі прыціх, і ў дзверы, якія ніхто і не зачыняў, заклацілі і закрывалі тонкім, як у дзіцяці, спужаным голасам:

— Мат!!! Мат, прошу — хто-нібудзь!!!

Бляха таксама крывкнуў:

— Уб'ю — толькі пікні! — і прыдчыніў дзверы.

V.

У калідор уваліўся малады хлопец, — як уваліўся, так і асунуўся спінаю да вушака на падлогу, заціскаючы між ног скрываўленыя па локаць рукі. На ім не было жывога месца. Скуруная кароткая куртка была скрозь у дзірках, пашкуманая, праз абдраныя палосамі спартыўныя штаны відаць былі крывава-выя пісягі, а з носа, на губы і на бараду, лілася кроў... Сам твар быў белы без крывінак. Прысеўшы, хлопец абвёў калідор круглымі, глыбока запальнымі вачыма і прашптаў:

— Мат, прошу — перавяжы... а машине... аптечка...

Ён не бачыў нават, што «маці» на калідоры няма. Бляха, які не спускаў з хлопца вачэй, апусціў руку з нажом.

— Дык цябе, значыць, перавяжаць? — прывікнуўся ён. — Дык ты, значыць, робіш такую работу? Дзе мяса?

— Людзі мілье — прошу... — прашптаў хлопец, яшчэ болей сцінаючыся ў камячок — якраз як Бляха раніўся.

— Дзе мяса?!

— Дзе — сабакі адабралі... — падступіўся бліжэй узбуджаны і давольны дзед, не выпускаючы секача з рук.

— Н-на!.. — Бляха ўдарыў хлопцу нагою ў бок.

— Людзі, прошу!!! — дзіка, адкуль узятліся сілы, віскнуў той і паваліўся нічком.

— От табе красці! — засмяяўся дзед.

Каля вушака, на тым месцы, дзе сядзеў хлопец, цямнела пляма крыві. Бляха нагнуўся:

— Ану, ну, пакажы... — і выцягнуў хлопцавыя рукі з-паміж ног. — Самлеў, бляха... — сказаў ён збянтэжана.—Паглядзі, дзед, як парвалі... Мясца адно...

Паглядзеў, памацаў і дзед.

—Хаця б ні сканаў...—пачухаў ён патыліцу.— Етыя ж сабакі ўсе кручаныя... Коб міліцыю, ці скорую...

— Што ж рабіць, га, дзед? — паўтараў ён.

Цяпер Бляха шкадаваў, што стукнуў хлопца. Разам з гэтым ударам не толькі знікла ўся яго крывіда, злосць, а нейкае п'янае, дурное шкадаванне, нейкая слёзная пшчота да гэтага хлопца шуганулі яму ў галаву, — як бы гэты хлопец быў Бляхавым сынам, ці што... Каб адагнаць гэтае шкадаванне, каб не заплакаць, чаго добрага, Бляха хацеў закурыць, але запалкі ніяк не знаходзіліся, і ён круціўся, як у пяты п'якля.

— Што ж рабіць, га, дзед? — паўтараў ён.

— Хай ляжыць да ранку, а там будзем глядзець... А што ты яму зробіш?..

— Шкода ж, бляха, падлу маладую... Слухай, дзед, заві бабу, цягнуце яе ў хату! Мо перавяжаць яго, ці што... Я пабягу па фельчарку. А не — пабягу на пост, да салдатаў. Чуеш?

— От нарабіў сабе... От яму красці... — казаў дзед і не кранаўся з месца.

— Дзед, бляха, я каму сказаў? Я хутка!..

VI.

Ён выскочыў на двор разгарачаны, п'яны, поўны сілы, сціскаючы ў руцэ нож, і паспеў дабежы амаль да самых веснічак — ужо бачыў контуры светлай легкавушкі на вуліцы, — як з гарачкі, з разгону наляцеў на чорную зваругу, што грызла нешта пад веснічкамі, і тая, з нейкім радасным захліпам гыркнуўшы, упілася яму ў сцягно... Ён паспеў яшчэ адскочыць, але паслізнуўся, упаў ракам, махнуў упустую нажом... паспеў нават падумаць: «Ды ці... сабакі!!!», — а яго ўжо грызлі за ногі і рвалі на плячах, падступаючы да твару і да горла, лёгкі балонь курткі... Ён спрабаваў яшчэ адмахвацца, уцякаць, хоць бы некай дапаўзці да дзвярэй калідора, крываў нешта, — але крыкі гэтыя патаналі, упляталіся ў дзікае яхкатанне, у звар'яцелы віскат узбуджанай, паспыталай крыві гайні, якая быццам на пал'яванні, абклаўшы ненавіснага зверга і не чакаючы знаку пал'явання, наскоквала і рвала, і грызла, і старалася ўпіцца ў самае горла... І не было каму памагчы, абараніць, уратаваць — толькі вецер круціў снег віхурамі знізу ўверх — як на канец свету.

ВІНШУЕМ!

ПРАМЕНИЦЬ СЭРЦА ДАБРЫНЮ

Міхасю ДАНИЛЕНКУ — 70

Не верыцца, што і Міхасю Даниленку ўжо семдзесят... Разумею, што падобнае сведчанне гучыць банальна, але — што тут скажаш іншае? Гэта ж, здаецца, зусім нядаўна яму было гэтулькі, колькі мне цяпер ці каля гэтага...

Не памятаю ўжо, на якім курсе універсітэта ўзяў я ды і напісаў рэцэнзію на кнігу аднаго з пісьменнікаў, які быў родам з Гомельшчыны, і паслаў яе ў «Гомельскую праўду». Надрукавацца не вельмі спадзяваўся, і ўсё ж... Як жа здзіўіўся, калі літаральна праз некалькі тыдняў атрымаў нумар газеты з тым маім водгукам, а ў дадатак — ліст ад М. Даниленкі. (Аказаецца, ён з 1952 года працаваў у «Гомельскай праўдзе» і займаўся пытаннямі літаратурнага і ўвогуле культурнага жыцця). Не ведаю, што больш мяне ўсцешыла тады — надрукаванне рэцэнзіі ці ўсё ж запрашэнне да далейшага супрацоўніцтва. Відаць, не ў малой ступені і апошняе, бо — хто ж са студэнтаў журфака не хацеў бы рэгулярна друкавацца ў абласной газеце?

Завочнае знаёмства з Міхасём Пятровічам перарасло ў творчае супрацоўніцтва. Друкаваўся я ў «Гомельскай праўдзе» і пасля заканчэння універсітэта, калі па размеркаванні быў накіраваны ў Драгічынскую раённую газету «Запаветы Леніна». І тады, калі прызвалі на службу ў армію і апынуўся ажно ў Забайкалі, у Бураціі. Супрацоўніцтва прадоўжылася пасля майго звальнення ў запас. І з Капыля пісаў я ў «Гомельскую праўду», і са Слуцка, а пасля ўжо і з Мінска, калі ўзялі на працу ў «ЛіМ». Друкаваўся, дзякуючы Міхасю Пятровічу, да таго часу, пакуль ён не пайшоў на пенсію.

Пра сябе кажу? Не, не пра сябе, а пра яго, М. Даниленку, пра яго чалавечнасць і чуласць, уважлівасць, — жаданне заўсёды аказаць падтрымку. І пра гэта, бадай, яшчэ больш маглі б сказаць тыя пазты, прэзаікі, якія менавіта падчас працы М. Даниленкі ў «Гомельскай праўдзе» дэбютавалі на яе старонках, а пасля і пачалі там рэгулярна друкавацца.

Нічога не маю супраць цяперашняй «Гомельскай праўды», ды ўсё ж... У застойны час М. Даниленка рабіў для прапаганды беларускай літаратуры куды болей, чым робіцца гэта сёння, ці, прынамсі, мусіла б рабіцца. І літаратурныя старонкі паставіна з'яўляліся, і рэцэнзіі рэгулярна друкаваліся над няэманнай рубрыкай «Кнігі нашых землякоў».

Шкада, што ў «Гомельскай праўдзе» няма сёння М. Даниленкі. Ён, настаўнік па прафесіі, быў журналістам па прызначэнні. З-за гэтай паставінай рэдакцыйнай цяжкі Міхасю Пятровічу, канечне ж, заставалася

вельмі і вельмі мала часу, каб пісаць прозу. Але ён не крываваў на гэта. Для пісьменніцкай працы заставаліся вечары, а то і ночы. Зрэшты, да гэтага М. Даниленку было не прывыкаць, так пісалася яму і тады, калі настаўнічаў.

Першае ж апавяданне надрукаваў яшчэ ў 1940 годзе ў тагачаснай абласной газеце «Бальшавік Палесся» з блаславення Усевалада Краўчанні. Неўзабаве яшчэ два апавяданні з'явіліся на старонках «ЛіМа», а пасля... Слова самому Міхасю Пятровічу: «Надышоў чэрвень страшнага 1941 года. Трапіў я на Паўднёва-Заходні фронт. Ба і ворагам за кожную станцыю, за блзлесныя вёскі. Барвенкава, Ізюм, Лазава... Запомнілася вясна 1942 года. Раўночмае поле наля хутароў Палтэўскіх, што пад Харкавам... Сотні, тысячы людзей, апусціўшы панура галовы, снавалі ва ўсіх нірунах. А жалезнае кола акружэння з кожным днём сціскалася ўсё мацней і мацней...» Нямецкі палон, у 1944 годзе ўцёкі: «Худыя, у лахманях, брылі па заснежаных Аўстрыйскіх Альпах. У даліну не спускаліся: там на кожным кроку падпільноўвала смерць. А ў гарах па начах даймаў холад, не было ў каго папрасіць кавалка хлеба...»

Відаць, нездарма кажуць, што той, хто сам шмат перажыў, неаднойчы глядзеў смерці ў вочы, застаецца вялікім жыццязлюбам і аптымістам. Магчыма, і ёсць выключэнні з гэтага правіла, ды ў дачыненні да М. Даниленкі гэта менавіта так. Яго лепшыя творы (а на творчым рахунку Міхася Пятровіча больш дзесятка кніг, напісаных як для дарослых, так і для дзяцей) напоўнены дабрыйняй, той цэпльняй, якая проста-такі высвечвае людскія характары.

Не буду згадваць усе ягоныя кнігі, згадаю толькі дзве — «Маці Мар'я» і «Журлівіца». У першым зборніку, акрамя аднайменнай навелы, ёсць аповесць «Апанаска Лугавы» — сапраўдны гімн (не будзем у дадзеным выпадку баяцца гэтага слова) чалавеку, а сёння можна сказаць — БЕЛАРУСУ. Бо менавіта з такіх Апанасаў Лугавых і пачынаецца людская на зямлі, і дзякуючы ім яна трымаецца. У другім зборніку найперш вабіць аповесць «Журлівіца». Пра што яна? Пра каханне, пра сённяшнюю вёску, а калі карачей — пра само жыццё.

Гэтым жыццём і напоўнена ўся творчасць М. Даниленкі, якому 28 кастрычніка спаўняецца семдзесят гадоў. Алякс МАРЦІНОВІЧ.

«Тутэйшым»: «Махнём у Швейцарыі!» разам з «Цынкавымі хлопчыкамі».

— Тэатральная размаітасць...

— Тэатральную справу пажадана чыніць так, каб сродкі інфармацыі альбо віды мастацтва не стваралі яму канкурэнцыі. «Тутэйшым» няма канкурэнцыі ні на аўдыё, ні на відэа. Маё прыватнае меркаванне: «Тутэйшым» яшчэ будучы і будучы аналізаваць. Гэта наш мат вышэй за ўсе дасягненні апошніх дваццаці, а то і трыццаці гадоў (няма патрэбы сягаць глыбей). «Тутэйшыя» — гэта эпоха ў тэатры. Мяска, Рубеж, Мяркую, што гэта — эпоха не адно Купалавага, але і ўсяго беларускага тэатра. І з'явіліся «Тутэйшыя» якраз у традыцыйным для беларускага характару трагікамічным рэчышчы... Гэтая навацыя — ці не самы пераканаўчы працяг нацыянальных традыцый! Ператвораных малядым Пінігіным.

— Спавод прафесар, і Пінігін, і вашы даследы пераканаваюць, што спрыяльнага часу для тэатра ў свеце, пэўна, амаль ніколі не было. Грошы магнату — яны, вядома, адыгрывалі вялікую ролю ў тэатральных здзяйсненнях, але ж не першую...

— Не першую. Магнаты збіралі адпаведную аўдыторыю. Ім рупіў не проты поспех, а разуменне сярод адпаведных гледачоў. Гэта якраз бліскуча дэманструе тэатр Уршулі Радзівіл, дастаткова прыгадаць, як яна інтэрпрэтавала антычны міф пра траянскага царзвіча Парыса ды прыўкрасную Алену (спектакль называўся «Каханне — зацікаўлены суддзя»): «Тое, што Парыс выкраў жонку цара Менелая, не засмучала княгіню — «кесарава кесару». Падобная інтэрпрэтацыя міфу была ў рэчышчы настрой нявіскага патрыцыяту — Радзівілы былі некаранаванымі каралямі земляў Вялікага княства Літоўскага...»

— Па кантрасце я, спасылаючыся на Ключэўскага, згадаю каранаваных пісьменніц: Лізавету, Кацярыну... «Надта вялікае месца ў сваёй пісьменніцкай дзейнасці Кацярына пакідала драматургіі. Яна была галоўнаю пастаўшчыцаю рэпертуару на тэатры ў сваім Эрмітажы, дзе збіралі абраную публіку. Яна пісала прымаяўні, альбо вадзілі, камедыі, камічныя оперы, нават «гістарычныя прадстаўленні з жыцця Рурыка ды Алега, перайманне Шэнспіра...» Цяжка сказаць, наколькі яна сама адбілася ў сваёй ДРАМАМА-НІІ. Праўда, у яе характары і манеры дзеянняў было шмат драматычнага руху». Цікава ў гэтай сувязі згадаць і «Дзімітрыя Самазванца» А. Сумарокава, звязаныя даследы Ю. Сценніка: «Абранне падобнага сюжэта давала Сумарокаву магчымасць ставіць у трагедыі сур'ёзныя злободзённыя праблемы, такія, напрыклад, як праблема пераймання прастола... Улічваючы абставіны, якія спадарожнічалі знаходжанню (юрыдычна незаконнаму) на расійскім прастоле Кацярыны II... абмеркаванне на сцэне дынастычных праблем, вядома ж, поўнілася алузіўным сэнсам».

— Але ж вярніцеся і да перыяду Пятроўскіх рэформ. У той час, калі цар цягнуў Расію ў цывілізацыю, наш тутэйшы тэатр не проста быў развіты, а здзіўляў сваёй развітасцю! У Гародні цар упершыню вырашыў сам заняцца рэжысураю падчас спектакля (і пасля добрага абеду) у мясцовым езуіцкім калегіуме: запатрабаваў, каб усе д'яблы адначасова з'явіліся на сцэне. (Так бы мовіць, апырэдзіў калегіальную рэжысуру пануючае партыі ў наш час...). З нашых назіранняў я маюся зрабіць надзіва апалітычную выснову: пакуль мы не зробімся багатымі, мы не зможам развіваць культуру ды мастацтва так, як гэтага вымагае нацыянальны геній. Культура — шлях заможных людзей, мастацтва — багатых. Гэта не эмблема, не герб, не аtryбуT, не палітычны альбом этнаграфічны рэквізіт. Не

буду спрачацца, лапці могуць раз-пораз з'яўляцца на сцэне, але абуваць у лапці краіну... Менавіта цяпер, на мой погляд, найважна выхаваць новых дзеячоў беларускага мастацтва. Выхаваць так, каб яны пачуваліся людзьмі свету, а тое, што яны робяць, адразу агульнаразглядацца часцінай агульнасветнага тэатральнага працэсу. На гэта звычайна шкадаваць сродкі! За маімі словамі — радцы Сапегі, Агінскіх, Радзівілаў... Закон любой культуры: як толькі яна арыентуецца ўсярэдзіну, на самую сябе, а не ўвонкі, яна адразу робіцца правінцыйнай. Гэта на манер вядомага інтэрмедыйнага героя асабліва дэманструе Беларускае тэлебачанне: «Я таксама быў у Рыме, як там добра, як там красна, як у нашых Халопенічах». І да таго часу, пакуль на нашых экранах ды сцэнах будучы блытаць Рым з Халопенічамі, мы будзем жыць не ў еўрапейскай Беларусі, а сядзецца ў «Рэспубліцы Беларусь» і карыстацца для яе вызначэння паняццем «старонка», а не «краіна» або «дзяржава». Сваё трэба развіваць ды шанаваць, — але не за кошт глуму над «не сваім». Ніколі не думаў, што дажыву да часіны, калі мне сур'ёзна скажуць, што руская культура... замянае беларускую. Як! Як у свой час французская замянала знакамітаму Шышкову?

— Аднак у спрэчцы шышкавістаў з караміністамі было шмат каштоўнага для нашага сённяшняга досведу, хоць для большыні людзей дасведчаных яна — усяго толькі паказка пра ўпартасць Шышкова, якому не рупіў прагрэс і дзякуючы якому сучасныя расіяне шматлікі прамаўляць «Хорошилице грядет по гульбищу из ристалища на позорище...» Але ж гісторыя цішком пасміхаецца — ці ж не з нас, сучасных беларусаў, што забыліся на параду ўласнага класіка: перш як запазычыць, добра пашукай у сябе?

— Апошняя магчыма толькі пры высокай культуры. А культуру можна зразумець ды прыняць толькі, перапрашаю, у гуморы. Толькі з сімпатый. Толькі добраахвотна. Я, займаючыся даследамі, уведаў, які таленавіты беларускі народ, якія ў яго супярэчліва шматбагінная гісторыя. Ягоная культура заўсёды была шматпластавая і нават разнамоўная, але гэта, я пераканаўся, беларусаў толькі ўзбагаціла! Для таго, каб здзівіць свет, дастаткова згадаць феномен беларускага барока, якое мела не толькі рудыменты сярэднявечча ды Рэнесансу, але і вырашала задачы, якія толькі брала на сябе еўрапейская Асавета. Асвета на Беларусі так шчыльна пераплалася з баракальнымі ідэямі, з ракако, і атрымаўся такі магнуты зліў эпох, кірункаў ды ідэй, што вывучэнне і асэнсаванне яго моцна паспрыяла б вызначэнню нацыянальнага менталітэту. Сутыкі культур, перапліценне стыляў, дыфузія Усходу й Захаду...

— Мінуўшына нагадвае тэатр спадарыні Радзівіл: Арлекіна ў знаках «Тысячы і адной ночы»...

— А такая непаўторная рэч, як узнікненне польска-беларускіх інтэрмедый на змешанай мове, — ні да польскай, ні да беларускай гэтыя з'явы не аднясеш цалкам, але яны належыць і нам, і палякам.

— Нагадаю, што вы прапануеце і памяркоўнае вызначэнне прыналежнасці ўкраінска-беларускіх ды руска-беларускіх інтэрмедый. Яны, паводле шмат якіх прычын, мусяць разглядацца ў кантэксце замежных тэатраў, не беларускага...

— Бо вельмі важна канкрэтнае месца ўзнікнення спектакля! Не ўсё тое, што прымальна для літаратуры, распаўсюджваецца на тэатр. Вазьміце хрэстаматычны прыклад Адама Міцкевіча, прадстаўніка дзюх культуры, беларускай ды

польскай. Ён вельмі рана прывахоціўся да тэатра, далучыўся і нават паўдзельнічаў у стварэнні рэгіянальнай тэатральнай культуры Беларусі: чатырнаццацігадова пазт выступаў на сцэне дамініканскага школьнага тэатра ў Наваградку. Прадстаўлялася трагедыя А. Фялінскага. Спавод Адам выконваў галоўную ролю!

— Ваша кніга, дарэчы, аспрэчвае вядомыя ўжо высновы пра прыналежнасць і каштоўнасць школьнага тэатра на Беларусі.

— Але ж відавочна, што беларускі школьны тэатр быў ярка раз каталіці. Рэфарматар ды фундатар школьнага тэатра Рэці Сімяон Полацкі каля года займаўся тэорыяй драмы ў Вільні, у айцоў езуітаў.

— Шмат якія тэатральныя з'явы, паводле вашай кнігі, раней назіраюцца на тэрыторыі Вялікага княства, а не ў Маскві ды Польшчы Але адказ на пытанне «чаму?» вы не даеце...

— З аднаго боку на нас глядзелі як на край, з другога — як на крэсы. І тое, што тут адбывалася, там маглі і не лічыць вартым, асноўным... Але я б яшчэ моцна падумаў, дзе пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай пакінуць асноўныя праявы культуры, а дзе — не асноўныя. На пытанне «чаму ў нас» яшчэ трэба будзе адказаваць — тэатральным трэба пасябраваць з гісторыяй, філалогіяй, філасофіяй. Я ж не бачу сёння добра падрыхтаванай беларускай тэатразнаўчай школы (пра асобы гаворкі няма). Беларусы яшчэ не ўведалі сваёй гістарычнай адметнасці, на маю думку. Напрыклад, у тым, што беларускія магнаты як ніхто пачуваліся незалежна ды годна, — юрыдычныя правы таксама былі не апошнімі. Сваё фінансавая арганізацыя, сваё войска ледзь не ў кожнага. Рэпрэзентацыя прадстаўніцтва, адначасова — забавляльная функцыя надавалася тэатру, які рабіўся адным з характэрных інстытутаў феадалізму, сведчанне значнасці двара, але, праўда, і першаю ягоною ахвяраю. Маленькая рыска: савецкім мастацтвазнаўствам пераканаўча створаны вобраз нячаснага прыгоннага актёра, але ж зірніце ў дакументы: чым іх кармілі, як апраналі, чаму навучалі. Іншая справа ў іхняй пажыццёвай прыналежнасці да магната, — мусім звярнуцца на норавы эпохі. Пра машынёрыю ды сцэнаграфічныя магчымасці, падсілкаваныя сродкамі, змоўчу, каб не цяжылі нашых рэжысёраў. У Сахноўскага можна знайсці сведчанне таго, што некаторыя спектаклі Зорыча пераўзыходзілі версальскія прадстаўленні, і не адною раскошаю.

— На грунце вашага доследу, на падставе сабраных вам фактаў ды высноў што вы дэмаўце пра шлях сучаснага беларускага тэатра? Гэта — фалькларызаваны? Перайманне лепшых узораў свету? Разуменне, як недарэчна перасконваць праз стагоддзі, абставіны ды ўмовы, але ж шлях да тэатра будучыні цягнецца і праз васемнаццацістае стагоддзе...

— Наш шлях — гэтай, бадай, шлях Купалы, шлях да вяршынь еўрапейскага тэатра, да лепшых тэатраў свету. Пакутлівы шлях навучання і адначасовага перастварэння спадчыны. Засмучае, што канцэпцыя гэтага шляху — канцэпцыя развіцця культуры ды падтрымкі мастацтва на дзяржаўным узроўні — не вырацавана. Усё яшчэ не вырацавана. Але ж і не створана пэўная дыхтоўная мадэль дзяржавы Беларусі. І сучасны тэатр у сваіх структурах ды дачыненнях са светам міжволі паўтарае дзяржаўную няпэўнасць, недыхтоўнасць, — як сведчыць гісторыя...

Гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ.

МУЗЫКА

«Менская табулатура» А. Літвіноўскага

Інтэрв'ю ў чатырох частках з інтэрлюдзямі

Пазнаёмімся. Літвіноўскі Аляксандр Фёдаравіч (н. 1962), скончыў Беларускаю кансерваторыю (1987) і асістэнтуру-стажыроўку (1991) па класе кампазіцый праф. Д. Смольскага. Член Саюза кампазітараў Беларусі з 1990 г.

Патлумачым. Табулатура — 1) запіс музыкі пры дапамозе літар, альбо лічбаў; 2) зборнік музычных твораў.

— «Zbieg». Гэтую п'есу я напісаў спецыяльна для выканання ў Заходнім Берліне. Яе ідэя дэкладна выказана ў назве. Пяць літар у слове — і пяць інструментаў: флейта, габой, скрыпка, віяланчэль, фартэпіяна. «Збег» азначае «зліццё», «аб'яднанне», таму інструментальныя партыі, напачатку зусім аўтаномныя (кожны грае, не слухаючы астатніх), прыходзяць нарэшце да згоды. У канцы ж музыканты пачынаюць прагавораць асобныя гукі слова «zbieg», сімвалізуючы перадамоўны стан чалавецтва. Адметна, што, дзякуючы элеатарычным прыёмам кампазітарскага пісьма, пры кожным новым выкананні твор гучыць нібыта па-новаму.

«Wig». Праграмны змест гэтай п'есы раскрывае псалом № 68: «Я... уважшоў у глыбіню вод, і хуткая плынь іх зацягнула мяне». Выканаўцы (4 валтарністы) размяшчаюцца па розных баках залы, і слухач апыняецца ў цэнтры гукавога віра — водазварота думак, асацыяцый, у стане ўнутранага паглыблення. Прыёмы інструментальнага тэатра спалучаюцца з элеатарыкай, каларыстычнымі эфектамі, нетрадыцыйным гуказдабыццём, выкарыстаннем харальнай тэмбы.

ІНТЭРЛЮДЫЯ. На мой прыдзірлівы погляд музыкантаў, дык замест тэмбы харальнага складу лепш была б менавіта цытата — і ўсё ж... Авангардызм А. Літвіноўскага цікавы яшчэ і тым, што кампазітар свядома шукае ў ім кропкі дотыку да нацыянальнай культуры. Пэўна, ён робіць гэта абстрактна, разумова, але ж — робіць! У чым яму не адмовіш, дык гэта ў сур'ёзнасці намераў і абавязковай наяўнасці аўтарскай ідэі. Ідэя філасофская пераўтвараецца ў ідэю музычную, праз яе — у духоўна-этычную. Іх узаемадзеянне і складае задуму твора. Таму, нягледзячы на маладосць аўтара, ягоны авангардызм не дражніцца выхвальна-дзірэннай усёдазволенасцю, а нясе ў сабе рысы сталасці і мудрасці, апелюючы пры гэтым не столькі да розуму і інтэлекту, колькі да эмацыянальнага ўспрымання. Парадокс?

Да таго ж, Літвіноўскі не адмаўляецца і ад музыкі традыцыйнай. Яму належыць эмацыянальна-ўзнеслая, рамантычная Санада для скрыпкі і фартэпіяна, сімфанічная фрэска «Крэва», поўная яркага меладызму; кантата для хору і аркестра «Вяселле» на народныя тэксты, «Concerto-basso» для струнных — дзівосная стылізацыя з вельмі далікатным адчуваннем XX стагоддзя, шмат іншых твораў.

Скрыжаваннем разнастайнасці тэндэнцый сталася містэрый «Францыс» для басы і сімфанічнага аркестра на тэксты каментарыяў Скарыны да Бібліі. Гэты твор, на сённяшні дзень цэнтральны ў творчасці Літвіноўскага, мае на мэце аб'ядноўваць музыку, слова, пластычна-харэаграфічнае і светлавае вырашэнне.

Так, Літвіноўскага прываблівае не толькі музыка. Выхаванне з дзяцінства на лепшых прыкладах сусветнага мастацтва, сучаснай паэзіі, жывапісу, няёмная прага да навін культуры садзейнічалі развіццю цікавасці маладога творцы да самых розных плыняў мастацтва. І калі ўзнікае паўза ў творчасці музычнай, ён рэалізуе патрэбу самавыяўлення ў жывапісе, графіцы, паэтычных спробах.

Асноўным эстэтычным крытэрыем Літвіноўскі лічыць індывідуальнасць і прыгажосць — прыгажосць захапляючую, нават вытанчаную, рафінаваную. Можна, менавіта таму яго і цягне да старажытнасці?

ся зрабіць з асобных нумароў «прыкладнога» характару сапраўдны канцэртны твор з уласнай драматургіяй. Разлічваў на выканаўчыя магчымасці вядомага ансамбля салістаў «Класік-Авангард». Таму, відаць, нельга патрабаваць ад маёй апрацоўкі навукова-аўтэнтычнага захавання архаікі, хаця, зразумела, табулатурная аснова засталася непаўторнай.

— «Jntavolatura». Так я назваў соіту для гітары сола, якая сталася вынікам плённага супрацоўніцтва з вядомым выканаўцам Яўгенам Грыдзюшкам. Нумары ў лютневых традыцыйных эпохі Адрэджэння чаргуюцца з санорнымі «каментарыямі» да іх: паміж гальерай, канцонай, салтарэла і сіцылійнай знаходзяцца аўтарскія інтэрлюдзі. Спрабую спалучыць гэтыя два полюсы — старажытнасць і авангард, — біць з іх нешта адзіна-цэласнае, арганічнае — не толькі ў гэтым творы, у іншых таксама. Наогул, я не аматар дыялектычных прыніццяў развіцця. Больш даспадобы мне самаразгортанне музычнай тканіны, бязмежка музычнай прасторы альбо кантрастна-стылявы калаж. Хочацца вырацаць за рамкі лініі нотнага такта, бо дакладная метрычна-рытмічная арганізацыя ў нейкай меры сімвалізуе клетку. Выканаўцы ж павінны мець больш магчымасцей для свабоднай творчасці.

ЗАМЕСТ КОДЫ. Вельмі прыемна, што няпростай для выканання музыка Аляксандра Літвіноўскага знаходзіць добрых выканаўцаў. Акрамя ўжо названага Я. Грыдзюшкі, гэта А. Гардынец — стажор ДАВТА, знакамты габаст Ю. Лікін, піяніст С. Мікулін, флейтыстка Л. Балана, віяланчэліст Э. Мнацаняна, івартэт валтарнаў на чале з Т. Заслонай і, нарэшце, дырыжоры А. Лапуноў ды В. Сабалеў з аркестравымі талентамі рэспублікі.

Прэм'ера містэрый «Францыс» адбылася на Беларускай тэлебачанні: ёй была прысвечана адна з перадач рубрыкі «Музыка маёй рэспублікі». У канцэртах святлянага фестывалю «Мінская вясна», што праходзіў пад назвай «Новыя імёны», гучалі, як ужо ведае чытач «ЛіМА» адразу тры творы маладога кампазітара: «Concerto-basso», «Jntavolatura», «Wig».

Спадзяюся, так будзе і надалей: з-пад пяра А. Літвіноўскага выйдзе шмат досыць арыгінальных апусаў, якія атрымаюць сапраўднае мастацкае ўвасабленне. Зарука гэтага — высокая прафесійная адукаванасць кампазітара і яго аўтарскае славалюбства. Яны не дазваляць спыніцца ў пошуках ці знізіць планку дасягнутага ўзроўню.

Надзея БУНЦЭВІЧ.
Фота С. ЛАВАНДЗІЕўСКАГА.

Манюшка — на радзіме

Які дзіўна, ідэя гэтая выпявала не ў музыкантаў асяроддзі. Належыць яна літаратару, навукоўцу У. Мархелю, які гады два таму прапанаваў спевану В. Скорбагатаву падрыхтаваць канцэрт-манаграфію пад назвай «Манюшка на радзіме». Ідэя знайшла аднадушца: разам з кампазітарам Г. Каржанеўскай В. Скорбагатаў падрыхтаваў праграму з вальных твораў С. Манюшкі, напісаных на вер-

шы Я. Чачота, У. Сыракомлі, Ф. Князьніна, А. Міцкевіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, Ю. Крашэўскага, (Пераклады—Янікі Купалы, З. Трашчыкоўскай, Я. Міклашэўскага, К. Цвіркі). Тэксты большасці песень пераклаў ініцыятар праграмы У. Мархель). Сённяшнія нататкі мы прымяроўваем да нагоды канцэрта «Манюшка на радзіме», які адбудзецца неўзабаве, у рамках II фестывалю «Адраджэнне беларускай напэлы».

Другая палова кастрычніка 1856 года была ў Менску інтэнсіўна-ўрачыстая: праходзіў з'езд шляхты, на якім выбіраліся прадстаўнікі ў дэпутатскую зборню і губеранскі маршалак шляхты. Гэтая падзея вызначыла рытм мясцовага жыцця і на нейкі час падначаліла сабе нават тыя з'явы і тых людзей, якія паводле свае прыроды і сутнасці былі незалежныя. У гістарычнай жа перспектыве яны ўскравалі не тое каб марнасць ці непатрэбнасць тагачасных менскіх падзей, а часова і бытавы, карыслівы сэнс палітычнай вальтузі ды правінцыйнасць свецкіх інтрыг. Сёння нас менш за ўсё турбуе, хто быў абраны тады маршалакам шляхты Менскай губерні. Тое, што ў кастрычніку 1856 г. бачылася як галоўнае, адышло на другі план і ўяўляецца (калі ўяўляецца ўвогуле) сёння, у кастрычніку года 1992-га, другасным або нязначным ці неістотным, яно саступіла месца таму, што было прымеркавана да шляхецкага з'езда і не прэтэндавала на першыя месцы. Я маю на ўвазе прыезд у Менск Станіслава Манюшкі. Кампазітар, які жыў пад той час у Вільні, наведваў горад свайго маленства і першых творчых крокаў, каб яшчэ раз далучыцца да запомненых гукіў і свайскага гучання бацькаўшчыны.

З кожным прыездам Манюшкі менскія парнаснікі нанова перажывалі ўражанні ад пастаноўкі яго камедыяў опер «Рэк-

руцкі набор», «Спаборніцтва музыкаў», «Цудоўная вада», «Ідылія», напісаных у саракавя гады паводле лібрэта Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, асабліва цёпла згадалі супрацоўніцтва В. Дуніна-Марцінкевіча з кампазітарам і яго сцэнічнае ўвасабленне вядучага персанажа «Ідыліі» Навума Прыгаворкі.

Манюшку тут чакалі і заўсёды з любасцю віталі. На гэты раз урачысты банкет быў наладжаны ў доме В. Дуніна-Марцінкевіча. «Натуральна, — згадаў пазней Адам Плуз, — што, акрамя акцёраў і літаратараў, тут быў шмат хто з менчукоў, як мужчыны, так і жанчыны. Ушанаванне ж выявілася ў тым, што гаспадар, які выйшаў у суправаджэнні трох дзяўчат, прыбраных па-вясковыму, з вянкамі і букетамі ў руках, выказаў пашану да Манюшкі і Концага вершам, напісаным на беларускай гаворцы». Аўтар верша падкрэсліваў, што Манюшка «як загудзе песенькі раднейкі, бяды дый гора забудзеш, станеш веселянкі». Гэтымі, здавалася б, агульна-кампліментарнымі словамі беларускі паэт звяртаў увагу прысутных не так на музычны даробак кампазітара ўвогуле, як на яго песенную творчасць.

На той час Манюшка ўжо выдаў некалькі сваіх «Хатніх спеўнікаў», і яны набывалі грамадска-культурны рэзананс. Трапляючы пад густ знаўцаў і аматараў музыкі, яны пашыралі ва-

кальны рэпертуар у салонах туэйшай шляхты, якая захаплялася італьянскімі і французскімі спевамі. Паводле задумы, «Хатнія спеўнікі» былі закліканы выканаць прыблізна такую ролю, як і «Сялянскія песенькі...» Яна Чачота. Свае пераклады беларускіх народных песень на польскую мову і ўласныя вершы, напісаныя паводле вуснапаэтычных узораў, Ян Чачот адрасаваў шляхецкаму асяроддзі і адукаванай публіцы ў беларускім краі, імкнучыся выклікаць у іх цікавасць да духоўнага жыцця сялянства, адкрыць ім вочы на маральна-этычную змястоўнасць і эстэтычную каштоўнасць сялянскай песнятворчасці, абудзіць у іх павагу да здабыткаў народнай культуры.

Таму зусім невыпадкова Манюшка звярнуўся да паэта-фалькларыста з просьбай прыслаць вершаваныя тэксты. І ў снежні 1844 г. ён іх атрымаў. На Чачотавы перастаўлены беларускага меласу кампазітар напісаў каля дваццаці песень. Некаторыя з іх («Праснічка», «Кум і кума», «Зяюлька», «Мядзведзік») зрабіліся праз нейкі час надзвычай папулярнымі.

Шырока выконваліся таксама і тыя песні Манюшкі, якія былі напісаны на словы Уладзіслава Сыракомлі, асабліва фрагменты з незаканчанай кантаты «Год у песні» — «Каласок», «Песня вайта», «Перапёлка», «Вячорная». Сярод твораў вясковага лірніка кампазітар неаднойчы знаходзіў тэксты, якія

адпавядалі яго настрою і задумам. На словы паэта Манюшка напісаў — калі ўлічыць некалькі перакладаў з Беранжэ і згубленых твораў — больш за дваццаць песень. Але супрацоўніцтва кампазітара з Сыракомлем магло быць болей плённым. Кантата «Год у песні» засталася незавершанаю, вядома, таму, што праца над ёю ўскладнялася пераездамі: Сыракомля жыў у фальварку Залуча пад Міром, а Манюшка — у Вільні. Некаторыя творы так і не ўзніклі, хоць пра іх напісанне між паэтам і кампазітарам існавала папярэдняя дамоўленасць. У лісце да Манюшкавай жонкі Аляксандры Сыракомля, напрыклад, пісаў: «Пані! Не словам паэта (бо гэта раўназначна з хлуснёю, Бог бачыць, як несправядліва), але словам гонару чалавека сумленнага запэўніваю, што я хачу, што я буду пісаць для Станіслава, што праз колькі дзён ён атрымае доказ маёй аб ім памяці... Першую хвіліну свабоднай думкі я прысвячу Станіславу, можа, не пазней, як сёння».

Не надта спрыяла іх сумеснай працы і тое, што ў 1857 г. Манюшка пераехаў у Варшаву, дзе яму было прапанавана заняць месца дырэктара і дырэктара опернага тэатра. Аднак зямляцкага чалавечка і творчага ўзаемаразумення і супольства, а праз гэта і духоўнай лучнасці яны дасягнулі. Наколькі перезд Манюшкі быў перажывальны для Сыракомлі і для

ўсіх прыхільнікаў таленту кампазітара на яго радзіме, відаць з ліста вясковага лірніка да варшавскага акцёра і драматурга Яна Хэнцінскага. 15 лістапада 1857 г. паэт пісаў: «Вось у гэтую хвіліну наш Манюшка, дрыжучы, чакае прысуду вашай публікі. Баюся прадказаць, але Бог ведае, ці будзе даспадобы вашай публіцы, спешчанай італьянскай музыкаю, цяжкай, класічная і адначасна хвалючая музыка. Знаўцы пахваляць, але ці прымуць шырокія колы? Манюшка належыць патомным, — ён спакойны за суд сучасных і будучых знаўцаў, але яму трэба, каб яго адчулі, зразумелі, палюбілі. Гэта болей значыць, чым апладысменты. Варшава ў гэтую хвіліну маецца вынесці прысуд, але хай памятае, што гэты прысуд будзе яшчэ перасуджаны Еўропаю і нашчадкамі. Судзі, майце на ўвазе!»

Жывучы ў Варшаве, Станіслаў Манюшка бадай ці не кожны год адведваў свайго бацьку ў Радкаўшчыне, а па дарозе заезджаў у Менск, і гэтыя заезды кожны раз былі эмацыянальна напоўненым вяртаннем у музычную малодсць. І каб аднавіць гэтыя вяртанні нашага кампазітара, каб яны сёння сталі не проста мастацкаю памяццю, а рэальнасцю мастацкага жыцця, патрэбны канцэрты. Першы з іх — «Манюшка на радзіме» — мае адбыцца ў лістападзе. Ён складзены з папулярных песенных твораў, напісаных Манюшкам на словы паэтаў-землякоў Францішка Князьніна, Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Эдварда Жалігоўскага, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Уладзіслава Сыракомлі і інш.

Калісьці, выдаючы свае кніжачкі «Сялянскія песенкі...», Ян Чачот выказаў надзею, што сабраныя і перакладзеныя ім на польскую мову беларускія на, родныя песні будуць пакладзены кампазітарамі на музыку і ў такой абноўленай форме праз нейкі час зноў вернуцца ў асяроддзе іх першастваральніка і будуць служыць маральнаму ўдасканаленню грамадства. Гэты спадзеў Яна Чачота, калі пераадраджаваў яго Станіслаў Манюшка, сёння пачынае здзяйсняцца. Творы выдатнага кампазітара вяртаюцца на радзіму, да нас і да той музычнай і моўнай стыхіі, якая іх спарадзіла, да свае першаасновы, да беларускага першагуку.

Уладзімір МАРХЕЛЬ.

Стаў Багрым легендай...

14 лістапада будзе адзначацца 180-годдзе з дня нараджэння аднаго з пачынальнаў нацыянальнай літаратуры, паэта і наваля, народнага майстра Паўлюка Багрыма. 180-годдзе? — гатовы запытацца дасведчаны чытач. Адуць такая дакладнасць, калі ў энцыклапедычных даведніках, прынамсі, у Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі годам нараджэння П. Багрыма пазначаны 1813 год, ды і то з агаворкай, аб чым сведчыць пастаўлены пасля гэтай даты ў дужках пыталынік?

Свярдзімаць, што П. Багрым нарадзіўся янраз 14 лістапада 1812 года, даючы падставы новым дакументам, якія апошнім часам трапілі ў рукі багрымзнаўцаў. На падставе гэтага, дзякуючы заходам шчырых прыхільнікаў нацыянальнага Адраджэння, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і вырашыла ўрачыста адзначыць дзень нараджэння аднаго з самых славных сыноў нашай зямлі. Быў створаны рэспубліканскі камітэт па ўшанаванні памяці П. Багрыма на чале з доктарам філалагічных навук, вядомым пісьменнікам Алегам Лойкам, у які ўвайшлі знамянітыя дзельчы нацыянальнай культуры, прадстаўнікі творчых саюзаў, грамадскі.

Работу камітэт пачаў не з самага паэтычнага свята, запланаванага на 14 лістапада, а з юбілейнай навуковай канферэнцыі, а па сутнасці Багрыммаўскіх навуковых чытанняў, якія праходзілі ў кастрычніку на радзіме П. Багрыма — у вёсцы Крашыні Баранавіцкага раёна. (Крашыні — так прамаўляюць назву свайго паселішча мясцовыя жыхары, гэтак значыцца яно і ў шматлікіх дакументах, што захаваліся да нашых дзён). Бадай, ніколі раней гэтак грунтоўна, падрабязна не гаварылася і пра П. Багрыма, і пра час, у які ён жыў, павязваючы яго творчасць (а на ўвазе меўся не толькі адзін Багрыммаў верш, што дайшоў да

нас, а і яго кавальскае майстэрства) з працэсамі нацыянальнага Адраджэння.

Паўлюк Багрым увайшоў і застаўся ў беларускай літаратуры адным творам, бо ён, П. Багрым, як слухна гаварыў у Крашыне А. Лойка, адзін з першых паэтаў зямлі беларускай. Мы па праву адносім яго да пачынальнаў, прытым ён з самых першых пачынальнаў, які нарадзіўся на 70—80 гадоў раней за іншых выдатных пачынальнаў — за Янку Купалу, за Януба Коласа, за Мансіма Багдановіча, П. Багрыма, працягваю А. Лойка, па сутнасці пачынаў тое, чаго яшчэ не было. З'яўленне П. Багрыма такое ж натуральнае, як з'яўленне зары на небе, травы на зямлі, як буянне красак. Аднак адначасова духоўнае. З'яўленне, — удакладніў А. Лойка, — гэта адначасова і з'яўленне, а з'яўленне — заўсёды дзіва. А калі яно дзіва, дык абавязкова спараджае легенды. Яны ж, у сваю чаргу, зноў пашыраюць духоўнасць. І нам, беларусам, няма чаго прыбодняцца. Так, мы пачыналі з бядоў, у бядотных умовах раслі, дужэлі і станавіліся, але таму і выраслі духоўна моцнымі. Як і П. Багрым, што нарадзіўся тут, на берагах Шчыры...

Удакладненне даты нараджэння П. Багрыма прагучала з вуснаў навуковага супрацоўніка Інстытута літаратуры імя Янікі Купалы Беларускай акадэміі навук Я. Янушкевіча. Ён у сваіх даследаваннях выйшаў на замажока, у прыватнасці, на польскае. Адуць і атрымаў пацвярджэнне, што П. Багрым нарадзіўся ў Крашыне менавіта ў 1812 годзе і, калі прытрымлівацца новага стылю, 14 лістапада. Разам з тым (гэтыя думкі гучалі і з іншых выступленняў) Я. Янушкевіч пераназначыў, што давадзецца яшчэ шмат папрацаваць навукоўцам, каб высветліць многія абставіны жыцця П. Багрыма. Напрыклад, калі яго забіралі ў войска і ці ўвогуле забіралі.

Невядома дакладна і дата смерці паэта. Называецца, як правіла, 1881 год, але ці так гэта на самай справе? Неабходна пільнай папрацаваць і ў архівах, вывучаючы гісторыю Крашыны і яго вакол.

Дырэктар Снарынаўскага цэнтра Адам Мальдзіс значыць, што саму канферэнцыю, чытанні ў нейкай ступені можна было б назваць і інакш — легенды і праўда аб жыцці П. Багрыма. І на самай справе, П. Багрым даўно стаў свайго роду легендай у нашай літаратуры. Многія даследчыкі зыходзілі з таго, што верш «Заграй, заграй, хлопца малы...» аўтабіяграфічны. Пэўныя факты біяграфіі, лірычнага героя тым самым аўтаматычна пераносіліся на жыццё самога аўтара, а ў выніку атрымліваліся відэавочныя няўязкі. Але яшчэ І. Бас, нагадаў А. Мальдзіс, даказаў, што сям'я П. Багрыма ўдзелу ў рэвалюцыйных падзеях не прымала. Няма дакладных звестак і пра тое, што паэт быў зладзены ў рэкруты. На сённяшні дзень асноўны аргумент, што П. Багрым, як паэта, асоба рэальная — кніга Ігнацы Яцкоўскага «Аповесць з майго часу...», дзе і згадаецца пра таленавітага хлапчука з Крашыны, прыводзіцца тыя строфы яго верша, якія зўтар мемуараў запамінуў. Яцкоўскі ж быў сумленнейшым чалавекам і даследчыкам і не верыць яму нельга. Нарэшце, падсумаваў развагі прамоўца, аб нараджэнні П. Багрыма сведчыць копія яго метрыкі, атрыманая з Польшчы Я. Янушкевічам. Намеснік старшыні Баранавіцкага райвыканкома Аляксандр Жук (ён, дарэчы, адрыў чытанні), Вольга Іпатава, Уладзімір Калеснік, мастак Сымон Свістунювіч, Ніна Загорская і іншыя гаварылі не толькі пра самага П. Багрыма, а і пра зямлю, якая нарадзіла яго. У прыватнасці, У. Калеснік разважаў аб працэсах, што мелі месца ў літаратурным жыцці былой Заходняй Беларусі, калі,

Выступае Алег Лойка.

нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы, выдаваліся беларускія кнігі, выходзілі часопісы. Выкладчык Брэсцкага педагагічнага інстытута Васіль Дубейна зазіраў у далёкае мінулае Крашыны (менавіта ён і вярнуў правільнае вымаўленне вёскі), расказаў пра час, у які жыў і працаваў у Крашыне П. Багрым.

Паэзія заўсёды ўзыходзіць толькі на добра ўрбленай зямлі, сказаў, падводзячы вынікі чытанняў, А. Лойка. Так нара-

дзілася і творчасць П. Багрыма. Сённяшнія ж наша паэзія ўжо мусяць ісці за ім, як за пачынальнаў, як за першапраходцам.

А наперадзе — паэтычнае багрыммаўскае свята, якое пройдзе таксама ў Крашыне 14 лістапада, у дзень нараджэння П. Багрыма.

Уладзімір КРУК (фота), Аляксандр МАРЦІНОВІЧ, спецыяльны карэспандэнт «ЛіМа».

НАШЫ ГОСЦІ

Толькі адзін канцэрт...

Марыя Гулегіна ў Мінску — гасця ды не гасця. Тут — яе першы тэатр, першы творчы радасці ды «закулісныя» слёзы. Першая публіка, якая ацаніла талент спявачкі. Тут — кансерваторыя, у якой вяла клас вакалу. Тут — некалькі верных сяброў. І колішнія нядабрачыліўцы. Тут жыць самы дарагі для яе чалавек — маці... «Зорна» суветнай велічыні, М. Гулегіна ахвяравала тыдзень такога рэдкага адносна вольнага часу, каб пасля двухгадовай разлуцы з Мінскам даць ды брачыны канцэрт у дапамогу дзецям — ахвярам Чарнобыля. Білеты коштам ад 40 да 300 руб. у касках не заляжаліся. Дзесяткі людзей, у тым ліку вядомых музыкантаў, для якіх не хапіла крэслаў у зале ДАВТА, дзе 14 настрычніка праходзіў канцэрт, слухалі стоячы. Авацыяй віталі спявачку, якая з'явілася на сцэне ў эфектнай, аслепляльна-белай, як свежы снег, сукні, і спявала з рэдкаснай шчырасцю, самааддана, нават самаахвярна. (Неда-сведчаным мо і не заўважылі, што пані Марыя мусіла спяваць хворай: у Сан-Францыска, адкуль яна прыляцела ў Мінск, была 30-градусная спёна, у нас — прымазан, да таго ж «дома» адключылі ацяпленне і гарачую ваду. «Калі б гэта была мая праца, я мусіла б адмяніць канцэрт. Але ў гэтым выпадку я проста не магла падвесці

публіку, людзей, якія так чакалі майго прыезду!» — казала потым спявачка). Бліскуча прагучалі ары з опер П. Чайкоўскага, Д. Вердзі, Д. Пучыні, на сцэне паўсталі драматычныя вобразы арлеанскай дзевы, каралевы Елізаветы, Амелі... У Марыі былі і выдатны партнёр, непрадказальны і дзівосны творца — мастра Генадзь Праватараў, пад кіраўніцтвам якога пранікнёна й гожа гучаў арнестр ДАВТА, адмыслова размешчаны на тэатральнай сцэне. Дарэчы, музыканты не толькі «суправаджалі» салістку, а і мелі ў канцэрте шэраг сваіх нумароў — арнестравых фрагментаў з опер П. Чайкоўскага, М. Глінкі, Д. Вердзі... Праз дзень у тэатры адбылася сустрэча М. Гулегінай з журналістамі. «Зорна», якой апладзіравалі ў Мілане і Нью-Йорку, Сант-Пецярбурзе і Сан-Францыска, партнёрамі якой былі Л. Павароці ды П. Дамінга, з цёплай успамінала суровыя, але мудрыя ўрокі дырыжора Я. Вашчана, расказвала пра свой цяперашні жыццёвы ўклад, адказвала на чыста жаночыя пытанні пра побыт, сям'ю, справы на кухні... Яна засталася такой, якой падавалася ў колішніх тэлегутарках: са шчырымі праявамі велікадушнасці, са сваімі слабасцямі, са сваёй прагай да сапраўднай, вялікай працы... Да 95-га года ўвесь яе час «распісаны» па кантрактах. С. І.

МУЗЫКА

Есць у акадэміі аркестр

У гэтым зноў пераканаліся наведнікі веча ў Беларускай акадэміі музыкі (кансерваторыі), прысвечанага 60-годдзю навучальнай установы. Кароткім уступным словам вітаў перапоўненую залу рэктар акадэміі знаны дырыжор Міхаіл Казінец. Сімфанічны аркестр пад кіраваннем кіраўніцтвам выканаў Сёму

сімфонію Л. Бетховена ды Фартэп'яны канцэрт № 2 К. Сен-Санса (саліст лаўрэат Міжнароднага конкурсу Андрэй Сікорскі). Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам. Прысутнічалі міністр замежных спраў Беларусі П. Краўчанка і дэлегацыя з Францыі.

П. ГАРДЗІЕНКА.

«Вось я, тут. Жывы...»

Вялікі прыгожы чалавек сядзеў за сталікам «грымёрні» ды гартаў ілавір. Спектанль вось-вось пачнецца. Адразу пасля уверцюры — яго, апырчына Гразнога, сцэна. Знакамітай арыя. А зала, адзначаная, нібыта на прэм'еры, увагай «бамонда», хвалялася. Чакала першага ўзмаху дырыжорскай палачкі, плаўнага руху заслоны, першай вакальнай фразы... І арыя, і дуэт Гразнога з Любашаю вылікалі авацыі ды захваленне. Як, зрэшты, і ўвесь спектакль «Царская нявеста», хоць ідзе ён на сцэне ДАВТА Беларусі без малага тры дзесяткі год і даўно «просіцца на пенсію». Вось ён — феномен тэатра, калі састарэлу пастаноўку неспадзеўні жыцьцё свежае дыханне! 10 настрычніка партыю Гразнога ў «Царскай нявесте» спяваў барытон з Францыі Арнальд Валадос. Артыст з яркай сцэнічнай знешнасцю. З прыемным сталым голасам, выдатнай вакальнай тэхнікай і драматычным дарам. І... з беларускім прызвучаннем.

масць прыехаць у Мінск. Меў сустрэчы ў Беларускай акадэміі музыкі, і вось — спектакль...

Дырыжыраваў «Царскай нявесты» у той веча Л. Лях, партнёрамі нашага гасця былі асабліва цудоўная ў той веча Н. Руднева (Любаша), Т. Глаголева (Марфа), А. Кеда (Сабакін), Э. Пелагачанка (Лыкаў), іншыя салісты ДАВТА. Ну, а пра тое, як усё ж сталася, што не родная оперная сцэна дала крылы таленту А. Валадоса, ды пра тое, якую бачыцца яму радзіма з «далёкага замежжа», пэўна, будзе ў нас яшчэ нагода пагаварыць. Бо Беларусь, як той казаў, вяртае сваіх сяміоў, рассяяных па свеце, і плены візіт спевачка ў Мінск мусіць стана пачаткам яго рэгулярных стасункаў і з нашай акадэміяй музыкі, і са сцэнай ДАВТА.

С. Б. Фота У. ПАНАДЫ.

ЛІТКУР'ЕР

Для сэрца «зоны» не бывае

Сустрэліся на вясковай вуліцы паэт Мікола Мятліцін і старшыня Хойніцкага райвыканкома Алег Анушка. Звычайная сустрэча? Ды не! Гамоняць яны не проста на вясковай вуліцы, а ў вёсцы Бабчыні таго ж Хойніцкага раёна. Сёння Бабчыні — вёска мёртвая, яе пакінулі жыхары. І усё ж сэрца цягне М. Мятліціна туды, дзе прайшло маленства, засталіся магільні бацькоў і блізкіх людзей: зьвертаецца ў адпаведныя інстанцыі, атрымлівае пропуск у зону і...

Гэта ўжо другая сёлённая сустрэча М. Мятліціна з землякамі. Падчас першай ён сустрэўся з вучнямі і настаўнікамі сярэдняй школы № 4 горада Хойнікі. Тут адбыўся творчы веча паэта.

Другі раз у родныя мясціны М. Мятліцін завітаў з калегам па пяру Уладзімірам Паўлавым. Маўкліва, сціпана сустрэў іх Бабчыні. Ды ёсць у паэта надзея, што няхай няхутка, можа, праз не адзін дзесятак гадоў, а жыццё пачне свой чарговы віток. Магчыма... Пра гэта і разважае М. Мятліцін з А. Анушкам. Без веры ў лепшае заўсёды цяжка было. А сёння — тым больш. Урэшце, гэтай верай напоўнена і кніга М. Мятліціна «Палескі смутак».

Фота А. КАЗМЕРЧУКА.

Апладысменты юбіляру

Юбілейная веча рына Петруся Макаля прайшла ў Доме літаратара. Для сапраўднага паэта, а такім творцам, безумоўна, і з'яўляецца Петрусь Міхайлавіч, узрост шэсцьдзесят гадоў не перашкода пісаць вершы гэтка ж шчырыя, сардэчныя, як і ў гады юнацтва. Пра гэта згадваў вядучы веча Ніл Гілевіч, Іван Чыгрынаў, Артур Вольскі, Людміла Паўлікава, Аляксандр Пісьмяноў, Уладзімір Скарынін, Браніслаў Спрычан, Сяргей Панінін.

Рыжкова, Рыма Маленчанка, Барыс Барысенак, а тансама Людміла Горцава, Вячаслаў Гулуза і іншыя чыталі творы юбіляра, выконвалі песні на яго вершы. Быў паказаны ўрывак са спектакля па п'есе П. Макаля «Адчыніце, казлянятка». Кампазітар Эдуард Зарыцкі пазнаёміў прысутных са сваімі песнямі на творы паэта. Адбылася і прэм'ера — бард Алег Атаманаў праспяваў новую песню, што стала сюрпрызам для Петра Міхайлавіча.

Удзячныя апладысменты сабраў і сам віноўнік урачыстасці. П. ГАРДЗІЕНКА.

Янка Купала, паэзія...

Чарговая веча рына ў літаратурна-мастацкай гасцёўні Мінскай гарадской бібліятэкі імя Янкі Купала была прысвечана 110-годдзю з дня нараджэння народнага песняра. Прысутныя мелі магчымасць сустрэцца з яго пляменніцай Ядвігай Рамановай, народным паэтам Рэспублікі Беларусь Рыгорам Барадуліным, Леанідам Дрань-

но-Майсюном. Гучала слова пра Купала, гучала паэзія... Прыемныя хвіліны сустрэчы з сапраўдным мастацтвам падарыў усім фальклорны ансамбль «Гармонія».

У тым, што сустрэча адбылася, прайшла хораша, з карысцю, — найпершая заслуга супрацоўніцы бібліятэкі Іны Давыдавай.

Вершы, песні і батлейка

Пасля кароткага перапынку, звязанага з часам летніх адпачынкаў і вакацый, зноў аднавіла сваю асветна-культурную дзейнасць «Беларуская хатка».

Батлейка ў «Беларускай хатцы».

16 кастрычніка тут адбылася чарговая літаратурна-музычная веча рына. На гэты раз у гасці да Максіма-Кіжнікіна прыехалі выкладчыкі Беларускай мовы з Гомельскай вучэбна-адукацыйнай сталічнай вандэроўкі для якіх арганізавана Гомельскі інстытут удасканалення настаўнікаў.

Знаёмства з экспазіцыяй музея, батлеечны спектакль, паэтычная гасцёўня — асноўныя моманты, насычаныя эмацыянальна і змястоўна вечавай імпрэзы.

Сваім землякам з Палесся з асаблівым нахвешнем чытаў вершы Анатоля Сыс, з літаратурнымі пародыямі выступіў Міхась Снобла, праспяваў свае новыя песні «гаспадар» хаткі — Эдуард Анулін.

Хутка, незаўважна праляцеў час сустрэчы, але сыходзіць гасці не спя-

шаліся. Гучалі словы падзякі арганізатарам веча рыны, супрацоўнікам музея М. Багдановіча, паэтам дарыліся кветкі, браліся аўтографы на добры ўспамін. А ён, верніца, застанецца ў сэрцы кожнага, хто прысутнічаў у гэты вясеньскі веча ў сценах дома, якія памятаюць самога Багдановіча.

НАШ КАР.

ДРУК

У поўным аб'ёме...

«Жыццё з ідыётам»

Лібрэта оперы А. Шнітне «Жыццё з ідыётам» (драматург В. Ерафееў) у поўным аб'ёме надрукавала газета «Музыкальнае обозрэнне», што выдаецца ў Маскве. Есць і матэрыялы пра саму пастаноўку гэтага нашумелага твора ў Нідэрландах. А ўвогуле, той, нагоцікаваць навіны музыч-

нага жыцця ў свеце, у «бліжнім» ды «далёкім» замежжы, інфармацыя пра будучыя конкурсы ды імёны новых лаўрэатаў, звесткі пра сістэму музычнай адукацыі ў Францыі і рэпартажы з фестывалю на Беларусі, — той можа зрабіцца сталым чытачом «Музыкальнага обозрэння». Ро-

бім рэнкламу канкурэн. там? Ды не, хутчэй — налегам, чыё выданне дапамагае нам і пашыраць уласны музычны круггляд, і прапагандаваць з'явы беларускага мастацтва сярод спецыялістаў з іншых краін, якія чытаюць «МО». Падпіска на газету каштуе 48 руб. Аднак... Калі вы

падпісчык «ЛІМа», дык у наступным годзе мы пастараемся трымаць вас у курсе найбольш адметных музычных падзей суветнага ўзроўню. Зразумела, дзякуючы «МО». Бо «ЛІМ» пакуль не займае ўласных карэспандэнтаў за межамі роднае дзяржавы.

«Зрок», № 7

Часопіс працягвае знаёмства з найбольш яркімі старонкамі нацыянальнай гісторыі. З артыкула М. Багадзянка «Шчыт зямлі Гарадзенскай» можна даведацца пра князя Давыда Гарадзенскага, аднаго з тых,

пра каго да нядаўняга часу лічылася за лепшае маўчаць. У дзіцячым раздзеле «Ліхтарнік» — падборка беларускіх народных калыханак. Б. Хізавец выступае з сатырычна-гумарыстычнымі мініяцюрамі.

КУЛЬТУРА

«Табе, мой горад, песню пяю»

Пад такой назвай старажытны Рагачоў адсвятаваў сваё 850-годдзе. Здаецца, усе жыхары ад малага да вялікага выйшлі на вуліцы і плошчы, каб прывітаць запрошаных гасцей, самадзейных артыстаў, танцавальныя і фальклорныя калектывы, прыняць удзел у тэатралізаваных

відовішчах, набыць карціны мясцовых мастакоў, а таксама прамысловыя і харчовыя тавары прадпрыемстваў горада, калгасаў і саўгасаў на выстаўцы-продажы ў наладжаным кірмашы на Цэнтральнай плошчы Свята удалося на славу.

Антон ГУК.

Добры знак

З самай раніцы да касцёла вёскі Соля, што на Смагоншчыне, ішоў люд: сюды прыбыў біскуп Гродзенскай епархіі Аляксандр Кашкевіч. Для вёскі Соля гэта падзея вельмі важная яшчэ і таму, што апошні раз асоба такога высокага рангу наведвала гэтыя мясціны ў далёкім 1934 годзе, калі высячаўся касцёл. Людзі тут заўсёды верылі ў Хрыста-выратавальніка, і, нягледзячы на ўсе забароны «застойных часоў», прыходзілі ў касцёл, каб памаліцца яму, прыводзілі сюды сваіх дзяцей. Мінуты часу нявер'я, і гэтым летам больш двухсот хлопчыкаў і дзяўчынак прынялі першую сваю камунію.

Шматлюдным быў фест з нагоды прыезду біскупа. Не стала перашкодай гэтаму нават дажджлівае надвор'е. Высокага гасця сустралі хлебам і соллю кіраўнікі сельсавета і мясцовае інтэлігенцыя. І гэта добры знак, калі ўлады дбаюць пра духоўнасць людзей. Гэта — імкненне да лепшага жыцця. І пацвярджэннем таму маленькі абразок і букет кветак ля кожнага дома ў час свята.

Імша ў касцёле, як і заўсёды цяпер тут, ішла па-беларуску і па-польску. І гэта таксама добры знак. Тэкст і фота Аляксандра РУНЗЧЫ.

КОНКУРСЫ

«Надзея-92»

Такое творчае саборніцтва ладзіцца на Беларусі ўпершыню: гэта будзе конкурс юных кампазітараў «Надзея-92», прысвечаны Максіму Багдановічу. Прайдзе ён у Гродне. Удзельнічаць у ім могуць навучэнцы музычных школ, школ мастацтваў, музычных ліцэяў ды вучылішчаў. Конкурс ладзіцца па трох узроставых груп сярод юных кампазітараў ад 7 да 18 гадоў, якія мусіць прадставіць 3 (для вучняў малодшых класаў ДМШ) або 4 (для старэйшых вучняў, выхаванцаў музвучылішчаў) творы. Асаблівую ўвагу журы зверне на песні ды раманы, напісаныя на вершы Максіма Багдановіча або іншых беларускіх паэтаў.

Пасля конкурсу адбудзецца гала-канцэрт. Пераможцаў чанаюць прэміі журы (1—2 тыс. рублёў), спецыяльныя прызы спонсараў, творчых саюзаў, грамадскіх арганізацый (1—5 тыс. рублёў). Арганізуюць «Надзея-92» Гродзенскае абласное аддзяленне Беларускага фонду культуры, Упраўленне культуры аблвыканкома, абласное аддзяленне Беларускага дзіцячага фонду, культурна-асветніцкі фонд «Бацькаўшчына».

Заўні з конкурснай праграмай прымаюцца да 20 лістапада па адрасе: 230023, г. Гродна, вул. Ажэшні, д. 49. Фонд культуры. З палажэннем аб конкурсе можна азнаёміцца ў абласных аддзяленнях Беларускага фонду культуры.

БЕЛАРУСКАЕ ЗАМЕЖЖА: ЖЫВЫЯ ГАЛАСЫ

Мы заканчваем публікацыю адказаў дзеячаў беларускай эміграцыі на пытанні Леаніда Пранчака. У ранейшых публікацыях прагучалі адказы Н. Арсенневай, К. Акулы, Я. Золака, М. Сяднёва, Я. Пятроўскага. Сёння слова бяруць М. Кавыль, М. Панькоў, А. Яцэвіч, Ю. Жывіца, С. Хмара.

Нагадваем пытанні анкеты:

1. Раскажыце пра свой творчы лёс, назавіце вашы асноўныя творы.

2. Як вы ацэньваеце феномен беларускамоўнага замежжа, яго месца ў беларускай культуры?
3. Творы якіх пісьменнікаў беларускай эміграцыі, на вашу думку, сталі з'яваў ў беларускай і сусветнай літаратуры?
4. Ваша думка пра сучасную беларускую літаратуру? У чым яе адрозненне ад літаратуры эміграцыйнай? У чым падабенства?
5. Чым з'яўляецца для вас Беларусь? Як і чаму ў далечыні ад радзімы вы збераглі родную мову?
6. Над чым працуеце зараз?

Міхась КАВЫЛЬ
(Язэп Лешчанка);

«Мая радасць і мой боль»

1. Першы верш «Гудкі» быў надрукаваны ў 1929 г. у газеце «Беларуская вёска». Пазней друкаваўся ў «Піянеры Беларусі», у «Вясне», літаратурным дадатку да бабруйскай газеты «Камуніст» і ў часопісе «Маладняк». Быў сябрам арганізацыі «Маладняк». Далейшую маю творчасць спыніла ГПУ арыштам 23 лютага 1933 г. Пасля вызвалення ў канцы 1936 г. з канцлагера жыў у г. Варонежы. Там напісаў пару «стихотворений». Адным з іх адчыняецца зборнік «Непобедимая», прысвечаны дваццацігоддзю Чырвонай Арміі.

На эміграцыі выдаў чатыры зборнікі: «Ростань», «Першая ран», «Пад зорамі белымі» і «Цяжкія думы».

Што з гэтага асноўнае, а што менш значнае — не мне даваць ацэнку.

2. Феномен як феномен, але ў беларускай літаратуры ён зойме не апошняе месца.

3. Не з'явілася яшчэ такая «з'ява».

4. З сучаснай беларускай савецкай літаратурай я абзаны слаба, а таму даваць ацэнку не магу. Судзячы па нешматлікіх творах, якія ўдалося прачытаць, пахвальнага мала, бо гэта не мастацкая літаратура, а прапаганда. Тое ж самае можна сказаць і пра эміграцыйную літаратуру. Адрозніваюцца гэтыя літаратуры ідэянасна, а падобныя моваю.

5. Беларусь для мяне — мая радасць і мой боль. Беларускую мову ўдалося захаваць таму, што на эміграцыі не было русіфікацыі.

6. Пішу раман «3 агню ды ў польмя» і «Успаміны».

10 ліпеня 1990 г.

Мікола ПАНЬКОЎ:

«Беларускае замежжа магло б быць шмат значнейшым...»

Дзякую за ваш ліст і вельмі прашу дараваць за гэты несавоечасовы адказ, чаму прычына — мая досыць працяглая хвароба.

Жадаю вам найлепшых поспехаў у вашай цяжкай працы, бо ведаю, як гэта адольваецца пры нястачы матэрыялаў. Шчыра буду памагаць вам, дасылаючы ўсё, што толькі здолею тут атрымаць, што маю сам.

(3 ліста М. Панькова да аўтара публікацыі).

1. Мой творчы лёс нікудышні. Пісалася, здаецца, нішто, і вершы (пад псеўдамі М. Сокал), і апавяданні, друкаваўся ў «Школьнай працы» (часопіс Дзвінскай Бел. гімназіі), у газетах «Голас Беларусі», «Думка Беларусі», «Праца» і інш., што выходзілі ў Рызе і Дзвінску. Выдаў 2 кнігі: «Жывем!» — вершы і апавяданні і «У беларускіх лясох» — раман-мары. Усё гэта згарэла ў 1941 г. разам з хатай у Дзвінску. Думаю, што неякія паасобнікі ўцалелі ў архіве св. п. С. П. Сахарова, які я сам памагаў здаць на захаванне ў Латышскі дзярж. архіў у Рызе ў 1944 г.

На эміграцыі супрацоўнічаў у выхадзішых часопісах, газетах і за мастацкую творчасць амаль не браўся, бо заняўся даследчай і бібліяграфічнай працай, бо праца на кавалек хлеба забірала амаль увесь час. Дый эмігранцкая калатнеца не пакідала мяне дзесь у баку. Цяпер працую над Летанісам эміг-

ранцкага жыцця ды даведнікам «Эмігр. друк на чужыне», якія, спадзяюся, сёлета выйдуча.

2. Бел. замежжа магло б быць значным, у кожным разе шмат значнейшым, каб не эмігранцкая калатнеца, якая зацягвала і пісьменнікаў. Невялікае кола пісьменнікаў нашае эміграцыі мела аж тры (3) асобныя групы: «Шыпынаўцы» — (Ю. Віцьбіч, М. Кавыль, Я. Золак); «Сакавікоўцы» — (А. Адамовіч, Н. Арсеннева) і «Баявая ўскалось» — (С. Хмара і інш.), якія выдавалі свае часопісы, а пазней некаторыя прыстасаваліся да карытаў і амаль усе заглуклі. Безумоўна, у бел. літаратуры яны знойдуча сваё месца, хто вялікае, хто меншае. Гэта аб сучасным становішчы, але не трэба забываць, што былі яшчэ людзі, якія нешта тварылі яшчэ ў Чэхаславацыі, пад Латвіяй, у часе вайны ў Нямеччыне і г. д.

Што здолею здабыць — дашлю вам.

3. На гэтае пытанне я адкажу вам траха пазней, бо яно зойме не адзін аркуш паперы, а галоўнае, я яшчэ не дужа здаровы.

4. Тое ж.

5. Беларусь для мяне, як і для вас — Бацькаўшчына. Як сын беларускага народа і свае Бацькаўшчыны, а не нейкі прыстасаванец, хоць маюцца і гэтыя — дзе я, там і радзіма мая, — проста не змог стацца вырадкам. Хоць прыйшлося быць і на кані, і пад канём, але ніколі не ўзнікала нат думка зрачыся мовы свае ці радзімы. Лёс закінуў на чужыну, але ж не магу ператварыцца ў амерыканца ці негра.

6. Закончыў «Хроніку эміграцыйнага жыцця. Хто-што-дзе-калі. 1945—1985» і працую над бел. перыядычным друкам на эміграцыі, які таксама прыканчаю.

20 красавіка 1990 г.

Алесь ЯЦЭВІЧ

(Алесь Валовка, Алесь Змагар):

«Чаму я прыехаў у ЗША?»

1. Мой дзед па мацеры быў надзвычайна баеснік і, як толькі прыезджаў да нас, дык хата напаўнялася не толькі сваякамі й суседзямі, але й наогул вяскоўцамі ды нават людзьмі з другіх вёсак. Гутарыў ён гэтак красамоўна, што слухачы з захапленнем слухалі яго й забываліся на ўсё. Вось гэтая прыродная дзедава здольнасць і перайшла да мяне ў спадчыну. Сказалася і ягонае далейшае выхаванне (бо мае бацькі былі вельмі занятыя й аддалі мяне на выхаванне бабцы й дзеду). Баба варыла варэнікі й іншую смачную страву, а дзед баяў байкі пра каткоў, сабак і птушак. Гэтым пашыраў і паглыбляў маю цягу да мастацтва.

Што датычыцца майго дзеда па бацьку, дык у спадчыну я атрымаў вялікую сілу (будучы дарослым, адным ударам збіваў з ног браздзягу або бандыта). Дзед па бацьку быў казак з запарожцаў, а таму прывіў цягу да коннае язды, што мне вельмі спатрабілася, калі быў у 6-й Чангарскай дывізіі, потым у Нава-чаркаску на КУКС-е й нарэшце ў 4-м Данскім палку. Усё гэта мела адбітак на маёй творчасці.

Мае асноўныя творы:

«Случчына ў Вагні», гістарычны раман у 4 кватрах, напісаны дыялектамі Случчыны. 1-я кніга пад назовам «Край Дзіваў, Песня і Красы», 2-я кніга — «Незапежнасць», 3-я — «Да Зброі», 4-я — «Случчакі ў бабах».

«Ганебная Пляма» — аўтабіяграфічны раман.

«Па Крывых Каляінах» — апавяданні.

«Пад Чаромхай» — вершы каханя.

«Жыве Беларусь» — вершы.

«Дыяменты Школы» — драматычныя творы.

«Мае Успаміны».

«Дзённік».

«Школка» — вершы для дзяцей.

Адначасна да вашых пытанняў я мушу дадаць яшчэ адно, а менавіта — чаму я прыехаў у ЗША? Ратуючы сваё жыццё. Бо для Маскоўскай крыважэрнай дыктатуры я лічыўся ворагам народа, у той час як я лічыў маскоўскіх акупантаў ворагамі беларускага народа. Для маскоўскіх дыктатараў камунізм не быў сьвятой ідэяй, як у 20-х гадах, а адным з метадаў для закабалення беларускага ды іншых народаў усяго свету. Многа беларускіх камуністаў я меў як найлепшых сяброў. Напрыклад: Рыгор Мурашка. Ён працаваў і ў ЦК камуністычнай партыі, і ў Белар. НКВД, і ў той час перахоўваў мяне ад арышту НКВД. А калі прыйшлі немцы, і я йшоў да рэдакцыі «Беларускай Газеты», каб там працаваць, ды выпадкова спаткаўся з Р. Мурашкам, які йшоў з Менска ў лес да савецкіх партызанаў. Ён запытаўся ў мяне, ці я, як былы савецкі афіцэр, пайду ваяваць супроць новага савецкага акупанта — немцаў? Я адказаў, што Саветы мне найгоршыя ворагі, а немцы выслабанілі ад смерці. У гутарцы ён парадзіў працу журналістаў, ды каб быў бліжэй да народа, парадзіў ісці ў школьніцтва, што я й зрабіў і захаваў сваё жыццё.

4. Думка пра сучасную белар. савецкую літаратуру: падабенства ў назвах: арышт, банда й інш.; розніца — у поглядах на факты камуністаў і антыкамуністаў, што для адных дабро, тое для другіх зло.

5. Беларусь з'яўляецца для мяне Бацькаўшчынай, дзе я радзіўся і для якой жыў і жыву.

Каверкання беларускай фанетычнай мовы не пераношу. Ужываю граматыку Тарашкевіча, дзе адно мяккае н мае ўплыў на другое н: каменне. Калі б першае н была патрэба вымавіць цвёрда, дык яго трэ было б аддзяліць апострафам.

30 траўня 1990 г.

Юры ЖЫВІЦА

(Ю. Попка):

«Беларусь — апора і зорка майго жыцця»

Будучы школьнікам, я прачытаў цэлага Гогаля. З таго часу мне захацелася таксама пісаць на жыццёвыя тэмы. Пакуль я выбраўся з «літаратурнага клочча», дык трывала нейкі час. Нарэшце апанаваў я форму і цяпер яна мне так лёгка, як пярэ, як гавораць. Я напісаў аповесці: «Сьвеціць у тумане», «Носьбіт ідэі», «Пушча шуміць» і 200 кароткіх расказаў. Я маю ў перакладзе на нямецкую мову толькі «Сьвеціць у тумане» (Ліхт ін Нэбэл). Немцы гавораць, што добра напісана, хоць думкі каротка выказаныя.

Я ацэньваю замежную літаратуру, нашу, як дадатны ўнос у нашу агульную літаратуру, адно толькі скажу, што некаторыя нашы пісьменнікі, асабліва К. Акула, вельмі шмат укладаюць палітычнае тэмы, варожна настаўлены да сістэмы, а гэта паніжае, на маю думку, мастацтва твора.

З маіх твораў толькі аповесць «Сьвеціць у тумане» перакладзены на нямецкую мову. Творы Акулы перакладзены на ангельскую мову.

Я не магу чытаць сав. літаратуру, бо зашмат партыйнасці. Мастацтва эміграцыйнай літаратуры траціць на варожасці да ўсяго, што робіцца на Бацькаўшчыне партыяй.

Беларусь для мяне апора і зорка майго жыцця. Прыглядаючыся да іншых народаў, я пераканаўся, што беларускі народ мо самы інтэлігентны народ, зарад-

чы. Толькі без нацыянальнага ўзгадвання ён траціць хутка сваё нацыянальнае я.

Я сам паляшук. Мова — гэта мая душа. Я захаваў палескую душу і мову.

Пісаць я спрабаваў доволі рана. Апынуўся тут, я адчуў, што я ўсё ж такі не «тутэйшы», а асобная нацыя. Тое, што я перажыў на Бацькаўшчыне, раптам паўтарылася ў майёй душы, як у люстры. Хоць я тут засеўся, але тэма маіх твораў засталася беларуская.

Якія творы беларускія сталіся з'явай усветнае літаратуры — не магу сказаць, хоць ёсць людзі, якія цікавяцца нашай літаратурай.

Мне 78 гадоў. Паслабеў. Цяпер не магу пісаць, бо каб нешта напісаць, трэба мець шмат месца ў сэрцы і душы на запас. Без работы не сяджу, бо адны цікаўляцца адным, іншыя другім, і мне трэба даваць адказ. Усе хваляць тое, што я тут стварыў беларускі музей.

Калі знойдзеце, што варта выкарыстаць у вашай працы, калі ласка. Я хацеў бы тады мець копію, калі б мае імя ўспаміналася б.

Я лічу, што беларуская эміграцыя ўлажыла шмат у беларускую культуру, бо тут робіцца і творыцца без партыйнай аховы, г. зв. свабода творчасці.

Калі тут танцуюць, дык беларускія танцы, а не так, як у вас: адзін танец беларускі, а 9 рускіх, і гавораць, што гэта выступала беларуская група. Чужынец прымае як беларускія танцы. Але ёсць людзі, якія знаюцца на гэтым.

Мой расказ «Разьбітая скрыпка» і па будове, і па зместу не ўступае лепшым творам усветнае літаратуры. Калі чытаюць гэты расказ на нямецкай мове, дык і ў мужчын пацякуць слёзы. Шкада, што вы не маеце доступу да нашай тут літаратуры.

13 сакавіка 1990 г.
Р. С. А 27 красавіка 1990 года пошта прынесла жалобную вестку: Ю. Жывіцы не стала...

Сяргей ХМАРА

(С. Сіняк):

«Прышоў час, каб беларускі народ даведаўся...»

Аб сабе каротка: народжаны ў 1905 у траўні. Паходжу са Слонімскай. Сябра Т-ва Бел. школы з 1924 года. Закладчык бел. школ з Рак-Міхайлоўскім Першы друк. верш у «Бел. Крыніцы» (1925) «Годзе, мы доўга цярапелі, мы доўга хадзілі ў ярме». Супрацоўнік «Калоссяў» і «Шляху Моладзі» ў Вільні 1928, «Рунь Веснаходу», удзел у гэтым альманаху (з турмы). Спраба закладзіць у Вільні літ. аб'яднання «Рунь» (26—28) з І. Дварчанінам. Суд у цэнтральным працэсе Грамады з праф. Тарашкевічам і іншымі. Турмы. Сакратар Пасольскага Клуба «Змаганне» на Палесці. Закладзіны нелегальнай літаратурнай арганізацыі ў Дзятлаве (Слонімскай). Картуз-Бяроза «Маладая ўскалось». Нелег. з'езд у (лагер). Гальяш Леўчык — нашанівец дапамагае літ. арганізацыі і мае быць рэдактарам «Маладая ўскалось». Забаронена выданне ўладамі, 1938—39 гг. — закладзіны Беларускага Сялянскага Выдавецкага фонду. 1939 — літаратурны зборнік «Жураўліным Шляхам». Па «вызваленні» ў 1939 з канцлагера Картуз-Бярозы — арышт НКВД. Турмы: Слонім — Менск, «Тройка» — 8 гадоў за «прошлую» к-рэз. Самавызаанне неастраліянцаў пры нямецкім нападзе. Патайна арганізацыя «Грамады», «Народная Белар. Партызанка» (знішчаная ў лясах парашутыстамі спецгруп НКВД). Закладзіны ў Берліне нел. Грамадаўскай арганізацыі «Двуагоня». 44—45 гг. — аднаўленне літ. арганізацыі ў Берліне і зборнік «Ускалось». 1945—1948 — літ. арганізацыя на эміграцыі «Баявая ўскалось» з альманахам «Баявая ўскалось» у Канадзе.

Я думаю, што прышоў ужо час, каб нарэшце беларускі народ на Бацькаўшчыне даведаўся больш аб сваёй павянавай эміграцыі ў вольным свеце. Думка аб адуманых доследах аб ёй зусім на часе, хоць паводле нас вы натрыкнецеся яшчэ на вялікія перашкоды,

бо Беларусі ўсцяж яшчэ пануе тая самая кліка цемрашалаў, якая не дапускае з-за мяжы нават нашых літаратурных выданняў, калі пасланы поштай назат на музей, а не толькі на прыватныя асобы.

З мяне не думаю, што будзеце мець вялікай карысці, бо, да вашага ведама, я паўтары гады хворы і не магу доўга працаваць. Таму і газета пачала выходзіць штодва м-цы! У нас сітуацыя гэтая, што ўсе, хто мог бы заняцца, ужо на тым свеце, і калі я не здолею, газета скончыцца, а яна на эміграцыі найстарэйшая, бо закладзена мною яшчэ ў 59 годзе. Між іншым, мне ў траўні скончыцца 85 гадоў. Справа, бацьце, у тым, што нашае выдавецтва сцісла групавое і дэмакратычнае (недабікі Грамады), тады як усе іншыя (група Астроўшчыкаў і Абрамчыкаўцаў, якія абнаваліся ў ЗША) — гэта нашчадкі сваіх таталітарных бацькоў, якія прабазалі і тут камандаваць усёй эміграцыяй, бо гэта далава магчымасць ім атрымаваць значныя фонды «на барацьбу з камунізмам», што дазваляла ім разбудоваць і сваю прэсу, і арганізацыю, і выдавецтва. Канада гэтых фондаў не дала і таму іх тутакж амаль што няма. Усё ж такі ў цяжкіх эміграцыйных абставінах мы ў абперці на нашых звычайных людзях з вёскі патрапілі ўтрымацца ў цягу васьмі гэтых 40 гадоў, з сваім рэгулярным выданнем («Беларускі Голас»), хоць прыйшлося 6 гадоў таму спыніць наш літаратурны часопіс «Баявая ўскалось», каб грошы кінуць на падтрыманне палітычнага нашага голасу («Белар. Голас»). (Між іншым, вы не зразумеце нашай эміграцыі, калі не здабудзеце «Летапіс Беларускай Эміграцыі», выдаваным у ЗША М. Панковым. Там друкуюцца выключна архіўныя дакументы без каментарыяў, і перагледзеўшы нешта 70 з лішка нумароў гэтай часопісу, вы патрапіце збольшага пазнаць, што ў нас дзеелася. Але баюся, што цераз пошту наўрад ці атрымаеце. Яны ўсё нішчаць! Між іншым, у «Летапісе» знойдзеце і цікавыя ацэны эмігранцкай пісьменнасці, лашча рукі Віцбіна, аднаго з найвыдатнейшых літаратурных крытыкаў на эміграцыі (памёр).

На некаторыя вашыя пытанні ўпрост немагчыма адказаць. Напрыклад: лепшы творы? Як я магу адказаць, калі я за 50 гадоў не стыкаўся з Беларускай літаратурай на бацькаўшчыне, калі мы тут былі шчыльна ад яе ізольваныя. Нават тое, што сюды даходзіла, не маглі часта купіць за дарагое на нашу эмігранцкую кішэню. Зразумела, гэта не тычыцца эміграцыі ў ЗША той яе часткі, якая навязала супрацоўніцтва з некаторымі ўрадавымі коламі, атрымала працу ў Амерыканскім Інстытуце вывучэння СССР, Радые «Свабода» і іншых інстытуцыях і за кошт падпісання перададрашэнскіх у адносінах да Беларусі дэкларацыяў атрымалі вялікія магчымасці знаёмства з Сав. Беларуссю, прэсай і літаратурай (група Абрамчыка). Мы прапанаваны і нам умовы супрацы коштам падпісання дэкларацыяў перададрашэнства ў адносінах да Беларусі адкінулі і таму біліся самыя ў эмігранцкіх злыднях, бо мы цвердзілі, што Беларусь абвясціла сваю незалежнасць ужо 25 сакавіка 1918 года, і падпісваць дэкларацыі аб тым, што для Беларусі будзе вырашана толькі пасля перамогі над камунізмам, у Маскве «Учредительным Собраніем», было для нас здрадай белар. народу. У выніку іхняй супрацы на перададрашэнскіх умовах яны атрымалі магчымасці і грошы. Маглі выгадаваць і сваю моладзь у лепшых фінансавых абставінах. Аднак не глядзячы на гэтае на прышласць нашае эміграцыі заглядаюся досыць песімістычна. Моладзь, за рэдкімі выняткамі, асімілюецца, злашча што шмат мяшаных сужэнстваў. Беларуская трымаецца звычайна пра царква. Арганізацыі сёння — гэта дробныя купкі.

Параўнанне літаратуры на Бацькаўшчыне і замежжы мне немагчымае з тых жа прычын. Не забудзьце, што я адрэзаны ад літаратуры на Бацькаўшчыне 50 год і не ведаю нават 10 процэнтаў таго, што там выдавана. За апошнія каля 2-х год я не меў у руках ні адной кніжкі адтуль, а з газет толькі «ЛіМ».

19 сакавіка 1990 г.

Публікацыя Леаніда ПРАНЧАКА.

З ПОШТЫ «ЛіМа»

Я веры Хрыстовай, царквы беларускай...

Цяпер, калі пануе нацыянальны нігілізм, адсутнічае хрысціянская свядомасць, усядца прывочнасць Госпаду нашаму Ісуса Хрыста аб блудным сыне. «...у аднаго чалавека былі два сыны, і сказаў малодшы з іх айцу: Бацька, дай мне належную частку маёй часткі. І айцец падзяліў ім маёнасць і праз нейкі час малодшы сын, сабраўшы ўсе, пайшоў у далёкую старану і там змарнаваў маёнасць усю, жываючы распусна. Калі ж прайшоў усё, настаў вялікі голад у гэтай старане і ён пачаў галадаць, і пайшоў прыстаў да аднаго з жыхароў староў гэнае, а той паслаў яго на поле сваё пасціць свіней, і ён рады быў бы наесціся ражжамі, што елі свінні, але нічо не даваў яму. І памятаўшыся, сказаў: колькі наймітаў у айца майго маюць лішку хлеба, а я паміраю ад голаду! Устану, пайду да бацькі майго і скажу яму: айцец, я саграшыў перад табой, і ўжо не варта называцца сынам тваім, прыймі мяне, як аднаго з наймітаў тваіх. Устаў і пайшоў да айца свайго. І калі ён быў яшчэ далёка, згледзеў яго айцец яго і злітаваўся, і пабегчы кінуўся яму на шыю, і цалаваў яго. Сын жа сказаў яму: айцец, я саграшыў проці неба і перад табой, і ўжо не варта называцца сынам тваім. Але айцец сказаў слугам сваім: прынясіце найлепшую адзежу і апраніце яго, і дайце пярсцёнак на руку яго, і абутак на ногі, і прывядзеце кормнае цялё і закаліце, будзем есці і весяліцца, бо гэты сын мой быў памерлы і ажыў, прапаў і знайшоўся. І пачалі весяліцца. Старэйшы ж сын яго быў у полі, вяртаючыся, як падышоў да дому, пачуў спевы і скокі. І, паклікаўшы аднаго са слуг, спытаўся, што гэта такое? Той жа сказаў яму: брат твой прыйшоў, і бацька твой закалоў кормнае цялё, бо прыняў яго здаровым. Ён жа ўзлаваўся і не хацеў увайсці, а бацька яго, выйшаўшы, клікаў яго...»

Гэтая прыпавесць нагадвае мне нашу Беларусь-Літву, наш беларускі народ

Бог даў беларусам мейсца пад сонцам. Айцец Нябесны даў нам цудоўную прыроду. Якія бары, дубровы, балоты, азёры, рэкі былі на Беларусі. А колькі было разнастайнай рыбы, звяроў. Як спявалі птушкі. А якую цудоўную мову даў нам Бог. Надзяліў Госпад беларусаў розумам ды прыгажосцю. Але падобна блуднаму сыну мы растранжырылі гэтае багацце, увесь Боскі скарб. Перасыхаюць рэкі і балоты, зніштажаюцца лясы, вымірае жывёльны і раслінны свет, забываецца мова. Мы паміраем з духоўнага голаду. Мы пачалі харчавацца ражжамі, мовамі суседніх дзяржаў, трасянкай... У нас пачуе расійская царква ці польская, і гэтак далей, ажні і школы чужыя...

І вось жа цяпер падобна блуднаму сыну, пакаштаваўшы брыдкіх ражжкоў, мы пачынаем уставаць і ісці ў напрамку да Айца свайго. І хочацца сказаць: Беларусы, падымайцеся, браты, ідзіце да Бога! Давайце адродзім не расійскую і не польскую, а нашу слаўную Евангельскую Рэфармацкую Царкву. Царкву, якая будзе служыць Богу ў Роднай мове, царкву, якая мае ў Беларусі спрадвечныя карані, 440-гадовую гісторыю, мае слаўных бацькоў, сыноў і дачок. Царкву-асветніцу, царкву шматпакатную, самую чыстую нашу хрысціянскую гісторыю. Царкву, якая ніколі не рабіла гвалту, але прыйшла да нашага народа са Словам Божым, перакладзеным на родную мову Францішак Скарнына у слаўнай Празе, сталіцы нашых чэшскіх братоў. Няхай адродзіцца наша нацыянальная Царква, як гэтага хацелі нашы бацькі-патрыёты, якія не сагнулі ніколі спіны ні перад каталіцкім Рымам, ні перад усходне-візантыйскай Масквою. Мы прызнаем уладу толькі аднаго Усемагутнага Бога, служым яму і свайму народу. Усё астатняе ад хітрунай палітычных. Настаў час пазбавіцца ілюзіяў. І як найхутэй. Калі мы зро-

бім да Бога толькі крок, то Госпадз выйдзе нам насустрач і будзе глядзець з пяшчотай. Неба будзе радавацца, што беларусы займаюць свой пачэсны пасады паміж народамі. Калі адродзіцца Вера, калі беларусы пачнуць у царкве маліцца, прапаведваць і спяваць гімны Нябеснаму Айцу па-беларуску, тады адродзіцца і Народ. І тады, калі спытаюць беларуса: якой ты веры? Ён цвёрда адкажа: я Веры Хрыстовай, царквы беларускай.

Таму не будзем зважаць на таго злоснага брата, пра якога мы чытаем у канцы евангельскай прыпавесці. Ён ніколі не будзе радавацца нашаму вяртанню, нашаму Адраджэнню, ніколі не будзе спрыяць яму. А давайце падымем і адродзім паводле ласкі Божай нашу Евангельскую Рэфармацкую Царкву. І тады ласкавы Бог прыме нас! Ён прыме нас і таму, што за стагоддзі Беларускай гісторыі хрысціянскія рэфарматы выцярпелі нечуваныя пакуты і здзекі ад ворагаў сваіх за тое, што неслі прызначанаму народу святло Божай Праўды. Нашы светлыя храмы разбураны і забраны, але Бог жывы! Ягонаю воляю і любоўю мы абавязкова вернемся з малітвамі ў нашы старыя бажніцы, мы адновім разбураныя. Нішто не адверне нас ад яго, словы Божыя ў кожным сэрцы: «Шчаслівыя вы, келі будзеце здэквацца з вас, праследаваць вас і ўсяляк несправядліва абгаворваць вас за Мяне». (Евангелле паводле Мацея, 5:11). «Радуйцеся і цешцеся, бо вялікая ўзнагарода ваша на небе, так гвалі і прарокаў, якія былі раней за вас». (Ев. паводле Мацея, 5:12). «Вы соль зямлі...» (М., 5:13).

Мы сустракаемся кожную нядзелю ў 13.00 у сярэдняй школе № 23 (праспект Ф. Скарнына, 45). Чакаем вас.

Мікола БАДРУСЕУ,
міністр (прапаведнік) Беларускага
Евангельскага Рэфармацкага Збору.

266 чалавек — за адно пасяджэнне

9 кастрычніка 1937 года. У гэты дзень асобна тройка ўпраўлення НКУС па Ленінградскай вобласці на сваім пасяджэнні ўчыніла «чыстку» Салавецкай турмы Галоўнага ўпраўлення дзяржбяспекі НКУС СССР. Тройка ў складзе Закоўскага (старшыняваў на пасяджэнні), Гарына і Позерна (члены) вынесла смяротны прысуд адразу 266-ці вязням Салаўкоў.

На пасяджэнні былі разгледжаны чатыры групавыя справы. У першым спісе № 103008 было 52 асобы. Яны праходзілі як контррэвалюцыянеры, тэрарысты, якія з моманту арышту не выправіліся, «застаючыся на к(р) (контррэвалюцыйных) пазіцыях, (яны) працягваюць праводзіць к./р. агітацыю і выяўляюць тэрарыстычныя намеры».

Другая справа № 103009 была завезена на 65 асоб. Гэта былі не толькі контррэвалюцыянеры, тэрарысты, а яшчэ і «шпіёны і дыверсанты». Трэцяя справа — № 103010 на 134 асобы ўкраінскіх буржуазных нацыяналістаў. У ёй сапраўды пераважалі людзі ўкраінскай нацыянальнасці — пісьменнікі, навукоўцы, інжынеры, вайскоўцы... Але ёсць у гэтым спісе і прадстаўнікі іншых народнасцей — расейцы, палякі, яўрэі, а таксама беларусы.

Вось яны, беларусы і ўраджэнцы Беларусі — вязні Салаўкоў, ахвяры сталінскага беззаконня (перад імем — парадкавы нумар):

15. Бурсевіч Максім Тарасавіч. Нар. 1890, в. Чэмеры Слонімскага павета Гродзенскай губ. Беларус, з сялян, адукацыя незакончаная вышэйшая, эканаміст-планавік, кандыдат у члены КП(б)У. Калегія АДПУ 9 студзеня 1934 г. за артыкулам 58/4, 6 і 11 КК засудзіла яго да расстрэлу з заменай на 10 г. лагера.

23. Вальнец Флягонт Ігнатавіч. Нар. 1878, г. Вілейка Віленскай губ. Беларус, загадчык Наркамгаса БССР, член КПЗБ. Калегія АДПУ 9 студзеня 1934 г. за артыкулам 58/4, 6 і 11 КК РСФСР засудзіла яго да расстрэлу, з заменай на зняволенне ў папраўча-працоўным лагера (ППЛ) тэрмінам на 10 г.

25. Валашын Павел Пятровіч. Нар. 1891, Сакольскі раён у Польшчы. Беларус. Адукацыя хатняя, служачы, член ВКП(б). Калегія АДПУ 9 студзеня 1934 г. за артыкулам 58/4, 6 і 11 КК засудзіла яго да расстрэлу з заменай на 10 г. лагера.

67. Купрэвіч Міхаіл Іванавіч. Нар. 1899, в. Беразыкі Віленскага раёна. Беларус, адукацыя незакончаная вышэйшая. Член ВКП(б). Калегія АДПУ 9 студзеня 1934 г.

прысудзіла яго да расстрэлу з заменай на ППЛ тэрмінам на 10 г.

95. Рубін Міхаіл Пятровіч. Нар. 1906, Вільня. Беларус, сын служачага. Да арышту кіраваў справамі ў Энергетычным інстытуце, навуцаўся ў ВДУ. Беспартыйны. Калегія АДПУ 9 студзеня 1934 г. за артыкулам 58/4, 6 і 11 КК засудзіла яго да 10 г. зняволення.

129. Шустэр Юлій Абрамавіч. Нар. 1907, Вільня. Яўрэй, са служачых, адукацыя вышэйшая, інжынер-педагог. Выкладчык Мінскага палітэхнікума. Калегія АДПУ 9 студзеня 1934 г. засудзіла яго да расстрэлу з заменай на 10 г. ППЛ.

Для гісторыі Беларусі вялікую цікавасць уяўляе апошняя, чацвёртая справа за нумарам 103011 на 15 асоб, у большасці святароў рыма-каталіцкай царквы Беларусі. І трэба спадзявацца, што беларускія навукоўцы папрацуюць над ёй, як зрэхі, і над усімі астатнімі з салавецкай эпопеі. Так, як гэта зрабіў на Украіне старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН Украіны Сяргей Белаконь. Ён вывучыў названыя справы і апублікаваў поўны спіс адной з іх — грэцкай — у «Літаратурнай Украіне» №№ 27—30 за б. г.).

А. П.

АБ'ЯВА

БЕЛАРУСКАЯ ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАУ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ

АБ'ЯВЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасады прафесарска-выкладчыцкага складу
(для тых, хто мае мінскую прапіску):

кафедра агульнага фартэпіяна
старшы выкладчык — 2;
кафедра тэорыі музыкі
старшы выкладчык — 2;
кафедра фартэпіяна
дацэнт — 1;
кафедра гісторыі музыкі
дацэнт — 1;
кафедра скрыпкі
старшы выкладчык — 1;
кафедра Беларускай музыкі
загадчык кафедры (узрост не старэй за 65 гадоў) — 1;

кафедра струнных народных інструментаў
дацэнт (балалайка) — 1;
кафедра харавога дырыжыравання
дацэнт — 2.
Тэрмін падачы залу — адзін месяц з дня апублікавання.
Заявы і дакументы, згодна Палажэнню аб конкурсах, накіроўваюцца на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэл.: 27-49-42; 26-06-70.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы Іваніцкай Таццяне Кузьмініне з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці МУЖА.

Калектыў Мінскага музычнага вучылішча імя М. І. Глінкі выказвае глыбокае спачуванне намесніку дырэктара Кудраўцавай Зой Мікалаеўне з выпадку напаткаўшага яе гора — заўчаснай смерці МУЖА.

Беларускі ліцэй мастацтваў выказвае глыбокае спачуванне намесніку дырэктара ліцэя, мастаку Валерыю Свістуну з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

3 кім ваявалі акаўцы?

20 верасня наваградцы былі здзіўлены з'яўленнем на плошчы вайскоўцаў у незвычайнай форме. Думаю, што гэты факт выклікаў зацікаўленасць многіх. Незнаёмыя аказаліся ўдзельнікамі польскага Руху Супраціўлення, якія ваявалі ў шэрагах Арміі Краёвай на Наваградчыне. Зараз яны з'явіліся ў Наваградку для ўшанавання памяці загінуўшых у гады вайны акаўцаў. У рамках гэтай акцыі ў Фарным касцёле адбылася імша, на якой былі прадстаўлены ўсе падраздзяленні Наваградскага акругі Арміі Краёвай. Урачыста пранеслі штандары акругі. Затым была асвечана памятная пліта, устаноўленая ў касцёльнай капліцы. Завершылася акцыя на старых гарадскіх могілках, дзе былі ўскладзены кветкі на магільны загінуўшых.

Як вядома, да пачатку Вялікай Айчыннай вайны Польшча амаль што два гады знаходзілася пад нямецкай акупацыяй. У кастрычніку 1939 г. у Францыі сфарміраваўся польскі эмігранцкі ўрад на чале з генералам Сікорскім, які ў хуткім часе перабраўся ў Лондан. Пад яго кіраўніцтвам разгарнуўся польскі Рух Супраціўлення, у рамках якога дзейнічала Армія Краёва. Разглядаючы захад Беларусі як састаўную частку Польшчы, Лонданскі цэнтр прымае рашэнне аб разгортванні тут польскага партызанскага руху. З гэтай мэтай у кастрычніку 1941 г. быў прызначаны камандант Наваградскага акругі Арміі Краёвай. Ён стаў маёр Януш Праўдзіц-Шласкі. Пачалася работа па разгортванні канспіратыўнай разведвальнай сеткі. Наваградская акруга ўключала ў сябе тэрыторыю былога Наваградскага ваяводства. Яна дзялілася на 8 раёнаў, аб'яднаных у Інспектараты — паўночны (Шчучыне, Ліда, Валожын, Рацішкі, Іўе), сярэдні (Наваград, Стаўбцы) і паўднёвы (Баранавічы, Слонім, Нясвіж). Камандаванне акругі падпарадкоўвалася кіраўніцтву Беластоцкага абшара, а пазней непасрэдна галоўнакамандаванню ў Лондане.

Акаўцы мелі добрую матэрыяльную базу ў Вільні, якая нарыхтоўвала правіянт, здабывала зброю і абмундзіраванне. Спецыяльны аддзел займаўся вырабам неабходных дакументаў. Бюро інфармацыі і прапаганды выпускала інфармацыйны бюлетэнь зямлі Наваградскай. У Шчучыне і Нясвіжы былі наладжаны шпіталі.

Аб'ектам увагі акаўцаў былі камунікацыі і жывая сіла праціўніка. У сярэднія частцы акругі, да якой належаў Наваград, перавага аддавалася партызанскім метадам барацьбы. Быў вызначаны план дзеянняў у выпадку паўстання. Кожны раён абавязваўся выдзельці атрады.

З кім жа ваявалі акаўцы? У час вайны на беларускай зямлі дзейнічалі беларускія фарміраванні, якія хацелі бачыць Беларусь незалежнай краінай. Добра памятаючы пілсудскую «дэмакратыю», яны не хацелі вяртання да былых парадкаў «запольскіх часоў». Адсюль ваенныя сутычкі паміж акаўцамі і фарміраваннямі Беларускай Краёвай Абароны.

Складанымі былі ўзаемаадносіны з савецкімі партызанамі. Польскі эмігранцкі ўрад кіраваўся канцэпцыяй «двух ворагаў» і ў сувязі з гэтым даваў распараджэнні Арміі Краёвай. Не вызначалася гнуткасцю і палітыка Масквы. Гэта прыводзіла да непазбежных сутыкненняў паміж АК і савецкімі партызанамі. Па даных Я. Праўдзіц-Шласкага, акаўцы Наваградскага раёна правялі 241 бой, з якіх 158 — з немцамі і 83 — з савецкімі партызанамі.

Адкрытая вайна пачалася ў красавіку 1943 г., пасля разрыву дыпламатычных адносін паміж Польшчай і СССР.

Аперацыі супраць «белапольскіх банд» былі састаўнай часткай баявой дзейнасці савецкіх партызан. Брыгады атрымалі загад раззбройваць падраздзяленні АК, а ў выпадку супраціўлення — знішчаць іх. Так, у лютым 1944 г. партызанскія брыгады імя Кірава і Чапаева арганізавалі нападзенне на штаб польскіх партызанаў у в. Філонаўцы Лідскага раёна. Але па меры набліжэння Чыр-

вонай Арміі акаўцы пачынаюць шукаць згоды з савецкімі партызанамі. Адпаведныя захады былі зроблены і з другога боку. Кіраўніцтва брыгады імя Кірава вырашыла дамовіцца з партызанамі «Наднёманскага згуравання» АК. «Адказ быў такі: «Польскія отряды всегда хотели быть в содружестве с кровным и большим славянским народом. К сожалению, среди идейных советских партизан встречались такие единицы, которые всегда стремились бороться с нами, но проливая кровь указывает нам дорогу к общей договоренности. Охотно договорюсь с Вами по поводу совместной борьбы с немецкими захватчиками».

Дамоўленасці дасягнулі, але ж было гэта ў канцы чэрвеня — пачатку ліпеня 1944 г., напярэдадні беларускай наступальнай аперацыі. Акаўцы чакалі к гэтай часу, па словах Г. Марціросавы («Советская Белоруссия». 30 кастрычніка 1990 г.), «цуда на Нёмне» (па аналогіі з «цудам на Вісла» ў жніўні 1920 г., калі пілсудчыкі пагналі бальшавікоў). Зараз яны разлічвалі з такім жа поспехам пагнаць немцаў да наступлення Савецкай Арміі. Вялікая надзея пры гэтым ускладалася на дэпамогу саюзнікаў. З гэтай мэтай была арганізавана Віленская акцыя. План аперацыі «Вострая брама» прадугледжваў вызваленне ад немцаў Вільні. Вялікая роля адводзілася партызанам Наваградскага акругі. Акцыя пачалася 7 ліпеня, а 8 ліпеня перайшла ў наступленне савецкай войскі. Частка польскіх партызан была раззброена і трапіла ў палон. Астатнія прарываліся праз лінію фронту на захад.

У гэты час Стаўбцоўскае згураванне АК прайшло па нямецкіх тылах і прыняло ўдзел у Варшаўскім паўстанні.

Дзейнасць падраздзяленняў АК, яе ўзаемаадносіны з савецкімі партызанамі, з мясцовым насельніцтвам, а таксама супрацоўніцтва з нямецка-фашысцкімі акупацыйнымі органамі доўгі час заставалася паза ўвагай савецкай гістарыяграфіі. Адсутнічаюць матэрыялы па гэтай тэме і ў нашым Наваградскім гісторыка-края-

знаўчым музеі. Але сёння намячаюцца ўжо іншыя падыходы да арганізацыі музейнай экспазіцыі, прысвечанай падзеям апошняй вайны. Вайна павінна быць паказана не аднабакова, а ва ўсёй яе супярэчліваасці і складанасці ўзаемаадносін паміж рознымі сацыяльнымі і канфесійнымі групамі насельніцтва Беларусі. У гэтым сэнсе нас чакае наперадзе яшчэ вялікая праца.

У час правядзення памінальнай акцыі 20 верасня паміж нас сустрэцца з многімі акаўцамі. Станіслаў Каралькевіч, які ўзначальваў адно з фарміраванняў АК, адзначыў, што акцыя не мае палітычнай накіраванасці. Наадварот, яна павінна садзейнічаць узмацненню добрых ўзаемаадносін паміж суседнімі народамі. «Мы змагаліся супраць дыктатуры як фашысцкай, так і бальшавіцкай. У маім падраздзяленні было 30 працэнтаў беларусаў. Паміж намі ніколі не ўзніклі супярэчнасці на нацыянальнай і «лебе». З апошнім, вядома, цяжка пагадзіцца. Дастаткова ўгадаць хоць бы артыкул А. Анішчыка «Паланізацыя» («Наваградскі кур'ер», № 3—4).

Хацелася б выказаць і ўласныя меркаванні з гэтай нагоды. Імша, якая адбылася ў касцёле, нагадвала хутэй вайсковы парад. Вельмі нязвыкла было, калі людзі ў мундзірах з аголенымі шаблямі прамаршыравалі па касцёле, калі месца святара заняў чалавек у вайскавай форме, а замест арганнай музыкі гучаў грукат барабанаў. Мне казалі, што так прынята ў польскай арміі. Але ж Фарны касцёл у Наваградку не з'яўляецца гарнізонным касцёлам польскіх вайскоўцаў. Не зусім зразумела і ўстанавленне ў касцёле памятнай дошкі ў гонар людзей, ваяваўшых на Беларусі супраць Беларусі і за інтарэсы Польшчы.

Шмат гаварылася аб сяброўстве дзвюх нацый, а прысутнічалі толькі палякі. Прыехалі польскія тэлевізійшчыкі, журналісты польскіх газет і часопіса, што выдаюцца ў нас. Адсутнічалі прадстаўнікі беларускай прэсы. А мясцовыя гарадскія ўлады не тое што не давалі дазволу на акцыю, але нават нічога не ведалі аб ёй.

Ала СНИТКО,
супрацоўнік
гісторыка-краязнаўчага
музея.

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Пафас з сатыраю ваююць упарта, «вартае пераймання» са «смеху вартым». І калі смех адольвае ў змаганні, чаго яно вартае — «вартае пераймання»!

Не заваёваў нас Ярмак, свайго не мелі мы Багдана, узятых гвалтам, некаханых, нас прыядналі проста так. Хоць Бог вучыў: шануйце слова, народ, што выбару не меў, загаварыў чужою мовай, загаманіў — і анямеў. І гэтак быў заваяваны без Ярмака і без Багдана.

Цераз дрыгву пракладлі гаць да светлых дзляў камунізму. Чалавека збіраліся перакаваць у свабоднага ад перажыткаў капіталізму. Трэба чалавека таго ратаваць, а што да перажыткаў капіталізму, дык як іх цяпер называць!

Ведаеш, малышка, як робіцца кніжка! Мастакі яе малююць, наборшчыкі набіраюць, друкары друкуюць, пералётчыкі пераплятаюць. Але ёсць такія дзядзі, што трымаюць рукапісы ў шуфлядзе і нішто з выдавецтва не выпускаюць. Вось чаму, малышка, пакуль ты чакала сваю кніжку, у цябе з'явіліся і сястрычка Алёна і брацік Мішка. Давядзецца ўжо ім чытаць тваю кніжку.

Звычайны жанглёр падкідае і ловіць тры шарыкі, майстар — пяць. Усяго два шарыкі розніцы! Чаму ж так мала майстроў!

Каб няздары не грызліся паміж сабою, патрэбен талент, які б аб'яднаў іх супраць сябе.

Эўфемізмы, кругом эўфемізмы, непрыстойнае замяняем прыстойным. Прастытутка — жрыца каханья, пугана, інтэрдзэўчынка. Прастытуцыя — «продаж цела пры капіталізме», чытай, у нас няма. А прадстаўніцы старажытнай прафесіі даўно ўжо аблажылі атэлі. Нікога не дзівяць аб'явы ў газетах: «Канфідэнцыйныя паслугі для заможных мужчын». Фірма наперабой запрашаюць прыгавіць на лёгкіх заробаткі ў Турцыю. Апошняя, праўда, абурэе прыхільнікаў маралі. «Хай бы, — кажуць, — нека дома, а то за мяжой, сорамна гандляваць жывым таварам... Эўфемізмы, кругом эўфемізмы.

ПАПРАУКА
Мінулы нумар «ЛіМа» памылкова пазначаны ў выхадных дадзеных, як № 45, а не 42, як трэба было. Прасім прабачэння ў нашых чытачоў.

Робімся дэмакратамі

У «ЛіМе» пад рубрыкай «Кола Дзён» паведамлялася аб стварэнні Рэспубліканскага фонду падтрымкі дэмакратычных рэформ. Заканчвалася інфармацыя словамі: «... Дэмакратыі, такім чынам, робіцца ўсё больш і больш, толькі ці робімся мы самі дэмакратамі?» Адказваю ўпэўнена — робімся. Па-першае, стварэнне фонду адбылося не дзеля гучных слоў, як гэта робяць камуністы-бальшавікі, ствараючы грамадзянскія камітэты «стабілізацыі», «згоды» і г. д. Беларускі рэспубліканскі фонд падтрымкі дэмакратычных рэформ як па сваім складзе, так

і па мэтах безумоўна будзе садзейнічаць станаўленню дэмакратыі ў грамадстве. Прыкладам дэмакратычнага падыходу, у прыватнасці, была канферэнцыя дэпутатаў мясцовых саветаў РБ, якая адбылася сёлета ў Мінску. На думку ўдзельнікаў канферэнцыі, дэмакратычныя змены могуць сапраўды набывць масовы характар толькі пры карэннай змене структуры мясцовай улады праз непасрэдны ўдзел кожнага чалавека ў вырашэнні грамадскіх праблем. Дапамагчы ў гэтым, на маю думку, зможа яшчэ адна грамадская арганізацыя: «Рух за тэрытарыяльнае самакіраванне». Старшынёй гэтага руху абраны на-

родны дэпутат Мінскага гарсавета М. Буснюк. Дарэчы, ужо некалькі месяцаў Міністэрства юстыцыі ніяк не можа зарэгістраваць гэтую арганізацыю... Стварэнне камітэта грамадскага самакіравання непасрэдна спрыяе развіццю дэмакратыі. Напрыклад, дзякуючы «Камітэту грамадскага самакіравання Уручча-1, 2, 3» былі абраны дэмакратычныя дэпутаты ўсіх узроўняў, прычым палова з іх — сябры БНФ. З дапамогай «Камітэта...» мясцовыя жыхары «адбіліся» ад пабудовы гаражоў каля жылых дамоў, тут пастаянна кантралюецца гандаль і г. д. І ўвогуле, райвыканкам прыслухоўваецца да думкі КГС.

Такім чынам, я магу ўпэўнена сказаць: так, мы робімся дэмакратамі. Але гэтаму працэсу трэба дапамагаць стварэннем грамадскіх арганізацый. Баяцца трэба аднаго — мімікрыі былых камуністаў. Сапраўды, трэба не гаварыць пра дэмакратыю, а кіравацца ёю, працаваць на яе. Трэба, каб былі дэмакратычныя справы, а не проста дэмакратычныя прамовы ці разважання.

Валеры ГРЫЦУК,
адказны сакратар
«Рэспубліканскага фонду падтрымкі дэмакратычных рэформ», намеснік старшыні
«Камітэта грамадскага самакіравання «Уручча-1, 2, 3», народны дэпутат
Першамайскага раённага Савета г. Мінска.

ЛіМ
Заснавальнікі:
**САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў БЕЛАРУСІ
І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**
Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня «Беларускі Дом друку».

АДРАС РЕДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.
Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; адказны сакратар — 33-19-85; аддзел публіцыстыкі: Міхась ЗАМСКІ — 33-19-65; аддзел пісьмаў і грамадскай думкі: Марыя ГІЛЕВІЧ — 33-19-85; аддзел літаратурнага жыцця: Аляксей МАРЦІНОВІЧ — 33-24-62; аддзел крытыкі і бібліяграфіі: Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ — 33-22-04; аддзел літаратуры: Юрась СВІРКА — 33-22-04; аддзел музыкі: Святлана БЕРАСЦЕНЬ — 33-21-53; аддзел тэатра, кіно і тэлебачання: Жана ЛАШКЕВІЧ — 33-21-53; аддзел выўленчага мастацтва і аховы помнікаў: Пётра ВАСІЛЕУСКІ — 33-24-62; аддзел навін: Віталь ТАРАС — 33-19-65; Юрась ЗАЛОСКА — 33-22-04; аддзел мастацкага афармлення: Уладзімір ТАБУШАУ — 33-44-04; фотакарэспандэнт Уладзімір ПАНАДА — 33-24-62; бухгалтэрыя — 26-86-40.
Пры перадруку просьба пасылацца на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.
Нумар падпісаны ў друку 22.10.92 у 18.10.

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ.
Рэдакцыйная калегія:
Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Анатоль ВЯРЦІНСКІ, Андрэй ГАНЧАРОВ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Аляксей ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОВ, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Рычард СМОЛЬСКІ, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Віктар ТУРАУ.
Адказны сакратар Барыс ПЯТРОВІЧ.
Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Тыраж 18068 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12